

nr 1 (1) 2010

Kronika powiatu poznańskiego

POZNAŃ 2010

Redaguje Komitet w składzie:

Lena Bednarska, Grażyna Głowacka, Witold Gostyński, Daria Kowalska-Tonder, Maria Lipska, Włodzimierz Łęcki (redaktor naczelny), Andrzej Mizgajski, Mirosław Wieloch

Adres Redakcji:

Starostwo Powiatowe w Poznaniu
ul. Jackowskiego 18, 60-509 Poznań
tel. (61) 84 10 500
e-mail: starostwo@powiat.poznan.pl

Współpraca:

Wydawnictwo Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej
i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu
ul. Prusa 3, 60-819 Poznań
tel. (61) 8 664 08 75
fax 61 66 27 366
e-mail: wydawnictwo@wbp.poznan.pl

Projekt okładki:

Dorota Bojkowska

Skład, łamanie:

Bojkowska STUDIO

Redaktor:

Anita Kowalewska-Łopatka

Korekta:

Anita Kowalewska-Łopatka

Zdjęcie na okładce przedstawia pałac w Gułtowach (powiat poznański), fot. Zbigniew Schmidt.
Fotografie: Karol Budziński, B. Cynalewski, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,
Witold Gostyński, Paweł Korcz, Jerzy Miecznikowski, R. Malczewski, Zbigniew Schmidt,
Maciej Skocioń, Starostwo Powiatowe w Poznaniu, Powiatowy Urząd Pracy, Wicher

„Kronika Powiatu poznańskiego” w 2010 r. została wydana ze środków finansowych Starostwa Powiatowego w Poznaniu.

© Starostwo Powiatowe w Poznaniu

ISSN 2082-3509

Druk, oprawa:

Zakład Poligraficzny
Moś i Łuczak sp.j.
ul. Piwna 1, 61-065 Poznań

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ARTYKUŁY	
J.J. Parysek, <i>Problemy rozwoju przestrzennego powiatu poznańskiego. Między interesem indywidualnym a ogólnospołecznym</i>	7
P. Korcz, R. Pyssa, <i>Kolej aglomeracyjna</i>	32
K. Wojszczyk, <i>Investycje powiatu poznańskiego w latach 2000–2010</i>	52
P. Chodorowski, <i>Poznański węzeł dróg krajowych</i>	68
Z. Jeżewski, <i>Rynek pracy miasta Poznania i powiatu poznańskiego 2000–2009</i>	83
J. Kijowska, <i>Ochrona przyrody w powiecie poznańskim</i>	102
OBIEKTY KRAJOZNAWCZE	
W. Gostyński, <i>Wieża widokowa na Dziewiczej Górze</i>	125
W. Gostyński, <i>Pałac w Gultowach</i>	127
W. Gostyński, <i>Gotycki kościół w Tomicach</i>	129
Z KART HISTORII	
K. Matysek, <i>General wojak polskich Ignacy Prądzyński (1792–1850)</i>	132
K. Matysek, <i>Akcja zrzutu broni pod Janowem dla Armii Krajowej</i>	137
VARIA	
A. Dudziak, <i>Kronika wydarzeń w powiecie poznańskim</i>	151
W. Gostyński, <i>Przegląd nowości wydawniczych o powiecie poznańskim</i>	168

WSTĘP

Historia powiatu poznańskiego sięga XIV wieku, kiedy to za czasów króla Kazimierza Wielkiego wprowadzono nowy podział administracyjny, dzieląc kraj na województwa i powiaty. Do końca XVIII wieku powiat poznański był jednym z czterech powiatów ówczesnego województwa poznańskiego. W XIX i XX stuleciu kilkakrotnie zmieniano granice powiatu poznańskiego, a także uprawnienia jego władz.

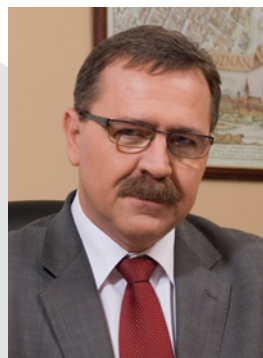
W obecnym kształcie i zakresie kompetencji powiat poznański powstał w 1999 r., w ramach reorganizacji samorządu terytorialnego Rzeczypospolitej. Jest on, zarówno pod względem obszaru jak i liczby ludności, największym powiatem województwa wielkopolskiego i jednym z największych w kraju.

Specyficzną cechą powiatu poznańskiego jest jego usytuowanie: otacza on pierścieniem stolicę województwa, jedno z największych miast w kraju, liczący ponad 550 tysięcy mieszkańców Poznań. Powiat poznański i miasto Poznań połączone są wieloma więzami funkcjonalnymi, komunikacyjnymi, gospodarczymi, kulturalnymi i społecznymi. Taka sytuacja stwarza rozmaite uwarunkowania – zarówno korzystne, jak i niekorzystne. Na władze powiatu nakłada to dodatkowe obowiązki. Istnieje bowiem konieczność optymalizacji działania: wykorzystywania czynników pozytywnych i niwelowania negatywnych.

Ponad dziesięć lat istnienia powiatu w obecnych strukturach pozwoliło na znaczące zintegrowanie gmin, stworzenie struktur administracyjnych dostosowanych do potrzeb społecznych, realizację wielu inwestycji powiatowych i rozpoczęcie działań dążących do powstania zintegrowanych struktur metropolitalnych obejmujących powiat poznański i miasto Poznań.

Powiat poznański to także region bogaty w liczne zasoby przyrody oraz kultury materialnej. Na jego terenie leżą: park narodowy, 3 parki krajobrazowe, kilkanaście rezerwatów i pomników przyrody. Bogatą przeszłość dokumentują liczne zabytki, muzea i miejsca pamięci narodowej.

Dla przybliżenia przeszłości, współczesności i perspektyw rozwojowych powiatu poznańskiego powstał zamysł wydawania periodyku prezentującego tę problematykę.

Jan Grabkowski
Starosta Poznański

tykę. Celom tym ma służyć „Kronika Powiatu Poznańskiego”, z której pierwszym numerem macie Państwo możliwość właśnie się zapoznać.

Jestem przekonany, że spotka się ona z życzliwym przyjęciem mieszkańców powiatu poznańskiego i innych osób interesujących się Wielkopolską. A w miarę kolejnych edycji, kronika na stałe wejdzie na listę poczytnych czasopism regionalnych. Gwarancją tego są i będą autorzy artykułów, osoby o dużym dorobku naukowym, zawodowym i publicystycznym, przedstawiający istotne dla powiatu zagadnienia. Życzę przyjemnej lektury, konstruktywnych przemyśleń i aktywności w dążeniu do rozwoju naszego powiatu.

Jan Grabkowski

Starosta Poznański

ARTYKUŁY

PROBLEMY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO POWIATU POZNAŃSKIEGO. MIĘDZY INTERESEM INDYWIDUALNYM A OGÓLNOSPÓŁECZNYM.

Jerzy J. Parysek*

WSTĘP

Obserwowane współcześnie zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym, zwłaszcza zaś intensyfikacja zabudowy obszarów zagospodarowanych i przejmowanie pod zabudowę terenów użytkowanych rolniczo, są dowodem na to, że urbanizacja jest procesem ciągłym. Trudno jest jednoznacznie wskazać ten moment czasowy, kiedy rozpoczął się proces powstawania miast i koncentracji ludności na terenach tych jednostek osadniczych. Można natomiast stwierdzić, że od co najmniej 4 tysięcy lat funkcjonuje i rozwija się cywilizacja miejska (uważane za pierwsze miasta na świecie: Jerycho, Ur, Uruk) i że proces ten toczy się nadal, przybierając różne formy i różne tempo.

Na ziemiach polskich początek procesów urbanizacji można wiązać z rodzeniem się, a właściwie umacnianiem państwowości, a zatem z okresem panowania Piastów, szczególnie w XIII i XIV wieku. W Wielkopolsce pierwsze jednostki osadnicze o prawnym statusie miasta powstały w połowie XIII w., m.in.: Gniezno w 1238 r., Kostrzyn w 1251 r., Poznań w 1253 r., Pobiedziska w 1266 r., Mosina w 1302 r. Mimo różnych zawirowań dziejowych proces ten toczy się nadal, choć przy wyraźnej zmienności przestrzennej i czasowej. Okresem dość dynamicznej urbanizacji były w Europie i na ziemiach polskich czasy rewolucji przemysłowej. Z większą dynamiką tego procesu mieliśmy także do czynienia po II wojnie światowej, choć wiązało się to, zarówno z odbudową zniszczonych pożogą wojenną miast jak i nową fazą rozwoju przemysłu i usług. Nowego charakteru i dynamiki nabrała polska

* Prof. dr hab. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej

urbanizacja po zmianach ustrojowych 1989 roku, zaś na świecie wraz z postępującą globalizacją i przemianami poindustrialnymi czy postmodernistycznymi, na które to procesy Polska, jako kraj demokratyczny się otworzyła.

Zróżnicowany w czasie i przestrzeni charakter tego procesu był przyczyną wyróżniania charakterystycznych jego faz. Wśród różnych klasyfikacji w tym zakresie, szczególnie trafną wydaje się być zaproponowana przez zespół badaczy (przede wszystkim niderlandzkich), w której wydzielono 4 zasadnicze jej fazy:

- urbanizację,
- dezurbanizację,
- suburbanizację,
- reurbanizację.

W warunkach wielkopolskich 2010 roku nie można mówić o fazie urbanizacji, bowiem nie powstają nowe miasta. Jeśli nawet pewne jednostki osadnicze (np. Nekla) uzyskują prawa miejskie, to w istocie rzeczy nie mamy do czynienia z powstaniem nowej, miejskiej jednostki osadniczej, ale z prawną legalizacją różnorodnych zmian, jakie dokonały się w wiejskiej jednostce osadniczej, upodabniającej ją do miasta (które były podstawą uzyskanie praw miejskich). Nie mamy też właściwie do czynienia w Wielkopolsce z fazą dezurbanizacji, gdyż generalnie nie obserwuje się odpływu ludności z dużych miast do bardziej odległych miast mniejszych, oczywiście mając na względzie ten fakt, że po okresie regresu miast mniejszych przed 1989 rokiem, aktualnie ma miejsce pewna stabilizacja liczby mieszkańców miast mniejszych, a nawet pewien ich rozwój ludnościowy.

Dla współczesnej polskiej urbanizacji charakterystyczna jest natomiast suburbanizacja, obejmująca strefę podmiejską dużych miast oraz reurbanizacja, dostrzegana w zmianach zagospodarowania przestrzennego miast największych.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie ogólnej charakterystyki procesu suburbanizacji w powiecie poznańskim. Nie chodzi tu jednak o przedstawienie tego procesu w autonomicznie potraktowanej jednostce terytorialnego podziału kraju, jaką jest powiat poznański, a o porównanie tego procesu z zmianami, jakie dokonują się w Poznaniu.

Nie można przyjąć innej sensownej drogi analizy suburbanizacji jak tylko taką, która uwzględnia: fakt istnienia i rozwoju aglomeracji poznańskiej, obejmującej swoim zasięgiem Poznań i powiat poznański oraz fakt toczącej się na terenie aglomeracji fazy suburbanizacji, a także sprawczej roli Poznania w tym procesie.

W opracowaniu chodzić będzie jednak nie tylko o opis wspomnianego procesu w różnych jego aspektach, ale także o jego ocenę w kategoriach interesu indywidualnego i ogólnospołecznego. Treści poznawcze uzupełnione zaś będą o treści praktyczne, dotyczące planowania przestrzennego w powiecie poznańskim (aglomeracji poznańskiej).

WSPÓŁCZESNA POLSKA URBANIZACJA I JEJ KONSEKWENCJE

W 1933 roku, amerykański urbanista Colby odniósł do procesów ówczesnej urbanizacji, formułowane przez ekonomistów i geografów teorie dotyczące wpływu na rozwój przestrzenny dwóch przeciwnie skierowanych sił tj. dośrodkowej i odśrodkowej. Pierwsza z tych sił prowadzi do koncentracji ludności i podmiotów gospodar-

Tabela 1. Składowe siły odśrodkowej i dośrodkowej procesów urbanizacji

Siła odśrodkowa		Siła dośrodkowa	
Składowa siły odśrodkowej	Działania siły	Składowa siły dośrodkowej	Działania siły
(1) Siła przestrzenna	Zatłoczenie centrum wypycha ludzi i podmioty gospodarcze na peryferia	(1) Siła atrakcyjności miejsca	Przyciąganie ludności i podmiotów gospodarczych przez składniki i jakość środowiska miejskiego,
(2) Siła miejsca	Pewne wymagania lokalizacyjne nie mogą zostać spełnione na intensywnie użytkowanych terenach w centrum miasta	(2) Funkcjonalna atrakcyjność	Atrakcyjność centralnych obszarów miasta z uwagi na ich dobrą i dostępność przestrzenną,
(3) Siła sytuacyjna	Występujące w dzielnicach centralnych niedogodności i zakłócenia, wobec bardziej sprzyjających warunków na peryferiach	(3) Funkcjonalny magnetyzm	Występuje jako wypadkowa obustronnych, korzystnych i niekorzystnych relacji między różnymi rodzajami działalności gospodarczej,
(4) Siła ewolucji społecznej	Różnicowanie wartości terenu, ceny, podatków itp. między centrum a peryferiami	(4) Siła funkcjonalnego prestiżu	Oddziaływania reputacji obszarów centralnie położonych (milieu i prestiż centrum)
(5) Siła statusu organizacji zamieszkania	Nieatrakcyjność starzejących się i inercyjnych dzielnic centralnych wobec dynamizmu rozwoju i swobody lokalizacji na peryferiach	x	x

Źródło: opracowanie własne wg. Colby (1933), Parysek 2008B.

czych w niewielkiej liczbie większych jednostek osadniczych, natomiast druga do dekoncentracji ludności i podmiotów gospodarczych w większej liczbie jednostek mniejszych. Istotę swoich rozważań zawarł Colby w sformułowaniach nazywanych dziś hipotezami Colby'ego. Według Colby'ego, wymienione powyżej, przeciwnie skierowane w oddziaływaniu siły powodują przede wszystkim zmiany w użytkowaniu ziemi w mieście i na jego peryferiach, prowadząc do określonych przemian przestrzenno-strukturalnych, zarówno w miastach jak i w zewnętrznych ich strefach. Są to właściwie „metasily” czy wypadkowe pewnych sił o charakterze elementarnym (siły cząstkowe), cechujących się specyficznymi właściwościami i oddziaływaniem. Wypadkową sił odśrodkowych (metasila odśrodkowa) wyznaczają następujące siły elementarne: przestrzenna, miejsca, sytuacyjna, przemian społecznych oraz statusu i organizacji zamieszkania. Wypadkowa sił dośrodkowych (metasila dośrodkowa) jest natomiast kształtowana przez siły: atrakcyjności miejsca, funkcjonalnej wygody, funkcjonalnego przyciągania oraz funkcjonalnego prestiżu. Siły te oraz ich działanie zostały opisane w tabeli 1.

Analiza treści tabeli jednoznacznie wskazuje na oddziaływanie wymienionych sił także 75 lat po sformułowaniu przez Colby'ego przytoczonych hipotez. Na peryferia miast i do strefy podmiejskiej podmioty gospodarcze i ludzi „wypychają” m.in.: zatłoczenie miast, wymagania lokalizacyjne, które nie mogą zostać spełnione w mieście czy jego centrum, niedogodności zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej w granicach miasta, nieatrakcyjność starzejącej się substancji urbanistycznej miast, bardziej korzystne na peryferiach ceny ziemi, większą ilość oferowanych do sprzedaży działek (z punktu widzenia wielkości, kształtu, położenia, uzbrojenia, ceny itp.), niższe podatki i koszty utrzymania działek i inne jeszcze subiektywne przyczyny. Do miast przyciągają natomiast: charakter i jakość środowiska miejskiego, ciągle duża atrakcyjność niektórych obszarów miejskich, dobra dostępność przestrzenna tych obszarów, względy prestiżowe oraz przemawiający za miastem bilans zysków i strat.

Generalizując rozważania na temat oddziaływania wymienionych uprzednio sił, stwierdzić należy, że efektem oddziaływania siły odśrodkowej jest suburbanizacja, zaś dośrodkowej reurbanizacja.

Suburbanizacja, jest dziś wspólną własnością urbanizacji w zdecydowanej większości państw europejskich. Generalną cechą tego procesu jest dynamiczny rozwój obszarów peryferyjnych miast i ich stref podmiejskich, czego wyrazem jest tzw. „rozlewanie się miast” i zajmowanie przez zabudowę terenów użytkowanych rolniczo i innych, tzw. wolnych przestrzeni, czyli używając terminu anglojęzycznego *urban sprawl*. Toczący się proces dokumentują natomiast zmiany użytkowania ziemi, intensyfikacja zabudowy terenów zewnętrznych w stosunku do miasta (zwłaszcza wzdłuż dróg wylotowych) oraz przemieszczanie się na te tereny ludności i podmiotów gospodarczych.

W bardziej szczegółowym ujęciu, cechami suburbanizacji są przede wszystkim:

- urbanizacja suburbiów,
- peryferializacja rdzenia miejskiego,
- rozwój części zewnętrznych miast,
- dekoncentracja i rekoncentracja zabudowy i funkcji,
- powstawanie enklaw wewnątrzmijskich,
- deindustrializacja i reindustrializacja,
- zanikanie granic miasta,
- powiększające się nierówności społeczne
- wzrost napięć, konfliktów i konfrontacji.

Oczywiście wszystkie te procesy czy zmiany nie muszą zachodzić i nie zachodzą w każdym z miast i ich strefach podmiejskich. Zachodzą z całą pewnością w Poznaniu i najbliższej strefie oddziaływania miasta, czyli w gminach powiatu poznańskiego. Oczywiście wskazane powyżej procesy toczą się w miastach polskich z mniejszą intensywnością i na mniejszą skalę niżli w państwach Europy Zachodniej, a najbardziej widoczne są w aglomeracjach największych miast polskich.

Obszary zewnętrzne miast i suburbia są najbardziej dynamicznie rozwijającymi się obszarami, gdyż tam koncentruje się przede wszystkim działalność inwestycyjna. Rdzeń miejski nie zawsze podlega jednak peryferializacji. W wielu polskich miastach, także w Poznaniu, zagęszcza się istniejącą zabudowę dzielnic centralnych miast oraz zmienia funkcje obszarów zabudowywanych. W tej właśnie części miast budowane są nowe biurowce, galerie handlowe, hotele, ekskluzywne mieszkania oraz podejmowana jest, w coraz większym zakresie, rewitalizacja zdegradowanych obszarów. Coraz bardziej wyraźna jest natomiast fragmentacja przestrzeni miejskiej, bowiem wykształcają się nowe obszary funkcjonalne, przede wszystkim na peryferiach miast, ale także (choć w mniejszym stopniu), w dzielnicach centralnych (centra handlowo-usługowe, nowe obszary przemysłowe, zamknięte i chronione zespoły domów wielorodzinnych, tereny nowych kampusów wyższych uczelni, peryferyjne obszary budownictwa rezydencjalnego, tereny magazynowo-składowe, a także osiedla budownictwa substandardowego). Nie buduje się już nowych, wielkich osiedli mieszkaniowych budownictwa blokowego, a budownictwo wielorodzinne, przybrało bardziej kameralną formę. Bardzo dynamicznie rozwija się mieszkaniowe budownictwo jednorodzinne w formie domów wolnostojących, „bliźniaków” lub zabudowy szeregowej, co odpowiada tendencji od dawna obserwowanej w USA i Kanadzie oraz większości krajów Europy Zachodniej. Jednocześnie coraz więcej ludzi wyprowadza się z coraz bardziej zdegradowanych bloków i starych kamienic, w których z kolei żyje coraz więcej osób biednych lub pozostają niezamieszkałe. Szacunki mówią o kilku tysiącach opuszczonych mieszkań w szeroko pojętym

centrum Poznania. W ten sposób, obok degradacji substancji materialnej miast, narasta zjawisko deprywacji społecznej.

Tendencji tej, jak się wydaje, nie przyhamowują ani podejmowane działania rewitalizacyjne, ani poprawa standardu bloków realizowana w ramach tzw. „termomodernizacji” ani też dobre czasy rynku nowych mieszkań, w sumie patologicznego, biorąc pod uwagę cenę mieszkania i przeciętne wynagrodzenie. W takich warunkach rozwijają się osiedlowe subkultury młodzieżowe (blockers), będące zagrożeniem bezpieczeństwa osobistego i spokoju. Dziś wielkie osiedla mieszkaniowe, chlubę dawnego sytemu, zamieszkują przede wszystkim osoby starsze, biedniejsze oraz studenci. Właśnie wynajem posiadanych mieszkań studentom jest coraz częściej stosowaną formą uzyskiwania dochodów (najczęściej w ramach tzw. „szarej strefy”) przez osoby przenoszące się do strefy podmiejskiej lub lokujące kapitał w budownictwie mieszkaniowym. W miastach polskich przestaje funkcjonować i czeka na rewitalizację lub inną formę użytkowania, wiele zakładów przemysłowych, w tym także zbudowanych po II wojnie światowej oraz wiele innych obiektów i obszarów (magazyny, nadbrzeża portowe, torowiska, koszary, poligony itp.). Jednocześnie, przede wszystkim na peryferiach miast, buduje się nowe zakłady przemysłów nowoczesnych technologii (głównie za sprawą bezpośrednich inwestycji zagranicznych).

Nowym zjawiskiem w polskich miastach jest bezdomność, ciągle wysoki poziom bezrobocia oraz bieda, ale także bogactwo dość licznej grupy ludzi, nie tylko ze sfery biznesu (np. mediów czy popkultury). Narastają także konflikty społeczne, mniej na tle narodowościowym, rasowym czy etnicznym, a bardziej na tle płacowym, ideologicznym, politycznym, światopoglądowym oraz moralno-etycznym. Charakterystyczną cechą polskiego życia społecznego jest wykorzystywanie dla celów politycznych, występujących konfliktów i napięć. Tego rodzaju tendencje i problemy nie są jeszcze dostrzegane w strefie podmiejskiej, także Poznania, która podlega intensywnej urbanizacji (suburbanizacji).

To intensyfikacja zabudowy w części peryferyjnej miast i w suburbiach sprawia zaś, że zaciera się granica między miastem, a jego strefą podmiejską. Obszary dotychczas użytkowane rolniczo przekształcane są systematycznie i w coraz większym stopniu w tereny zabudowy mieszkaniowej, przemysłowej, magazynowo-składowej, handlowej, rezydencjalnej i sportowej. Tą drogą miasta polskie i ich strefy podmiejskie upodabniają się stopniowo do miast zachodnich, jakkolwiek w ich fizjonomii ciągle widoczne są ślady czasów PRL-u.

Konarzewo. Zabudowa wsi z lat 70. XXw.,
fot. Z. Schmidt

SUBURBANIZACJA POWIATU POZNAŃSKIEGO

Aglomerację poznańską, podobnie jak każdą inną w Polsce charakteryzuje nieustannie toczący się proces suburbanizacji. Proces ten szczególną dynamikę osiągnął po 1989 roku, w konsekwencji zmian ustrojowych. Nowe warunki ustrojowe sprawiły, że zarówno ziemia jak i mieszkanie stały się towarami, zaś wolność gospodarcza stworzyła warunki rozwoju przedsiębiorczości. Poprawiła się sytuacja materialna wielu rodzin, a Polska otworzyła się na świat oraz dyfuzję innowacji i nowych modeli życia. Odrodziły się samorządy terytorialne, które stały się faktycznym gospodarzem terenu, odpowiedzialnym za rozwój własnych gmin. Jednocześnie, w nowych warunkach ustrojowych, stała realna się perspektywa uzyskania własnego mieszkania, bez poszukiwania tzw. dojsć oraz wieloletniego oczekiwania w kolejce na mieszkanie. Mieszkania położonego w wybranym miejscu, o odpowiednim standardzie, wyposażeniu itp. Wszystko to uruchomiło niespotykaną dotychczas presję na zagospodarowanie coraz to nowszych terenów, często użytkowanych rolniczo. Proces ten, mimo regulacji prawnych, a właściwie za sprawą ich ułomności, wyszedł spod jakiegokolwiek kontroli społecznej. Jak przysłowiowe grzyby po deszczu powstawać zaczęły nowe osiedla mieszkaniowe i obszary skoncentrowanych inwestycji, często oddalone od istniejącej zabudowy. Miejsca wybieranych lokalizacji inwestycji były zaś przede wszystkim efektem przeprowadzonej kalkulacji, nie zaś planowego zagospodarowania przestrzennego gminy, bowiem nie istniał lub stracił ważność ogólny plan zagospodarowania przestrzennego gminy, a złe zapisy Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 roku sprzyjały woluntaryzmowi i doraźności rozwiązań.

Obszarem intensywnej suburbanizacji Aglomeracji Poznańskiej, co jest oczywiste, były przede wszystkim gminy powiatu poznańskiego, jakkolwiek w bardzo różnym stopniu.

Stosowane są różne miary pozwalające określić poziom i dynamikę suburbanizacji. Do zasadniczych, bowiem możliwych do uzyskania należą: wzrost liczby mieszkańców, przyrost substancji mieszkaniowej, przyrost podmiotów gospodarczych oraz zmiany w strukturze użytkowania ziemi.

W roku 2008 aglomerację poznańską, rozumianą w tym opracowaniu, jako teren Poznania i gmin powiatu poznańskiego, zamieszkiwało 868 654 osób, wobec 841 107 w roku 1999. Oznacza to przyrost o 27 547 osób (dynamika 103,3%). Bilans przyrostu liczby mieszkańców aglomeracji był jednak taki, że liczba ludności gmin powiatu zwiększyła się o 54 540 osób (dynamika 121,1%), natomiast Poznania zmniejszyła się o 26 993 osoby (dynamika 95,4%). W ten sposób udział mieszkańców gmin powiatu poznańskiego w aglomeracji zwiększył się z 30,5% w roku 1999 do 35,9% w roku 2008 (tab. 2 i 3).

Zmianie w latach 1999–2008 uległa także, generalnie określona struktura demograficzna. Wprawdzie i w Poznaniu i w gminach powiatu zmniejszył się udział

Tabela 2. Charakterystyka demograficzna Aglomeracji Poznańskiej

	1999			2008			dynamika w latach 1999–2008 (%)		
	powiat	Poznań	aglomer.	powiat	Poznań	aglomer.	powiat	Poznań	aglomer.
Ludność ogółem	256850	584257	841 107	311390	557264	868654	139,7	116,8	121,7
Ludność ogółem (%)	30,5	69,5	100,0	35,9	64,1	100,0	–	–	–
Ludność w wieku									
Przedproduk- cyjnym	69935	116822	186797	67052	85073	151125	95,9	72,8	81,4
(%)	27,2	20,0	22,2	21,5	15,3	17,5	–	–	–
produkcyjnym	56996	374862	531797	207237	370658	577895	132,0	98,9	108,7
(%)	61,1	64,1	63,2	66,5	66,5	66,5	–	–	–
Poproduk- cyjnym	29919	92573	122492	37101	101533	138634	124,0	109,7	113,2
(%)	11,6	15,9	14,6	11,9	18,2	15,0	–	–	–
Urodzenia żywe(os.)	2628	4597	7225	4078	6060	10138	155,2	131,8	140,3
Zgony (os.)	2160	5973	8133	2294	5678	7972	100,6	95,1	98,0
Przyrost natural.(os.)	467	-1376	-908	1784	382	2166	–	–	–

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych GUS

ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększył w produkcyjnym i poprodukcyjnym, jednak zmiany w tym zakresie w powiecie były korzystniejsze niż w mieście. Proces starzenia się ludności w Poznaniu postępował szybciej niż w powiecie (tab. 2 i 3). Przyrost naturalny w gminach powiatu wykazywał stałą tendencję wzrostową, z pewnym obniżeniem tempa w roku 2002, podczas gdy w Poznaniu do roku 2005 był ujemny. Dopiero w latach 2006 i 2007 przybrał niewielkie wartości dodatnie a w 2008 roku bardziej znaczącą (tab. 3).

Przemieszczająca się do gmin powiatu ludność oraz jej dość wysoka, jak na obecne lata, dynamika demograficzna pociągnęły za sobą przyrost substancji materialnej, zwłaszcza mieszkaniowej. W latach 1999–2008 liczba mieszkań w powiecie przyrosła o 26 920 (dynamika 139,7%), i choć była mniejsza od nowych mieszkań w Poznaniu (33 310), to jednak w odniesieniu do stanu istniejącego w 1999 roku, dynamika przyrostu była ponad dwukrotnie większa niż w Poznaniu (116,8%). Przyrostowi liczby mieszkań towarzyszyło zwiększenie się ich powierzchni. Dynamika przyrostu powierzchni i mieszkań dla powiatu wynosiła 175,9%, wobec 127,7% dla Poznania. Efektem tej tendencji rozwojowej było zwiększenie się średniej powierzchni 1 mieszkania z 73,8 m² w 1999 roku do 92,9 m² w roku 2008 (w Poznaniu odpowiednio z 58,7 m² do 64,2 m²), co oznacza poprawę sytuacji mieszkaniowej (tab.4).

W ślad za ludnością, do gmin powiatu podążyły także podmioty gospodarcze. Dynamika przyrostu liczby podmiotów gospodarczych w latach 1999–2008 wyniosła 157,1% i dotyczyła zarówno sektora publicznego (127,6%) jak i prywatnego (157,5%). Dynamika przyrostu liczby podmiotów gospodarczych w Poznaniu nie była tak wysoka i wyniosła 125,3% (tab. 5).

Dane statystyczne nie wskazują jednak na poważniejsze zmiany w strukturze użytkowania ziemi. Zmiany te byłyby z całą pewnością bardziej widoczne w wymiarze poszczególnych gmin, a także w dłuższym horyzoncie czasowym (dysponowano danymi za lata 1999–2005). Oczywiście zarówno w gminach powiatu jak i w Poznaniu zmniejszyła się powierzchnia użytków rolnych, gruntów ornych oraz sadów i ogrodów, natomiast zwiększyła terenów zabudowanych i nieużytków (tab. 6).

Proces suburbanizacji w pierwszej kolejności wyraźnie zaznaczył się w gminach sąsiadujących z Poznaniem, położonych przy głównych drogach wychodzących z miasta, a inwestycje obejmowały przede wszystkim budowę zakładów produkcyjnych i usługowych, w mniejszym stopniu budynki mieszkalne. Choć sztandarym przykładem tego procesu była gmina Tarnowo Podgórne, to nowe inwestycje powstawały także w innych gminach, zwłaszcza wzdłuż dróg o znaczeniu ponadregionalnym, wychodzących z Poznania oraz przy granicach ze stolicą Wielkopolski. W latach 80-tych zaznaczył się także, trwający do dziś, dynamiczny przyrost ludności Swarzędza, przede wszystkim za sprawą budownictwa spółdzielczego, a później także indywidualnego. W ten sposób miasto to zyskało funkcję głównej, ze-

Tabela 3. Ruch naturalny ludności w Aglomeracji Poznańskiej w latach 1999–2008

	Obszar	lata									
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ludność ogółem (tys. osób)	powiat	256	260	264	269	274	280	288	295	303	311
	Poznań	564	582	579	577	574	570	567	564	560	557
małżeństwa	powiat	1 383	1 313	1 254	1 242	1 312	1 271	1 401	1 617	2 008	2 159
	Poznań	3 092	2 997	2 716	2 772	2 786	2 655	2 888	3 084	3 375	3 667
urodzenia żywe (osoby)	powiat	2 628	2 667	2 735	2 522	2 704	2 985	3 088	3 375	3 595	4 078
	Poznań	4 597	4 619	4 693	4 233	4 829	4 857	5 274	5 567	5 581	6 060
zgony ogółem (osoby)	powiat	2 160	2 180	2 100	2 163	2 173	2 131	2 161	2 284	2 250	2 295
	Poznań	5 973	5 910	5 776	5 551	617	5 554	5 280	5 534	5 568	5 678
przyrost naturalny (osoby)	powiat	468	487	635	359	531	854	927	1 091	1 345	1 784
	Poznań	-1 367	-1 291	-1 083	-1 229	-778	-697	-6	23	13	382

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych GUS

wewnętrznej sypialni Poznania. W sensie przestrzennym, suburbanizacja lat 80-tych i 90-tych – oznaczała przede wszystkim kontynuację zabudowy poznańskiej (wzdłuż głównych dróg), jednak wraz z upływem czasu, tereny położone w widłach głównych dróg były stopniowo przejmowane na budowane osiedla mieszkaniowe.

Presji inwestycyjnej, dyktowanej z jednej strony chęcią posiadania własnego domku przez bogacących się lub biorących kredyty, głównie mieszkańców Poznania, a z drugiej przez działania deweloperów, w ostatnich latach nie oparła się właściwie żadna z gmin powiatu. Co więcej, hierarchia układu komunikacyjnego, wobec powszechności motoryzacji indywidualnej, przestała odgrywać znaczącą rolę – i nowe osiedla zaczęły powstawać wszędzie tam, gdzie deweloperzy nabyli tereny na cele inwestycyjne. Od końca lat 90-tych budownictwo mieszkaniowe w sposób szczególny nasiliło się, jak to już napisano, na terenach graniczących z Poznaniem, zwłaszcza od zachodu, uzyskując szczególną intensywność w gminie Dopiewo. W ten sposób, w ciągu ostatnich 10 lat ludność małej wioski Dąbrówka, którą zamieszkiwało niespełna 200 osób, wzrosła do niemal 2000, a plany inwestycyjne zakładają dalszą zabudowę tego terenu. Zestawienie stanu obecnego z planami deweloperów pozwala tę miejscowość widzieć, jako kamienną pustynię lub współczesne getto, zamieszkałe przez stłoczonych na niewielkim terenie mieszkańców. Nie jest tajemnicą to, że władzom lokalnym tej gminy marzy się budowa konkurencyjnego dla Poznania molocha o liczbie mieszkańców sięgającej 100 tysięcy.

Analizując zaś oferty inwestycyjne, nie trudno dojść do wniosku, że to właściciele nieruchomości i deweloperzy, a nie społeczność lokalna, kształtują współczesną strukturę przestrzenną podpoznańskich miejscowości. Miejscowości, w których za przyrostem mieszkań w żadnym stopniu nie nadąża przyrost miejsc pracy, a często i infrastruktury technicznej (zwłaszcza dróg) oraz placówek usług publicznych. Dużą dynamikę przyrostu ludności planują także i inne podpoznańskie gminy, zwłaszcza Tarnowo Podgórne i Swarzędz, gdzie myśli się o wyznaczeniu pod inwestycje, po kilka czy nawet kilkanaście tysięcy działek budowlanych. Do miejscowości, w których obserwuje się szczególnie dynamiczny przyrost liczby mieszkańców, związany z budownictwem mieszkaniowym należą: w gminie Dopiewo: Dąbrówka, Dąbrowa, Skórzewo, Dopiewo i Plewiska; w gminie Swarzędz: Zalasewo, Gruszczyń, Kobylnica i Jasin (także inwestycje produkcyjne, usługowe oraz magazynowo-składowe); w gminie Tarnowo Podgórne: Przeźmierowo, Baranowo, Batorowo i Rozalin; w gminie Rokietnica: Złotniki, Złotkowo oraz Rokietnica; w gminie Suchy Las: Jelonek i Biedrusko; w gminie Kórnik: Borówiec, Kamionki, Koninko i Jaryszki; w gminie Mosina: Czapury, Daszewice, w gminie Komorniki: Plewiska, Wiry, Komorniki, a także Rogalin, natomiast w gminie Murowana Goślina: Kicin i Czerwonak. Suburbanizacja objęła także dość oporną dotychczas na ten proces gminę Kleszczewo (zwłaszcza Tulce) oraz bardziej odległe od Poznania miejscowości np. Łopuchowo czy Kaźmierz.

Tabela 4. Zasoby mieszkaniowe Aglomeracji Poznańskiej w latach 1999–2008

	1999			2008			dynamika w latach 1999–2008 (%)		
	powiat	Poznań	aglomer.	powiat	Poznań	aglomer.	powiat	Poznań	aglomer.
Mieszkania ogółem	67 708	198 070	265 778	94 628	231 380	326 008	139,7	116,8	121,7
Mieszkania ogółem (%)	25,5	74,5	1000,0	29,0	72,0	100,0	–	–	–
Powierzchnia użytkowa mieszkań (tys.m ²)	4 998	11 633	16 631	8 791	14 851	23 642	175,9	127,7	142,2
Powierzchnia użytkowa mieszkań (w %)	30,1	69,9	100,0	37,2	62,8	100,0	–	–	–
Powierzchnia 1 mieszkania w m ²	73,8	58,7	62,2	92,9	64,2	72,5	125,9	110,1	115,8
Powierzchnia na 1 osobę w m ²	19,4	19,9	19,7	28,2	26,7	27,2	145,4	134,2	138,1

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych GUS

Tabela 5. Podmioty gospodarcze Aglomeracji Poznańskiej w latach 1999–2008

	1999			2008			dynamika w latach 1999–2008 (%)		
	powiat	Poznań	aglomeracja	powiat	Poznań	aglomeracja	powiat	Poznań	aglomeracja
Podmioty ogółem	26 670	74 405	101 075	41 894	93 250	135 144	157,1	125,3	135,8
Podmioty ogółem (%)	26,4	73,6	100,0	31,0	69,0	100,0	–	–	–
Podmioty sektora publicznego	370	1830	2200	472	1596	2068	127,6	87,5	94,0
Podmioty sektora publicznego (w %)	16,8	83,2	100,0	22,8	77,2	100,0	–	–	–
Podmioty sektora prywatnego	26300	72 575	98 875	41 422	91 654	133 076	157,5	126,3	134,6
Podmioty sektora prywatnego (w %)	26,6	73,4	100,0	31,1	68,9	100,0	–	–	–

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych GUS

Tabela 6. Zmiany w użytkowaniu ziemi w Aglomeracji Poznańskie

	1999			2008			dynamika w latach 1999–2008(%)		
	powiat	Poznań	aglomer.	powiat	Poznań	aglomer.	powiat	Poznań	aglomer.
Użytki rolne	118075	8509	126584	116753	8019	124772	98,9	94,2	98,6
Grunty orne	105589	7297	112886	104235	6804	111039	98,7	93,2	98,4
Sady i ogrody	2182	535	2717	1876	443	2319	86,0	82,8	85,5
Łąki	7378	605	7983	7370	678	8048	99,9	112,1	100,8
Pastwiska	2926	72	2998	3272	94	3366	102,5	130,5	112,3
Pozostałe tereny nieużytki	23614	14192	43806	30655	14549	45204	193,5	102,5	103,2

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych GUS

Gospodarka rynkowa ma swoje prawa i podaż stara się reagować na popyt. Dotyczy to także budownictwa mieszkaniowego. Trudno jednak zgodzić się z tym, aby zaspokajanie potrzeb społecznych w tym zakresie odbywało się w tak nieprzemysłany, nieplanowany i szkodliwy społecznie sposób. Nie jest bowiem żadną działalnością planową przygotowanie planu (zwłaszcza zaś decyzji o warunkach zabudowy), pod potrzeby konkretnego inwestora i to w odniesieniu do konkretnego terenu. Rozbijanie zaś istniejącego układu osadniczego pociągające za sobą wysoki koszt rozbudowy sieci infrastruktury, trudno inaczej nazwać, jak działalnością szkodliwą, choć prowadzoną po części w obliczu prawa.

Władze niektórych gmin i deweloperzy w sposób bezwzględny wykorzystują bowiem, ułomne, szczegółowe zapisy złego prawa (Ustawy z 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym), zaś milczeniem pomijają lub wręcz ignorują generalne zasady prowadzenia gospodarki

Napachanie. Kamienny czworak z XIX w.,
fot. Z. Schmidt

przestrzennej zapisane i w Konstytucji RP (rozwój zrównoważony) i w wspomnianej Ustawie (rozwój zrównoważony i ład przestrzenny). Jeśli zaś nawet działają w rzekomym interesie gminy, to zapominają o tym, że gmina, choć autonomiczna, w sensie przestrzenno-strukturalnym, jest składową większej całości, jaką jest aglomeracja poznańska. Dobrze się jednak stało, że tę właśnie świadomość mają władze powiatu poznańskiego, włączając się aktywnie w działania na rzecz planowego rozwoju aglomeracji poznańskiej. Starosta poznański jest bowiem jednym z sygnatariuszy porozumienia o współpracy w ramach aglomeracji oraz członkiem Rady aglomeracji.

Przedstawiona powyżej ocena wskazuje na postępujący i to dość dynamicznie proces suburbanizacji, zapewne dla niektórych osób imponujący (gminy się rozwijają), jednak, jak to wielokrotnie napisano, niekorzystny z ogólnospołecznego punktu widzenia.

Zmiany w rozmieszczeniu ludności są zawsze powiązane z przyrostem, substancji mieszkaniowej. W przypadku aglomeracji poznańskiej procesowi przyrostu liczby mieszkań towarzyszy poprawa warunków zamieszkania. Nowe mieszkania, jak to już napisano, przybywają zarówno w Poznaniu jak i w gminach powiatu. W gminach powiatu liczba mieszkań wzrasta jednak systematycznie i monotonicznie, natomiast w Poznaniu proces ten

Konarzewo. Zabudowa ulicy z I połowy XX w. ,
fol. Z. Schmidt

Skórzewo. Nowa zabudowa (pocz. XXI w.),
fol. Z. Schmidt

Tulce. Nowa zabudowa (pocz. XXI w.),
fol. Z. Schmidt

Plewiska. Nowa zabudowa
(pocz. XXI w.), *fol. Z. Schmidt*

Okolice Kórnika. Nowa zabudowa (pocz. XXI w.),
fol. Z. Schmidt

przebiegał z zakłóceniami tempa w latach 2000–2004. Zakłócenia obserwowane w tempie przyrostu liczby mieszkań w Poznaniu uległy zniwelowaniu w przypadku przyrostu powierzchni mieszkalnej. Podczas gdy w powiecie poznańskim liczba podmiotów gospodarczych systematycznie i monotonicznie wzrastała, to w Poznaniu proces ten uległ pewnemu zakłóceniu w latach 2004–2008. W obu przypadkach tj. Poznania i powiatu, proces zmniejszania się areału użytków rolnych postępuje, jakkolwiek jego monotoniczność z pierwszych lat uległa w ostatnim czasie, pewnemu zakłóceniu, co jest szczególnie widoczne w przypadku ośrodka wojewódzkiego.

Obok, wskazanych powyżej, zmian jednostkowych, dotyczących uwzględnionych kategorii analizy (wskaźników), wysunąć można także trzy generalne wnioski, a mianowicie:

- tempo zmian dokonujących się w powiecie poznańskim jest wyższe niż w Poznaniu, co potwierdza dużą dynamikę suburbanizacji,
- zmiany w powiecie dokonują się w sposób monotoniczny, co wskazuje na bardziej spokojny ich przebieg niżli w Poznaniu,
- zmiany w powiecie, biorąc pod uwagę rozwój gospodarczy i warunki życia (konkretnie zamieszkania), mają charakter ilościowo-jakościowy, podczas gdy w Poznaniu jakościowy.

INDYWIDUALNY I OGÓLNOSPÓŁECZNY WYMIAR SUBURBANIZACJI

Suburbanizacja jest realnie toczącym się procesem i z jej konsekwencji zdawać sobie powinny sprawę: samorządy lokalne, właściciele nieruchomości, inwestorzy, zwłaszcza zaś deweloperzy budownictwa mieszkaniowego, a także społeczność lokalna. Choć wielu podmiotom przynosi określone korzyści, to z ogólnospołecznego punktu widzenia nie jest to proces korzystny i choćby z tego względu jego rozmiary powinny zostać poważnie ograniczone.

Z punktu widzenia rzeczywistego czy potencjalnego mieszkańca strefy podmiejskiej, suburbanizacja, jako proces jest, przynajmniej z pozoru, korzystna. Zamieszkanie z dala od centrum miasta oznacza bowiem, m.in.:

- spełnienie marzeń życiowych,
- życie w bardziej przyjaznym, wybranym wg własnych oczekiwań, środowisku,
- poprawę warunków mieszkaniowych,
- obcowanie z przyrodą i rekreację na wolnym powietrzu,
- wyższy stopień prywatności życia,
- niższe obciążenia podatkowe,
- niższe relatywnie (w stosunku do miasta) koszty budowy domu i jego utrzymania.

Jednocześnie ten sam proces, co nie zawsze jest do końca uświadamiane:

- zwiększa koszty funkcjonowania gospodarstwa domowego, głównie poprzez koszty komunikacji (łącznie z zakupem, co najmniej jednego samochodu), koszty parkowania, serwisu itp. – poważnie, a niekiedy całkowicie, uzależnia funkcjonowanie członków gospodarstwa domowego od samochodu,
- ogranicza korzystanie z usług wyższego stopnia centralności, świadczonych w centrum miasta, w tym uczestnictwo w życiu kulturalnym, towarzyskim, rozrywce itp.,
- generuje nowe problemy funkcjonowania gospodarstwa domowego (konieczność dowozu dzieci do i ze szkoły oraz przedszkola, zatrudnienia opiekunki do dziecka względnie pomocy domowej, dokonywanie zakupów z dala od miejsca zamieszkania, zagrożenie bezpieczeństwa mienia, konieczność zorganizowania systemu ochrony mienia itp.),
- ogranicza czas, którym można swobodnie dysponować, a który jest marnotrawiony na przebywanie w stojących w korkach komunikacyjnych środkach transportu (także niekiedy publicznego), pomijając czas, jaki pochłania pokonanie drogi miejsce zamieszkania–miejsce realizacji celu.

W prowadzeniu działalności gospodarczej w strefie podmiejskiej określone korzyści upatrują także inwestorzy i podmioty gospodarcze. Korzyści podmiotów gospodarczych sprowadzają się przede wszystkim do:

- relatywnie niskich cen nabywanego gruntu,
- możliwości wyboru miejsca prowadzenia działalności gospodarczej,
- praktycznych możliwości pozyskania działki każdej wielkości,
- mniejszych podatków,
- niższych kosztów prowadzonej działalności gospodarczej,
- mniejszych uzależnień lokalizacyjnych,
- możliwość uzyskania tzw. korzyści skali w prowadzonej działalności gospodarczej.

Z ogólnospołecznego punktu widzenia proces suburbanizacji jest jednak wyraźnie niekorzystny. Suburbanizacja generalnie prowadzi bowiem do:

- nieracjonalnego, by nie powiedzieć rabunkowego wykorzystania terenu,
- uszczuplenia terenów użytkowanych rolniczo i tzw. terenów otwartych,
- zwiększania kosztów budowy sieci infrastruktury komunalnej i kosztów jej utrzymania,
- tworzenia niekompletnych struktur osadniczych,
- chaotycznego i niekompletnego zagospodarowania terenów budowanego osiedla,
- chaosu w zagospodarowaniu przestrzennym,
- nieuwzględniania zasad rozwoju zrównoważonego,
- generowania ruchu drogowego i zwiększanie jego natężenia z różnorodnymi konsekwencjami dla ogólnie pojmowanego środowiska (powstawania trudności komunikacyjnych w obrębie miasta i na drogach dojazdowych do miasta, zwłaszcza do jego centrum, wzrostu zanieczyszczenia powietrza i potęgującego się hałasu, zwiększenie liczby wypadków drogowych i kolizji itp.),
- zajmowania terenów wewnętrznych przez budowane parkingi,
- wspomnianego już ograniczenia czasu wolnego na skutek spędzania wielu godzin w środku komunikacji itp.

Szosa nr 11 k. Suchego Lasu w godzinach szczytu,
fol. Z. Schmidt

Jest jeszcze jeden aspekt niekorzystnego z ogólnospołecznych względów, oddziaływania procesów suburbanizacji. Podczas gdy indywidualne korzyści tego procesu dotyczą jednego miejsca tj. miejsca zamieszkania względnie prowadzonej działalności gospodarczej, tak niekorzyści dotyczą nie tylko tych miejsc, ale i miejsc realizacji celów i dróg prowadzących do nich. W wielu przypadkach, gdy miejscem zamieszkania i prowadzonej działalności są podpoznańskie gminy, to miejscem pracy, nauki i realizacji innych celów jest Poznań. Innymi słowy, ma miejsce pasywnie wykorzystywanie infrastruktury miejskiej przez osoby mieszkające i płacące podatki w ościennych gminach, a realizujących swoje cele w mieście. To nie tylko są spostrzeżenia autora niniejszego opracowania, ale także stwierdzenia Komisji Europejskiej zawarte w Karcie Lipskiej, wskazującej uzasadnienia konieczności prowadzenia przez państwo polityki miejskiej. To

tam m.in. znajduje się tego rodzaju zapis mówiący, że współczesne miasta, jako miejsca koncentracji ludności, podmiotów gospodarczych, infrastruktury komunalnej i majątku trwałego, choć ponoszą globalną odpowiedzialność za rozwój społeczno-gospodarczy współczesnego świata, to jednak jednocześnie najbardziej dotkliwie doświadczają problemów: demograficznych, społecznych, środowiskowych, mieszkaniowych i innych. W takiej sytuacji nie zawsze mogą być generatorami rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym włączyć się w realizację Strategii Lizbońskiej, kluczowego dokumentu rozwojowego Unii Europejskiej. Trudności tych doświadczają także i z tego powodu, że szeroka infrastruktura miejska finansowana z budżetów miejskich, a zatem i z podatków mieszkańców miasta, obsługuje w poważnym stopniu mieszkańców strefy podmiejskiej, choć także osoby przyjezdne z dalszych odległości.

Należy także pamiętać, że dojazdy do centrum aglomeracji obciążają nie tylko lokalne układy komunikacyjne, ale także układ miasta i jego środowisko. To przede wszystkim dla potrzeb dojeżdżających rozbudowywane i przebudowywane

Szosa nr 196 k. Czerwonaka w godzinach szczytu, fot. Z. Schmidt

są układy komunikacyjne oraz budowane terenochłonne parkingi. Na szczególne podkreślenie zasługuje natomiast też fakt, iż jak wskazują okresowo przeprowadzane obserwacje, w poruszających się po Poznaniu samochodach z rejestracją POZ i PZ, w blisko 90% przypadków jedzie tylko jedna osoba. Tę rodzaju sytuacja nie ma miejsca w krajach tak zmotoryzowanych jak USA i Kanada, gdzie stosowane są różne sposoby zachęcania do wspólnych dojazdów do miasta (np. możliwość korzystania samochodu osobowego z trzema i większą liczbą podróżujących z pasa ruchu dla pojazdów uprzywilejowanych), a w Internecie znaleźć można wiele ofert wspólnego dojazdu z peryferii do centrum aglomeracji.

INTERES INDYWIDUALNY CZY OGÓLNOSPÓŁECZNY

Współczesne społeczeństwa i każdy ich członek nieustannie stoją wobec konieczności dokonywania wyboru między interesem indywidualnym i ogólnospołecznym. Autor niniejszego tekstu przyjmuje taki punkt widzenia, iż życie, zdrowie i bezpieczeństwo każdego człowieka powinno być stawiane ponad wszystkie inne cele, a interes ogólnospołeczny, ponad indywidualny. Taki punkt widzenia oczywiście nie oznacza przekreślenia prawa do realizacji celów indywidualnych, jednak akcentuje potrzebę ich wpisania w realizację celów ogólnospołecznych, co w wielu przypadkach jest rzeczą możliwą, jednak przede wszystkim wskazaną. Dotyczy to zwłaszcza takiej sfery życia społecznego, jaką jest zagospodarowanie przestrzenne terenu. Zagospodarowanie, którego elementami są zarówno osiedla budownictwa mieszkaniowego, jak i lokalizacja obiektów szeroko rozumianej działalności gospodarczej. Wydaje się, że właśnie w tej dziedzinie potrzebne są odpowiednie regulacje, mające na celu zabezpieczenie interesu ogólnospołecznego. Jest to ważne, zarówno z etyczno-moralnego i prawnego, jak i ekonomicznego punktu widzenia. Rozważając te kwestie, należy pamiętać, że obowiązujące w Polsce prawo, nakazuje przyjmować rozwój zrównoważony, jako model rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego (Konstytucja RP) oraz kształtować w zagospodarowaniu przestrzennym ład przestrzenny i wspomniany rozwój zrównoważony (Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Analiza tego, co rozumie się pod pojęciem rozwoju zrównoważonego jak i ładu przestrzennego jednoznacznie wskazuje na interes ogólnospołeczny, jako istotę tych idei czy też modeli rozwoju.

Ustrój demokratyczny umożliwia każdemu człowiekowi osiedlenie się w wybranym miejscu. Jednocześnie ten sam ustrój gwarantuje społeczności lokalnej zabezpieczenie interesu ogólnospołecznego w tym zakresie, co oznacza wskazanie miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Miejsce takie wskazać musi jednak władza lokalna, kierując się wyłącznie interesem ogólnospołecznym.

Zmiana warunków ustrojowych, poprawa sytuacji materialnej wielu osób, rachunek ekonomiczny kosztów i korzyści, postępująca motoryzacja indywidualna, przyjmowany model czy styl życia oraz wiele innych powodów sprawiły, że szczególnie po 1989 roku wzrosło zainteresowanie zamieszkaniem we własnym domku poza granicami miasta. Nie można się przeto dziwić, że osoby które wybrały określony model życia, które na to stać lub które postanowiły zadłużyć się niekiedy na wiele dziesiątków lat, wykazują zainteresowanie zamieszkaniem w gminach okalających Poznań. Nie można tych ludzi pozbawiać możliwości realizacji własnych celów, ale jednocześnie nie można zrealizować tych celów w dowolnym miejscu. Właśnie w interesie ogólnospołecznym wskazać im należy potencjalne miejsca zamieszkania i zagwarantować godziwe warunki szeroko rozumianej obsługi, co jest zadaniem dla samorządów terytorialnych. To samo dotyczy podmiotów gospodarczych zamierzających podjąć działalność inwestycyjną.

Niestety, rzeczywistość w Polsce, Wielkopolsce i powiecie poznańskim wygląda jednak inaczej. Wiele osób zajmujących się poważnie zagadnieniami rozwoju przestrzennego wysuwa tego rodzaju twierdzenia, że zagospodarowanie przestrzenne nie jest wypadkową kompromisu uwzględniającego nie tylko interes indywidualny, ale przede wszystkim interes ogólnospołeczny, ale i niedoskonałości i patologii zachowań oraz decyzji przestrzennych. Niedoskonałości są przede wszystkim rezultatem obowiązującego w Polsce prawa dotyczącego gospodarki przestrzennej, a konkretnie Ustawy z 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. To w tej Ustawie, mający moc prawną ogólny plan zagospodarowania przestrzennego gminy, zastąpiono „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”, które jest jedynie dokumentem określającym kierunki polityki przestrzennej, traktowanym jako tzw. dokument kierownictwa wewnętrznego. Treści tego rodzaju dokumentów obowiązują jedynie przedstawicieli władzy lokalnej i nie są podstawą do podejmowania jakiejkolwiek decyzji o zagospodarowaniu przestrzennym. Podstawa do takich decyzji jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ten dokument, jako nieobowiązkowy, nie jest opracowywany dla każdego obszaru w mieście czy gminie. Od władzy lokalnej i zasobności budżetu gminnego zależy bowiem to, dla jakich obszarów opracowane i zatwierdzone będą miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Rzeczywistość przedstawia się zatem tak, że dla wielu terenów w gminie nie opracowano planów zagospodarowania przestrzennego. Logika rozumowania wskazywałaby na to, że na terenach, dla których nie ma miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, nie można prowadzić żadnej działalności inwestycyjnej – dokonywać żadnych zmian w zagospodarowaniu przestrzennym. Tak jednak nie jest. Ustawodawca przyjął, że zagospodarowanie terenu, dla którego nie ma miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, może się dokonać na podstawie decyzji admi-

nistracyjnej nazywanej „ustaleniem warunków zabudowy”. Rozwiązanie to, które miało być wyjątkowe i dotyczyć jedynie specyficznych sytuacji, stało się powszechnie stosowaną praktyką. Już tylko te, wskazane ułomności regulacji prawnych dotyczących gospodarki przestrzennej, otworzyły drogę do przedkładania interesu indywidualnego nad ogólnospołeczny.

Nie można się przeto dziwić, że do podmiotów, które kształtują zagospodarowanie przestrzenne, a właściwie zaprowadzają chaos w tym zagospodarowaniu i nie realizują idei rozwoju zrównoważonego, należą: właściciele nieruchomości, deweloperzy budownictwa mieszkaniowego, konsorcja projektowo-produkcyjne oraz niestety, władze niektórych gmin. Każdy z tych podmiotów widzi bowiem, w podejmowaniu decyzji o sprzedaży gruntu względnie zabudowie terenu, uzyskanie indywidualnych korzyści. Właściciel nieruchomości pragnie jak najlepiej sprzedać grunt będący jego własnością, często uprzednio użytkowany rolniczo. Przysłowiowe już dziś w Polsce „odrolnienie gruntu” jest źródłem nieuzasadnionie wysokich dochodów i prowadzi do uszczuplenia terenów użytkowanych rolniczo lub tzw. wolnej przestrzeni. Deweloper stara się pozyskać stosunkowo tani grunt, więc lokalizacja terenu przewidzianego pod budowę osiedli nie ma większego znaczenia. Ważne aby jak najmniej zapłacić za m² pozyskanego terenu. Popyt na domek jednorodzinny jest tak duży, że dla potencjalnego klienta lokalizacja budowy osiedla nie ma także większego znaczenia, tym bardziej że problem odległości rozwiązuje posiadany samochód. Jednocześnie ten sam deweloper stara się z m² zainwestowanego terenu uzyskać jak największy zysk, co jest źródłem nadmiernego zagęszczania zabudowy. Niektóre nowo budowane osiedla, gęstą zabudową i „bunkrowatymi domkami” o małych oknach, najczęściej z zabudową szeregową, przypominają zabudowania strefy gorącej, np. marokańskie lub wulkanicznych wysp Morza Śródziemnego, tworząc współczesne getta. W proces zabudowy terenu włączają się konsorcja projektowo-produkcyjne, uzyskując tzw. efekty skali. Nie do końca klarowna i czysta jest w tym względzie postawa władz gminnych. Te, dążąc do rozwoju gminy wszelkimi sposobami i do pozyskania na swój teren podatników, stają się współnikami działania uprzednio opisanych podmiotów. Współudział ten dodatkowo podkreślają, bądź to wyznaczeniem działek pod budowę domków jednorodzinnych bądź wydawaniem pozwoleń na zabudowę terenu (ustalenie warunków zabudowy). Jeśli nawet niekwestionowanym motywem działania władz lokalnych jest rozwój gminy, który wiązać można z realizacją celów ogólnospołecznych, to efektem tych działań jest wzmocnienie procesu suburbanizacji, ze wszech miar niekorzystnego, właśnie z ogólnospołecznego punktu widzenia, szczególnie dla dotychczasowych mieszkańców gminy.

Jeśli stoi się na stanowisku, że samorządem terytorialnym są wszyscy mieszkańcy zamieszkujący daną gminę, którzy sprawują władze poprzez wybranych przedstawicieli, to podstawowym zadaniem osób obdarzonych zaufaniem społecznym jest dbanie o interes ogólnospołeczny. W odniesieniu do gospodarki przestrzen-

nej oznacza to uspołecznienie procesu planowania przestrzennego, co przynajmniej z teoretycznego punktu widzenia, oznacza współdział mieszkańców w tworzeniu dokumentów planistycznych i realizacji polityki przestrzennej. Uspołecznienie to powinno dotyczyć wszystkich etapów szeroko rozumianego procesu planowania przestrzennego i w szerokim zakresie uwzględniać konsultacje społeczne, prowadzące do wypracowania kompromisu w zakresie polityki przestrzennej i koncepcji zagospodarowania przestrzennego. Kompromisu, w którym realizacja interesu indywidualnego potencjalnego mieszkańca, właściciela nieruchomości, dewelopera, projektanta czy producenta, a także partykularny interes władzy lokalnej, włączona zostanie w realizację interesu ogólnospołecznego, jakim jest przede wszystkim zahamowanie postępującej suburbanizacji, rozwój zrównoważony, ład przestrzenny oraz bezpieczne i funkcjonalne, lokalne środowisko życia. A zatem choć rozwiązań poszukiwać należy w obszarze między interesem indywidualnym a ogólnospołecznym, to nadrzędność tego drugiego nie powinna być nigdy kwestionowana.

ZADANIA DLA WŁADZ LOKALNYCH I PLANISTÓW

Można i należy zrozumieć to, że władze lokalne, odpowiedzialne za zabezpieczenie potrzeb społeczności lokalnej, podejmują różnego rodzaju działania na rzecz rozwoju gminy. Wyznaczanie setek i tysięcy działek budowlanych trudno jednak uznać za działania, do których zobowiązuje Ustawa o samorządzie gminnym. Adresatami tych działań nie są przecież mieszkańcy gminy. Trudno to zrozumieć i wtedy, kiedy tego rodzaju postawy i działania prowadzą do pewnego, jednak w sumie niewielkiego przyrostu miejsc pracy, oraz do powiększenia się liczby podatników. Rzeczą oczywistą jest bowiem to, że tego rodzaju polityka prowadzi do poważnego wzrostu kosztów budowy i funkcjonowania infrastruktury technicznej i społecznej, którymi to kosztami obciążą się właśnie pozyskanych podatników oraz budżet gminy. Jeszcze trudniej zrozumieć to, że gigantyczne ilości działek wyznacza się przy poważnej zapaści demograficznej, z której Polska prawdopodobnie nie wyjdzie w możliwej do przewidzenia przyszłości i kiedy ceny mieszkań pozostają nieporównywalnie wysokie w stosunku do wynagrodzeń, co zapewne poważnie obniży popyt na mieszkania.

Trudno jest zrozumieć taką politykę, kiedy miejscowości są zupełnie nieprzygotowane i to z wielu względów, na przyjęcie tysięcy nowych mieszkańców, kiedy korygują się drogi dojazdowe, awarii ulegają układy sieciowe infrastruktury technicznej, kiedy substancja mieszkaniowa przyrasta także w Poznaniu, a miasto stoi w obliczu podjęcia na większą skalę działalności rewitalizacyjnej poważnie hamującej odpływ mieszkańców z miasta na jego obrzeża i kiedy władze miejskie nie będą chciały ponosić kosztów obsługi dynamicznie i chaotycznie rozwijającej się aglomeracji.

Może i władze gmin powiatu działają w dobrej wierze na rzecz rozwoju gminy. Wydaje się jednak, że nie biorą pod uwagę długofalowych konsekwencji, podejmowanych dziś decyzji. Działając pod presją niedostatków budżetu, podejmują działania, które określić można hasłem: „inwestor za wszelką cenę”. W miejsce działania na rzecz rozwoju jakościowego, za którym przemawia wspomniana zapaść demograficzna, ciągle preferują rozwój ilościowy, jednakże dotyczący w zasadzie tylko przyrostu liczby mieszkańców i substancji mieszkaniowej. Nie trzeba udowadniać tej zależności, że to właśnie rozwój jakościowy prowadzi do pełniejszego pokrycia zbiorowych potrzeb społeczności lokalnych, do czego zobowiązuje Ustawa o samorządzie gminnym. Nie można także twierdzić, że władze lokalne, prowadząc zagospodarowanie przestrzenne gmin, działają niezgodnie z obowiązującym prawem. Złą Ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym traktują jednak wyjątkowo partykularnie i z punktu widzenia doraźnego interesu. Wprawdzie gminy nie mają obowiązku posiadania ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego ani też nie muszą opracowywać planów miejscowych, jednak nie sposób sobie wyobrazić rozwój zrównoważony i poprawę ładu przestrzennego, zwłaszcza zaś kształtowanie funkcjonalnego układu przestrzenno-strukturalnego gminy na podstawie wycinkowych planów miejscowych i decyzji o warunkach zabudowy, opracowywanych i wydawanych bez świadomości tego, że gmina wchodzi w skład większej funkcjonalno-przestrzennej całości, jaką jest aglomeracja poznańska.

Wydaje się zatem, że jedynie wzrost świadomości społecznej władzy lokalnej, lepsze zrozumienie współcześnie toczących się procesów i realiów sytuacji przestrzennej (lokalne układy osadnicze, aglomeracja, konsekwencje suburbanizacji) oraz politycznej (członkostwo w Unii Europejskiej), zwłaszcza zaś zmiana modelu rządzenia na model współrządzenia (governance), zakładający szeroką partycypację społeczności lokalnej w procesie decyzyjnym dotyczącym i rozwoju społeczno-gospodarczego i polityki przestrzennej (wraz z działalnością inwestycyjną), doprowadza do tego, że rozwój gminy i jej zagospodarowanie przestrzenne będą się dokonywać przede wszystkim przy uwzględnieniu interesu ogólnospołecznego. O rozwoju gminy nie mogą decydować ani właściciele nieruchomości ani deweloperzy budownictwa mieszkaniowego, ani konsorcja projektowe ani producenci materiałów budowlanych (pomijając różnego rodzaju spekulantów i kanciarzy), ani też władze gminne, ale społeczność lokalna, której wybraną reprezentację stanowi rada gminy. Oczywiście nie należy przy tej okazji lekceważyć interesu indywidualnego mieszkańców gminy i podmiotów zewnętrznych. Ten jednak interes indywidualny zawsze musi zostać wpisany w interes ogólnospołeczny.

Podejmując decyzje, których skutkiem będą zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, wyborów i rozstrzygnięć należy dokonywać w obszarze między interesem indywidualnym a ogólnospołecznym, z jednoznaczną i wyraźną preferencją interesu ogólnospołecznego.

BIBLIOGRAFIA

- Billert A., *Planowanie przestrzenne a polityka. Trzecia droga do trzeciego świata* [w:] *Urbanistyka w działaniu. Teoria i praktyka. Materiały II Kongresu Urbanistyki Polskiej*, red. T. Ossowicz., T. Zipser, Biblioteka Urbanisty 9, Warszawa 2006, s. 240–253.
- Jędraszko A., *Gospodarka przestrzenna w Polsce wobec standardów europejskich*, Biblioteka Urbanisty 13, Warszawa 2008.
- Mierzejewska L., *Rozwój zrównoważony, jako kategoria ład przestrzennego* [w:] *Spoleczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ład przestrzennego*, red. T. Ślęzak, Z. Ziolo, Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, 2003, s. 127–140.
- Parysek J., *Ład przestrzenny, jako kategoria pojęciowa i planistyczna* [w:] *Spoleczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ład przestrzennego*, red. T. Ślęzak, Z. Ziolo, Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN 205, 2003, s. 111–126.
- Parysek J., *Wprowadzenie do gospodarki przestrzennej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2006.
- Parysek J., *Procesy suburbanizacyjne w aglomeracji poznańskiej* [w:] *Powiat poznański. Jakość przestrzeni i jakość życia*, red. T. Kaczmarek, A. Mazgajski, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008A.
- Parysek J., *Suburbanizacja i dezurbanizacja: Dwa bieguny polskiej urbanizacji* [w:] *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J. Parysek, T. Stryjakiewicz, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008B, s. 261–286.

KOLEJ AGLOMERACYJNA

Paweł Korcz, Ryszard Pyssa*

Koleje aglomeracyjne to bardzo sprawny system kolei przeznaczony do transportu pasażerskiego w dużych zespołach miejskich (aglomeracjach). System ten charakteryzuje się dużą częstotliwością i wysokimi prędkościami handlowymi, często nawet trzykrotnie większymi od osiągniętych przez autobusy miejskie. Aby linię można było zaliczyć do kolei aglomeracyjnych, w przeciągu doby powinno się na niej pojawić co najmniej 30 par pociągów obsługiwanych przez odpowiednio przystosowany tabor kolejowy kursujący w ruchu cyklicznym. Przewozy aglomeracyjne charakteryzują się obsługą dużych potoków pasażerskich skierowanych promieniście z terenów podmiejskich do centrum miasta lub aglomeracji. Kolej aglomeracyjna może spełniać też funkcje związane z transportem miejskim (przewozy na krótkich odległościach w obrębie jednego miasta). Przewozy te cechuje także nierównomierność występująca zarówno w cyklu dobowym, tygodniowym jak i w skali dłuższego czasu (sezonowość). Analizując potoki pasażerskie, w dni robocze, istnieje szczyt poranny oraz popołudniowy związany z dojazdami i powrotami z zakładów pracy, szkół, urzędów i innych instytucji. W dni wolne od pracy liczba przewożonych pasażerów jest znacznie mniejsza. Jej zwymiar notuje się jedynie w okresie letnim, co związane jest z wyjazdami urlopowymi i wycieczkowymi. Struktura przestrzenna kolei aglomeracyjnych charakteryzuje się zmniejszaniem liczby przewożonych pasażerów w miarę oddalania się od centrum aglomeracji. W obecnych czasach w miarę wzrostu urbanizacji osiedli wokół linii kolejowych oraz wraz ze wzrostem gospodarczym i społecznym cecha ta zanika, gdyż zmniejszają się różnice między potokami pasażerskimi w poszczególnych kierunkach. Podstawową zaletą przewozów aglomeracyjnych jest ich masowość a także możliwość stosunkowo szybkiego dowiezienia pasażerów do centrum aglomeracji. W wielu dużych aglomeracjach koleje mają ogromne znaczenie w przewozach, stanowiąc absolutny trzon komunikacji zbiorowej. Pozwalają na najszybsze przedostanie się przez zatłoczony układ komunikacyjny układu urbanistycznego.

*Paweł Korcz, korespondent miesięcznika „Świat Kolei”

*Ryszard Pyssa, dyrektor Zespołu Szkół Komunikacji im. H. Cegielskiego w Poznaniu

ROZWIĄZANIA W WYBRANYCH KRAJACH

Szacuje się, że w Europie funkcjonuje ponad 60 autonomicznych systemów kolei aglomeracyjnych. Tworzenie systemów posiadających różne genezy powstania, technologie, dostosowane do różnorodnych warunków lokalnych powoduje, że częstokroć odróżnienie kolei aglomeracyjnej od kolei regionalnej, metra lub szybkiego tramwaju jest bardzo utrudnione. Niektóre systemy posiadają elementy zawierające cechy różnych gałęzi transportu szynowego. Powoduje to, że poszczególne systemy często zlewają się i zazębiają. W Holandii i Belgii, na terenie całego kraju, pociągi regionalne kursują z wysoką częstotliwością w związku, z czym mogą być z powodzeniem traktowane także w obrębie większych metropolii jako koleje aglomeracyjne. W Unii Europejskiej istnieje 28 systemów kolei aglomeracyjnych. Ostatnio utworzono takie systemy w Tuluzie (1993), Neapolu (1995), Bilbao (1997) i Katanii (1999).

NIEMCY

Systemy kolei aglomeracyjnych w Niemczech zwane są popularnie Stadtschnellbahn (S-Bahn) – Szybka Kolej Miejska. W całym kraju jest ich ok. 20. Są to specjalne systemy przeznaczone do obsługi ruchu aglomeracyjnego. Zwykle do ich obsługi powołane są osobne przedsiębiorstwa. Kursowanie pociągów odbywa się z częstotliwością od 10 do 20 minut. Dzięki temu oraz wysokim prędkościami handlowymi koleje miejskie w aglomeracjach, stanowią trzon komunikacji miejskiej.

Berlińska S-Bahn początki ma w latach 20-tych XX wieku. Obecnie na całą sieć oplatającą Berlin i jego przedmieścia składa się 17 linii miejskich, 8 linii pociągów RegionalExpress i 26 linii kolei regionalnych. W ostatnim okresie zakończono budowę linii okólnej (Ring S-Bahn), dzięki której możliwe jest ominięcie centrum miasta przez pociągi podmiejskie. Obecnie nieustannie prowadzi się dalsze prace projektowe i buduje nowe linie. Cały system zarządzany jest przez spółkę Stadtbahn Berlin GmbH, która została sprzedana przez niemieckie koleje DB, odpowiednik PKP, przedsiębiorstwu Berliner Verkehrsbetriebe (BVB). Rocznie S-Bahn w Berlinie podróżuje ok. 290 mln osób (w ciągu pięciu lat zanotowano wzrost o 45 mln przewożonych pasażerów). W dni robocze do pociągów S-Bahn wsiada ponad milion osób. Pociągi na niej kursują po oddzielnych torach. Zasilanie pociągów odbywa się z tzw. „trzeciej szyny”, z której pobierany jest prąd o napięciu 750 V. Pod względem taryfowym S-Bahn działa w związku komunikacyjnym VBB, dzięki temu stosowane są na niej wspólne bilety ważne także w innych środkach transportu zbiorowego. Dzięki swojej budowie kolej ta może w szybki sposób przemieszczać spore potoki pasażerów z jednego miejsca aglomeracji w drugie, stając się kręgosłupem aglomeracji i funkcjonującej w niej komunikacji miejskiej. Częstotliwość kursowania pociągów dochodzi do 90 sekund na głównej linii łączącej Ostbahnhof z dworcem Lehrter Stadtbahnhof i dworcem Zoologischer Garten. Berlińska Stadtbahn może się pochwalić punktualnością wynoszącą nawet 97,7%.

Na terenie Zagłębie Rury istnieje system S-Bahn łączący poszczególne części konurbacji i składający się z linii posiadających odrębne torowisko i zbudowanych wzdłuż torów dalekobieżnych. Linie te uzupełniane są przez sieć połączeń miejskich stanowiących połączenie rozwiązań znanych z metra i tramwajów. Cały system zarządzany jest przez przedsiębiorstwo Verkehrsverbund Rhein Ruhr (VRR). Sieć kolei miejskiej rozciąga się od Duesseldorfu/Neuss do Hagen/Dortmund. Prawie wszystkie linie miejskie korzystają w centrach miast z tuneli zbudowanych pod ulicami a na przedmieściach wydostają się na powierzchnię i przebiegają ulicami, krzyżując się z siecią drogową w jednym poziomie. Na wszystkich skrzyżowaniach priorytet ma S-Bahn. Ruch pociągów S-Bahn prowadzony jest często też po mniej obciążonych ruchem liniach kolejowych.

S-Bahn Leipzig składa się obecnie z trzech linii. Pociągi w obrębie aglomeracji kursują w cyklu co 20 minut natomiast na odcinkach peryferyjnych co godzinę. Obecnie trwa budowa tunelu średnicowego pod centrum miasta, który ma znacznie usprawnić ruch i zwiększyć jeszcze bardziej liczbę przewożonych pasażerów.

S-Bahn w München to system składający się z 10 linii posiadających własne odcinki torów w centrum miasta a na peryferiach wykorzystujące zwykle linie kolejowe. Pod centrum miasta zbudowany jest tunel średnicowy. Łączna długość wszystkich torów, po której porusza się S-Bahn to 441 km, a długość wszystkich 10 linii to 1473 km. Ruch w centrum miasta, dzięki kumulacji wielu linii, jest bardzo częsty. Na przedmieściach częstotliwość spada do 20 minut a na odcinkach peryferyjnych poza miastem nawet do 40–60 minut. W dzień roboczy uruchamia się ponad 1000 pociągów S-Bahn, które przewożą w sumie 720 000 pasażerów dziennie.

Operatorstwem na sieci kolei aglomeracyjnych w Hamburgu zajmuje się spółka S-Bahn Hamburg będącą spółką córką kolei DB. Sieć hamburskiej S-Bahn składa się z 5 linii miejskich o długości 110 km, na których zlokalizowane jest 59 stacji. Pociągi S-Bahn Hamburg kursują po własnej, autonomicznej sieci i zasilane są z trzeciej szyny napięciem 800 V. Jedynie pociągi linii S4 wykorzystują tory linii kolejowej Hamburg–Lubeka. Prędkość handlowa wynosi 39,8 km/h. Dziennie usług hamburskiej S-Bahn korzysta 500 000 osób co w skali roku daje w sumie ok. 190 mln przewiezionych pasażerów. Spółka S-Bahn Hamburg działa w ramach unii biletowej związku komunikacyjnego Hamburger Verkehrsverbund (HVV).

Hanowerski S-Bahn powstał specjalnie z myślą o wystawie EXPO 2000. Składa się on z pięciu autonomicznych linii. Operatorem jest DB AG.

Kolej miejska w Dreźnie składa się z 3 linii łączących centrum miasta z miejscowościami podmiejskimi oraz portem lotniczym. Obecnie na odcinku miejskim o długości 19 km planowana jest budowa dodatkowych dwóch torów. Dzięki czemu pociągi będą mogły kursować co 7,5 minuty w szczycie do Heidenau i co 15 minut poza szczytem.

Początki S-Bahn Rhein-Main sięgają roku 1978, kiedy to otwarto do ruchu podziemny odcinek trasy kolei miejskiej łączący stacje Taunusanlage i Hauptwache z Hauptbahnhof Frankfurt am Main co zapoczątkowało tworzenie S-Bahn w aglomeracji Renu i Menu. Na przedmieściach pociągi S-Bahn korzystają z własnych torów znajdujących się na powierzchni ziemi natomiast poza miastem z torów kolejowych. S-Bahn Rhein-Main działa w związku komunikacyjnym RMV, a operatorem jest DB AG. System S-Bahn stanowi kręgosłup układu komunikacyjnego a rocznie korzysta z niego 100 mln pasażerów. Sieć liczy obecnie 260 km torów. W najbliższych latach planowana jest dalsza rozbudowa sieci.

Kolej S-Bahn nie jest głównym środkiem transportu publicznego w Kolonii, ma jednak w całym systemie duże znaczenie. Operatorem jest spółka DB Regionalbahn Rheinland GmbH. Linie S6, S11 i S12 obsługiwane są przez pociągi kursujące z dużą częstotliwością. Ponad to przy linii kolejowej Kolonia–Düren zbudowana osobny tor dla kolei aglomeracyjnej stanowiący część projektu nowej linii szybkiej kolei do Akwizgranu (Aachen). Zaawansowane są także prace nad linią S-Bahn do Westring Köln i na lotnisko. Także w budowie jest nowa linia na lotnisko.

S-Bahn Nürnberg to system szybkiej kolei miejskiej bez tunelu w centrum, z własnymi torami na odcinkach bliżej miasta oraz ruchem na zwykłych torach kolejowych w mniej obciążonych relacjach. Operatorem jest DB AG, który obsługuje trzy linie miejskie. Koleje podmiejskie w Halle (Saale), Magdeburgu i Rostocku cechują się pewnymi cechami kolei miejskich (m.in. częstotliwość), choć wykorzystywany jest na nich tradycyjny tabor używany zazwyczaj w ruchu regionalnym. Używany tabor, sposób wydzielania torowisk, odstępy między pociągami oraz przyspieszenia nie odpowiadają standardom tradycyjnych kolei aglomeracyjnej. Często linie obsługiwane są w takcie 20-minutowym, a poza szczytem 30-minutowym.

WIELKA BRYTANIA

W brytyjskim systemie koleje aglomeracyjne tworzą fragment ruchu kolejowego w wielkich konurbacjach, który charakteryzuje się sztywno określonym rozkładem jazdy i relacjami oraz różnorodnym tarem. Ruch aglomeracyjny obsługują w poszczególnych regionach różni przewoźnicy. Część z nich zajmuje się wyłącznie ruchem aglomeracyjnym, ale są też tacy którzy działają na szerszym rynku także regionalnym.

Kolej aglomeracyjna w Glasgow powstała na spuściznie kilku towarzystw kolejowych konkurujących ze sobą już od początku XX wieku na terenie miasta. Mimo, że część tras przebiegała w poziomnych tunelach pod miastem to praktycznie do lat 60-tych XX wieku obsługiwana była trakcją parową co stanowiło ewenement w skali świata. Parowozy zostały zastąpione częściowo trakcją elektryczną a częściowo spalinową. Dzisiejsza sieć kolei aglomeracyjnej w Glasgow jest skrzyżowaniem różnych epok kolejnictwa w Wielkiej Brytanii. Układ ten nie jest w pełni

zintegrowany. Na terenie miasta znajdują się dwa dworce kolejowe Queen Street i Central należące w dawnych czasach do dwóch różnych towarzystw kolejowych i nadal z sobą niepołączone. Lokalizacja przystanków pośrednich nie jest zbyt trafiona i wynika raczej z działań oszczędnościowych związanych z modernizacją sieci podczas elektryfikacji. Na terenie miasta znajdują się dwie podziemne linie średnicowe (podobne do metra), na których w ciągu godziny kursuje od 3 do 8 pociągów oraz wielki terminal przesiadkowy (Central). Niektóre linie po dzień dzisiejszy nie zostały zelektryfikowane i obsługują je spalinowe zespoły trakcyjne z częstotliwością co 15–30 minut. Pociągi aglomeracyjne posiadają integrację taryfową z siecią autobusową ale tylko w odniesieniu do biletów okresowych. Nad całym systemem taryfowym trzyma pieczę związek transportowy Strathclyde Passenger Transport (SPT). Długość sieci kolei aglomeracyjnej to 534 km. Pociągi zatrzymują się tam na 181 stacjach i przystankach, a rocznie przewozi się 43 mln pasażerów.

JAPONIA

Systemy kolei aglomeracyjnych w Japonii są bardzo złożone. Wynika to z wielkości aglomeracji, jakie przyszło im obsługiwać. Sieć kolei aglomeracyjnych wyewoluowała z trzech systemów: sieci kolei krajowej JR, prywatnych kolei dojazdowych oraz metra. Ze względu na specyfikę ich funkcjonowania trudno jednoznacznie wydzielić z tego układu, system szybkich kolei aglomeracyjnych. Poszczególne linie charakteryzuje bardzo wzmożony ruch, typowo miejski tabor oraz wzajemne powiązanie pod względem eksploatacyjnym oraz przesiadkowym.

Na terenie Tokio tworzenie kolei aglomeracyjnej zapoczątkowane zostało przez linię kolei krajowej JR (wtedy jeszcze prywatnej) już w 1890 roku. Linia ta doczekała się elektryfikacji w 1904 roku i integracji z innymi liniami w 1906 roku. Sieć linii promieniście wychodzących z centrum miasta na peryferie wkrótce częściowo scaliła półokrągła linia zbudowana początkowo, jako jednotorowa a potem ze względu na wzrost przewozów rozbudowana do 4 torów. Wkrótce zaczęła się budowa linii średnicowych przecinających miasto w różnych kierunkach. Ostatecznie wykształcił się układ krzyżowy z półobwodnicą dość podobny do rozwiązania berlińskiego S-Bahn. Część tras zlokalizowana była na ceglanych estakadach. Rozbudowa sieci jest kontynuowana dalej.

W regionie Kansai system podmiejski kolei elektrycznych wykształcił się jeszcze przed rokiem 1920. W okresie międzywojennym rozpoczęto budowę korytarzy podziemnych pod centrami miast a także odcinków powstałych nad ziemią.

Zarówno w Tokio jak i w Kansai do obsługi kolei aglomeracyjnych rozpoczęto stosować tabor o podwyższonych standardach. Wkrótce rozpoczęto uruchamianie kursów przyspieszonych. Obecnie na najbardziej obciążonych liniach kursują specjalne pociągi z rezerwacją miejsc, co daje gwarancję wysokiego komfortu podróży w godzinach szczytowych. Wszystkie pociągi wykorzystują te same pary

torów, w związku z czym istnieje konieczność wyprzedzania się pociągów na stacjach lub na odcinkach czterotorowych. Pociągi lokalne nie służą zasadniczo do poruszania się na dłuższe odległości a ich głównym zadaniem jest dowóz pasażerów na przesiadki na szybsze składy. Często różnica czasu przejazdu tego samego odcinka przez pociąg lokalny i pospieszny wynosi prawie 60 minut. Poszczególne linie kolei aglomeracyjnych ze względu na zaszczości historyczne mają różne szerokości toru i często należą do różnych właścicieli (kolei państwowej lub prywatnych). Szybkość pociągów aglomeracyjnych dochodzi nawet do 120 km/h. W godzinach szczytu ruch pociągów odbywa się na podstawie bardzo napiętego rozkładu jazdy w odstępach nawet kilkunastominutowych. Przewozy na niektórych liniach dochodzą nawet do 1,2 mln pasażerów w ciągu doby. Poszczególne prywatne przedsiębiorstwa kolejowe grupują się w większe towarzystwa. Towarzystwa te mniej konkurują ze sobą a bardziej z koleją państwową, oferując zwykle niższe ceny za bilety. Ciekawym zjawiskiem, praktykowanym przez towarzystwa prywatnych przedsiębiorstw kolejowych, w Japonii jest angażowanie się w kwestie urbanizacji terenów wokół własnych linii kolejowych podejmowane w celu zwiększania liczby pasażerów. Towarzystwa zabiegają o lokalizację osiedli mieszkaniowych, uniwersytetów, parków rozrywki, centrów handlowych przy własnych liniach. W Tokio system kolei aglomeracyjnych już w 1990 roku stał się niewydolny. Obecnie buduje się szybkie linie średnicowe przebiegające równolegle do istniejących linii i mające za zadanie ich odciążenie. Koleje aglomeracyjne wkroczyły także do metra. Obecnie z 12 linii metra tylko trzy są zupełnie oddzielne a na pozostałych istnieją połączenia z siecią kolei aglomeracyjnych. Dzięki temu wsiadając do pociągu na jednej ze stacji metra można dotrzeć nawet do miejscowości oddalonej od Tokio 60 km. Dzięki temu udało się wyeliminować część potoków pasażerskich, którzy musiałiby się przesiadać na stacjach, przez co zmniejszyło się zatłoczenie newralgicznych punktów, stacji i odcinków sieci. Mimo wzajemnych powiązań między poszczególnymi liniami każda z kolei zachowuje jednak odrębność prawną, taryfową i prawie każda ma swój własny tabor. Integracja taryfowa między różnymi przewoźnikami istnieje w bardzo ograniczonym stopniu, chociaż są wspólne bilety między przewoźnikami powiązanymi przechodzeniem pociągów. Komfort podróży kolejami aglomeracyjnymi jest ciągle bardzo zły. Zdarzają się pociągi o wypełnieniu 250% w stosunku do normy, co ilustruje skalę problemów, których rozwiązanie stoi wciąż przed japońskimi metropoliami.

ROZWIĄZANIA W POLSCE

SKM W TRÓJMIEŚCIE

Szybka Kolej Miejska w Trójmieście to jedyny w pełni wykształcony system SKM w Polsce powstały tuż po II wojnie światowej. Dzięki otrzymanym w ramach repatria-

cji wojennych elektrycznym zespołom trakcyjnym należących do trzech serii: ET165, ET166 i ET167 i pochodzących z berlińskiej S-Bahn możliwe było stworzenie pierwszej w Polsce kolei aglomeracyjnej. Ruch na niej zapoczątkowano w 1952 roku. Dzięki budowie osobnej pary torów między Gdańskiem Gł., Sopotem i Gdynią Gł., elektryfikacji, budowie gęstej sieci przystanków stworzono sys-

tem pozwalający na swobodne przemieszczanie się z jednego końca aglomeracji na drugi w krótkim przedziale czasowym. SKM początkowo zasilana była prądem o napięciu 800V i użytkowała specyficzny dla niej tabor. Jednak w latach 70-tych nastąpiła zmiana napięcia na 3000V i rozpoczęto eksploatację znanych w całym kraju elektrycznych zespołów serii EN57 – znacznie gorzej przystosowanych do ruchu aglomeracyjnego (słabe przyspieszenie i mała liczba par drzwi). Poza głównym ciągiem z Gdańska do Gdyni (Wejherowa) SKM obsługiwała do końca lat 90-tych także linię do Nowego Portu w Gdańsku, którą jednak zamknięto ze względu na niskie potoki pasażerskie. Obecnie SKM jest osobną spółką wchodzącą w skład grupy PKP, w której jednak sporo udziałów mają Samorządy Lokalne oraz Skarb Państwa. Pociągi na linii kursują z średnią częstotliwością, co ok. 7–10

Zestaw Kolejowy EZT będący zmodernizowaną wersją EN71 przystosowaną do ruchu aglomeracyjnego i używaną przez SKM w Gdyni – Gdańsk Oliwa, *fol. P. Korcz*

Zestaw Kolejowy EZT typu Flirt oznaczony jako ER75-001 używany przez Koleje Mazowieckie
fol. P. Korcz

minut (poza szczytem 15 minut) a przewoźnik oferuje ponad 200 pociągów na dobę. SKM użytkuje głównie elektryczne zespoły trakcyjne serii EN57 oraz EN71. W ostatnich latach podjęto działania modernizacyjne mające znacznie poprawić komfort pasażerów oraz żywotność posiadanego taboru, a także dostosować go w większym stopniu do ruchu aglomeracyjnego (zwiększone przyspieszenie, likwidacja przedziałów wewnątrz pojazdów, zmniejszenie ilości siedzeń i powiększenie liczb miejsc stojących). Poza tym użytkowane są także dwa składy serii EW58 stworzone specjalnie na potrzeby SKM i przystosowane znacznie lepiej do obsługi ruchu aglomeracyjnego. Podstawowym ciągiem komunikacyjnym jest dwutorowa linia Gdańsk Gł.–Gdynia Gł.–Rumia, która przebiega równolegle do linii Gdańsk Główny–Stargard Szczeciński. Oprócz obsługi głównego ciągu komunikacyjnego z Gdańska do Wejherowa, SKM na mniejszą skalę obsługuje także inne miasta województwa pomorskiego – pociągi SKM docierają także do Tczewa, Słupska i Lęborka obsługując ruch typowo regionalny na tych liniach. Jeszcze do niedawna SKM konkurując z PKP PR, wykonywała także kursy do Smętowa, Oławy, Elbląga, Malborka i Laskowic Pomorskich, ale ostatecznie nastąpił podział między przewoźnikami poszczególnych linii. W 2007 roku SKM przewiozła 40,5 mln pasażerów co stanowiło wtedy ok. 16 % całego ruchu wewnątrz aglomeracji. Według danych z 2008 roku dziennie pociągami SKM przemieszczało się 130 000 osób, co ostatecznie dało wynik roczny wynoszący ok. 47,5 mln pasażerów (19% całego ruchu wewnątrz aglomeracji). W SKM honorowane są tylko własne bilety okresowe i jednorazowe. Bilety Przewozów Regionalnych nie są uznawane. Spółka honoruje za to tzw. „bilet metropolitarny” obowiązujący we wszystkich środkach komunikacji zbiorowej w aglomeracji.

Obecnie bardzo zaawansowany jest projekt tzw. „kolei metropolitarnej” łączącej Gdańsk i Gdynię z lotniskiem w Rębiechowie. Z koleją metropolitarną mają być powiązane także linie typowo regionalne do Kartuz, Kościerzyny i w przyszłości także Bytowa. W ramach tego projektu podstawowa linia SKM ma zostać częściowo zmodernizowana i wydłużona o jedną stację w kierunku Tczewa do nowego przystanku Gdańsk Śródmieście. Na odcinku z Gdyni do Rębiechowa częściowo ma zostać wykorzystana istniejąca linia z Gdyni do Kościerzyny, a częściowo bocznica do lotniska w Rębiechowie. Dalszy odcinek do Gdańska ma zostać zbudowany na nowo, częściowo z wykorzystaniem nasypów z istniejącej przed wojną linii Gdańsk Wrzeszcz–Kokoszki.

WARSZAWSKI WĘZŁ KOLEJOWY

Mimo, że przy projektowaniu i rozbudowie Warszawskiego Węzła Kolejowego już od dawna myśłano o potrzebach ruchu aglomeracyjnego, tak naprawdę nie został on nigdy w pełni uporządkowany i unormowanych. Już przed wojną na pierwsze trasy podmiejskie wyruszyły pociągi złożone z elektrycznych zespołów trakcyjnych,

ważniejsze wyloty z Warszawy otrzymywały dodatkową parę torów, a na obrzeżach Warszawy budowano nowe przystanki kolejowe wyposażone w wysokie perony. Po II wojnie światowej ruch aglomeracyjny wymieszany był z ruchem regionalnym. Ta tendencja przetrwała w zasadzie do dnia dzisiejszego, mimo iż stworzono osobny podmiot gospodarczy zajmujący się uruchamianiem połączeń stricte aglomeracyjnych. Przez wiele lat wszystkie pociągi w WWK uruchamiane były przez Polskie Koleje Państwowe. Firma ta doprowadziła do unifikacji taboru powodując, że praktycznie od lat 90-tych na trasach WWK pojawiały się jedynie elektryczne zespoły trakcyjne serii EN57. Większe przemiany związane z koleją aglomeracyjną nastąpiły dopiero po roku 2000.

W 2004 roku powołano spółkę „Koleje Mazowieckie”, w której udział miały Samorząd Województwa Mazowieckiego i PKP Przewozy Regionalne. Do roku 2008 roku Samorząd przejął 100% udziałów w spółce. Począwszy od 1 stycznia 2005 roku spółka ta przejęła uruchamianie prawie wszystkich pociągów regionalnych w województwie mazowieckim. Dzięki temu w 2008 roku KM obsługiwały 17 linii kolejowych, uruchamiając w ciągu doby ponad 700 pociągów i przewożąc w ciągu doby ok. 136 tys. podróżnych (rocznie ok. 50 mln pasażerów). Na wszystkich liniach wychodzących z Warszawy KM uruchamiają pociąg kursujące co 30 minut w szczycie.

Jako uzupełnienie oferty KM w 2004 roku samorząd Miasta Stołecznego Warszawy powołał spółkę Szybka Kolej Miejska w Warszawie. Główną misją SKM Warszawa jest zapewnienie możliwości podróży w granicach aglomeracji warszawskiej pociągami poruszającymi się po istniejących liniach kolejowych. Misję tą spółka realizuje poprzez uruchomienie pociągów na liniach: z Pruszkowa do Sulejówka–Miłosnej i Warszawa Gdańska–Legionowo. W pociągach tych nie są honorowane bilety kolejowe, a jedynie bilety Zarządu Transportu Miejskiego w Warszawie. Pociągi te kursują z częstotliwością od 15 do 60 minut skutecznie uzupełniając ofertę Kolei Mazowieckich. Na trasach SKM używane są elektryczne zespoły trakcyjne serii

Zestaw Kolejowy EZT typu 14WE będący zmodernizowaną wersją EN57 przy obsłudze pociągu SKM Warszawa na stacji Warszawa Wschodnia,

fol. P. Korcz

14WE stanowiące maksymalnie przystosowaną do ruchu aglomeracyjnego jednostkę serii EN57. Podstawową wadą tego rozwiązania jest słabe przyspieszenie zespołu 14WE a także nie zapewnienie odpowiednio szybkiej wymiany pasażerów na przystankach (14WE posiadają tylko dwie pary drzwi w wagonach). Poza 14WE warszawska SKM użytkuje także klasyczne jednost-

Zestaw Kolejowy EZT serii EN94 na stacji końcowej w Grodzisku Mazowieckim, fot. P. Korcz

ki serii EN57 i EN71, niedawno zakupione w nowosądeckim NEWAG-u jednostki serii 19WE. Planowane są także zakupy jeszcze nie wyprodukowanych zespołów Elf z bydgoskiej PESY. SKM chce w przyszłości tworzyć kolejne linie w aglomeracji warszawskiej m.in. na lotniska na Okęciu i w Modlinie.

Pewnym uzupełnieniem do sieci kolejowej WWK kolejowego jest linia Warszawskiej Kolei Dojazdowej. Powstała w roku 1927 i początkowo swoim charakterem przypominała tramwaj podmiejski. W sumie po tych czasach do dnia dzisiejszego pozostało napięcie w sieci trakcyjnej wynoszące 650V. W latach 70-tych tramwajowy tabor zastąpiono szybkobieżnymi jednostkami serii EN94. Po dzień dzisiejszy stanowią one trzon taboru WKD mimo, że planowane są w najbliższych latach zakupy nowego taboru. Linia WKD wiedzie z Warszawy przez Komorów, Pruszków do Podkowy Leśnej, gdzie dwa tory rozgałęziają się na dwie osobne, jednotorowe linie do Grodziska Mazowieckiego i Milanówka. WKD jest wydzielona z sieci PKP PLK i posiada własne tory wraz z całą infrastrukturą. Częstotliwość kursowania pociągów w szczycie wynosi 15 minut a poza szczytem 30 minut.

Wszystkich trzech przewoźników łączy wspólny bilet aglomeracyjny stworzony przez Zarząd Transportu Miejskiego. W zasadzie na terenie Warszawy, na podstawie Warszawskiej Karty Miejskiej, można poruszać się zarówno KM, SKM, WKD jak i tramwajami, metrem i autobusami. Zasięg biletu aglomeracyjnego obecnie obejmuje coraz więcej miejscowości leżących pod Warszawą. Dzięki temu spójnemu systemowi biletowemu przewozy aglomeracyjne w WWK stają się obecnie coraz popularniejsze i skutecznie wygrywają z komunikacją drogową, która grzęźnie coraz bardziej w korkach.

KOLEJE AGLOMERACYJNE W INNYCH REGIONACH KRAJU.

W latach 80-tych poważnie rozważano stworzenie systemu kolei aglomeracyjnych na Śląsku. Poszerzono w wielu miejscach nasyp pod dodatkową parę torów, tworzono obiekty inżynieryjne i budowle. Ostatecznie projekt jednak porzucono. Obecnie tworzy się projekt Śląskiej Kolei Regionalnej. Od grudnia 2008 roku w ramach I etapu budowy ŚKR uruchomiono pierwszą linię Katowice–Tychy Miasto. Trasa ta obsługiwana jest przez elektryczne zespoły trakcyjne serii Flirt kursujące z częstotliwością co 30 minut. Pociągi obsługiwane są przez Przewozy Regionalne. W pociągach tych obowiązuje także „bilet pomarańczowy” ważny także w autobusach i trolejbusach. Plany ŚKR obejmują tworzenie kolejnych linii w aglomeracji.

W aglomeracji Bydgosko-Toruńskiej powstaje projekt szybkiej kolei BiTCity w założeniu mającej połączyć obie stolice województwa kujawsko-pomorskiego. W ramach BiTCity planowana jest modernizacja linii Bydgoszcz–Toruń. Już od 2008 roku w pociągach Przewozów Regionalnych został wprowadzony bilet aglomeracyjny upoważniający zarówno do przejazdu pociągiem jak i komunikacją miejską w Toruniu i Bydgoszczy.

W roku 2012 planowane jest oddanie do użytku zmodernizowanej linii kolejowej dla potrzeb Szybkiej Kolei Aglomeracyjnej na trasie Kraków Balice–Wieliczka. Pociągi mają ją pokonywać w czasie ok. 40 minut. Inwestycja obejmuje również modernizację istniejących i budowę nowych przystanków. Dodatkowo w Wieliczce mają powstać parking park & ride. Tworzenie szybkiej kolei miejskiej planowane jest także na innych liniach kolejowych krakowskiego węzła kolejowego.

Także we Wrocławiu planuje się tworzenie kolei aglomeracyjnej. Miasto jest zainteresowane radykalną poprawą jakości powiązań komunikacyjnych gmin i powiatów wchodzących w skład Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego z ośrodkiem centralnym tj. Wrocławiem. System ma zostać oparty o kolej aglomeracyjną powiązaną z siecią połączeń autobusowych dowożących do stacji kolejowych. System Wrocławskiej Kolei Aglomeracyjnej zakłada podwyższenie częstotliwości pociągów regionalnych na trasach z Wrocławia do Kłodzka, Legnicy i Wałbrzycha, stworzenie nowych połączeń aglomeracyjnych do Oleśnicy, Oławy, Jelcza–Laskowic, Wołowa i Żmigrodu a także stworzenie typowo miejskich połączeń w relacjach Wrocław Gł.–Nowy Port Lotniczy oraz Wrocław Świebodzki–Leśnica. WKA będzie autonomicznym systemem kolejowym wobec połączeń Przewozów Regionalnych. Główne jej cechy to system stałych linii o jednolitych częstotliwościach i okresach funkcjonowania z wyodrębnionym wizerunkiem i nowym taborem. WKA ma być także zintegrowana z transportem miejskim (tramwaje i autobusy).

W Łodzi samorządy planują zakup 20 nowych szynobusów, modernizację przystanków kolejowych i tworzenie przy nich parkingów park & ride. Sieć Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej ma być powiązana z innymi rodzajami transportu publicznego. Pociągi ŁKA mają pojawić się na liniach do Łęczycy, Głowna, Łasku, Rogowa,

Łowicza, Kutna, Zduńskiej Woli i Koluszek. ŁKA ma w przyszłości korzystać także z tunelu pod miastem łączącego dworzec Kaliski z Fabrycznym – dzięki czemu powstanie namiastka metra. Oprócz dworców Widzew, Niciarniana, Fabryczna i Kaliska, pociągi kolei aglomeracyjnej mają zatrzymywać się też pod al. Kościuszki. W dalekiej przyszłości ŁKA ma docierać także do lotniska im. Władysława Reymonta.

Mniej lub bardziej odległe plany tworzenia kolei aglomeracyjnej powstały także w Szczecinie, Lublinie, Białymstoku, Słupsku, Rybnickim Okręgu Węglowym i Legnicko-Głogowskim Okręgu Miedziowym.

KOLEJ AGLOMERACYJNA W REGIONIE POZNAŃSKIM

Aglomeracja poznańska lokalizowana jest w centralnej części województwa wielkopolskiego. Obszar jej zajmuje 3 917 km, co stanowi 13,1% powierzchni całego województwa. W skład aglomeracji poznańskiej wchodzi łącznie 20 gmin, które zamieszkuje prawie milion osób, stanowiących ok. 30% ludności Wielkopolski. Według różnych rankingów pod względem dynamiczności rozwoju aglomeracja znajduje się zwykle w pierwszej piątce w kraju. W aglomeracji znajdują się głównie obszary gęsto zaludnione, silnie zurbanizowane i bogate gospodarczo. Poza śródmieściem Poznania największe zaludnienie występuje w rejonie Piątkowa, Rataj, Grunwaldu. Bardzo silnie rozbudowywany i coraz gęściej zaludniony obszar stanowią Podolany, Strzeszyn, Suchy Las i Naramowice, które dotychczas nie posiadają dogodnych połączeń kolejowych. Na obszarze poza Poznaniem można wyróżnić cztery pasma o intensywniej zabudowie i dużej gęstości zaludnienia, to jest:

- pasmo północne – Czerwonak, Murowana Goślina, razem ok. 35 tys. mieszkańców,
- pasmo wschodnie – Antoninek, Swarzędz, razem ok. 45 tys. mieszkańców,
- pasmo południowe – Luboń, Mosina, razem ok. 75 tys. mieszkańców,
- pasmo zachodnie – Plewiska, Dopiewo, razem ok. 25 tys. mieszkańców.

Do tej samej kategorii należą miejscowości na obrzeżach Poznania: Rokietnica, Oborniki Wlkp, Pobiedziska, Kostrzyn Wlkp., Środa, Stęszew, Buk będące skupiskiem osiedli podmiejskich stolicy regionu.

Urbanizacja terenów wiejskich oraz podmiejskich leżących wokół Poznania, coraz większy ruch samochodowy na drogach wjazdowych do miasta, wzrost zainteresowania w podróżach z terenów podmiejskich do centrum, mała wydolność transportu autobusowego oraz niedostosowanie kolejowych przewozów regionalnych do potrzeb aglomeracji powoduje potrzebę stworzenia systemu kolejowego

Poznański węzeł kolejowy

pozwalającego na dowozy pasażerów także w krótki relacjach miejskich i podmiejskich. Podstawowym kierunkiem poprawy jakości życia w Poznaniu powinno być, w tym momencie, ograniczenie uciążliwego ruchu pojazdów drogowych i zapewnienie pasażerom, dotychczas używającym samochodów jako podstawowego środka transportu w aglomeracji, sprawnego środka dowozu w postaci kolei aglomeracyjnej. W Europie miasta zbliżone wielkością i charakterem do Poznania poradziłyby sobie z korkami i zatłoczeniem dróg poprzez stworzenie zintegrowanych systemów transportowych (złożonych z kolei, tramwajów, autobusów itp.). Stworzenie atrakcyjnej oferty przewozowej w relacjach aglomeracyjnych i regionalnych bezpośrednio wpływa na wielkość ruchu samochodowego na trasach alternatywnych. System transportowy poza możliwościami przesiadek między różnymi gałęziami komuni-

kacyjnymi powinien być powiązany przez wspólną taryfę biletową. Pasażer dzięki nabyciu zintegrowanego biletu powinien mieć możliwość przejazdu każdym środkiem transportowym działającym na terenie aglomeracji. Transport publiczny powinien zapewnić też swobodną możliwość poruszania się po terenie województwa osobą nie posiadającym własnego samochodu. Dlatego szczególnie w kierunkach, gdzie transport drogowy jest słabo wydolny należy dążyć do rozwoju komunikacji szynowej i przerzucenia nią jak największej części panujących potoków pasażerskich.

Aglomeracja poznańska posiada gęstą sieć linii kolejowych. W poznańskim węźle kolejowym zbiega się siedem dwutorowych linii kolejowych i trzy jednotorowe (Murowana Goślina oraz Wolsztyn – od Lubonia i Międzychód – od Rokietnicy), tworzących bardzo funkcjonalny układ komunikacyjny – jeden z najlepszych w Polsce i Europie. Układ ten jest wzbogacony atrakcyjną, z punktu widzenia transportowego, linią okólną, biegnącą przez bogato zurbanizowane lub rozwojowe tereny miejskie (Piątkowo, Szczepankowo). W Poznaniu funkcjonuje jeden centralny dworzec kolejowy oraz 12 stacji i przystanków kolejowych. Średnia odległość między przystankami wynosi ok. 3 km.

Przewozy aglomeracyjne w poznańskim węźle kolejowym są realizowane dotychczas pociągami regionalnymi, które poruszają się po tych samych torach co pociągi wyższych kategorii m.in. Intercity, BWE, pospieszne TLK oraz interREGIO jak również pociągi towarowe. Każdy z nich posiada często różne od pozostałych przyspieszenia i opóźnienia hamowania, a także prędkości maksymalne. Poszczególne linie różnią się między sobą parametrami technicznymi m.in. prędkością szlakową, ograniczeniami prędkości, ilością torów, trakcją (spalinową bądź elektryczną), wyposażeniem w infrastrukturę bądź też posiadaniem Samoczynnej Błokady Liniowej (SBL). Szczególnie ten ostatni system znacząco wpływa na poprawienie przepustowości na liniach kolejowych. Wszystkie te uwarunkowania znacząco wpływają na możliwości stworzenia odpowiedniej oferty przewozów aglomeracyjnych w okolicy Poznania.

Podstawowym gwarantem sukcesu jest stworzenie atrakcyjnej oferty przewozowej polegającej np. na kursowaniu pociągów w odstępach co 30 minut z dodatkowymi kursami uruchamianymi w godzinach szczytu i zacieśniających cykl do 15 minut. Stworzenie oferty o mniejszej częstotliwości nigdy nie będzie stanowiło dla potencjalnego pasażera na tyle atrakcyjnego produktu, aby mógł zmusić go do pozostawienia samochodu w garażu i podróży koleją. Warunki miejscowe (zarówno infrastrukturalne jak i finansowe) przemawiają za włączeniem obecnie istniejącego ruchu pociągów regionalnych do systemu przewozów aglomeracyjnych i uzupełnienie go o dodatkowe połączenia stricte aglomeracyjne zagęszczające rozkład w godzinach szczytowych. Jedynie w momencie, gdy zarówno pociągi regionalne jak i aglomeracyjne na określonym obszarze będą dostępne w ramach jednolitego

systemu taryfowego, możliwe będzie stworzenie systemu, który zapewni sukces komunikacyjny. Dlatego bardzo ważne jest obecnie właściwe planowanie przewozów aglomeracyjnych tak, aby w przyszłości możliwe było jak najszybsze uruchomienie dodatkowych pociągów aglomeracyjnych.

Dotychczas przewozy kolejowe nie są włączone w system przewozów miejskich w takim stopniu, jaki wynika z funkcjonalnego rozmieszczenia linii kolejowych na obszarze aglomeracji poznańskiej. Poszczególne linie posiadają rezerwy zdolności przepustowej. Mogą być one bardziej wykorzystane do intensywnej obsługi pasm osadniczych aglomeracji poznańskiej. Wzorem innych miast następuje zjawisko zmniejszenia się gęstości zaludnienia Poznania i wzrost ludności na obszarach sąsiadujących z miastem. Istniejąca obecnie sieć autobusowych linii podmiejskich, zarządzana przez kilkanaście różnych gminnych przewoźników, kończących się w większości na skraju miasta nie stwarza dobrych warunków podróży. Dotarcie do centrum miasta z reguły wymaga przesiadki na środki komunikacji miejskiej, co wydłuża czas podróży i podnosi koszty.

Aby eliminować zjawisko wzrastającego ruchu samochodowego na drogach dojazdowych i ulicach miasta niezbędna jest dobra organizacja przewozów w promieniu około 30 km od Poznania. Doświadczenia zachodnie wskazują, że dla wielkości aglomeracji takiej jak poznańska, obszar aktywnego włączenia kolei w obsługę potoków pasażerskich powinien dotyczyć promienia obsługi ok. 20–30 km. Wychodząc z tego założenia można określić, że dla aglomeracji poznańskiej zasięg ograniczony powinien być stacjami:

- na linii szczecińskiej – Szamotuły (34 km), docelowo Wronki/Krzyż,
- na linii pilskiej – Oborniki (31 km), docelowo Rogoźno,
- na linii bydgoskiej – Pobiedziska (28 km), docelowo Gniezno,
- na linii warszawskiej – Kostrzyn Wlkp (23 km), docelowo Września,
- na linii katowickiej – Środa Wlkp (33 km), docelowo Jarocin,
- na linii wrocławskiej – Czempin (32 km), docelowo Kościan/Leszno,
- na linii berlińskiej – Opalenica (39 km), docelowo Zbąszynek
- na linii wągrowieckiej – Murowana Goślina (25 km), docelowo Skoki,
- na linii wolsztyńskiej – Stęszew (24 km), docelowo Grodzisk.

Tworzenie kolei aglomeracyjnej powinno odbywać się dwuetapowo. Na początek powinno się włączyć jak największą liczbę pociągów regionalnych w system aglomeracyjny, a w kolejnym etapie uzupełnić je dodatkowymi kursami o charakterze typowo aglomeracyjnym. Należy przy tym pamiętać, aby jak najmniej pociągów kończyło bieg na stacji Poznań Gł. Stacja ta już teraz posiada niewielką przepustowość wynikającą głównie z potrzeby odstawiania składów pociągów kończących bieg na niej na tor postojowe rozlokowane w różnych częściach stacji. Dlatego

pociągi regionalne i aglomeracyjne powinny w jak największej liczbie przejeżdżać przez Poznań Gł. w relacjach przelotowych.

Stworzenie częściowo wspólnego z regionalnym systemu kolei aglomeracyjnych byłoby znacznie mniej kosztowne niż uruchomienie osobnych pociągów aglomeracyjnych kursujących co 30, a nawet 15 minut. Rozwiązanie takie ze względu na przepustowość większości szlaków kolejowych wokół Poznania, przynajmniej w okresie najbliższych lat, nie byłoby możliwe do wprowadzenia, a poza tym znacznie zwiększyłoby też zapotrzebowanie na tabor kolejowy. Z przyczyn organizacyjnych i ekonomicznych bardziej celowe byłoby też uruchamianie przewozów aglomeracyjnych nie od razu na całej sieci, a jedynie linia po linii uzależniając ich kolejność od odpowiedniego przystosowania infrastruktury kolejowej, działań inwestycyjnych związanych z modernizacjami oraz w największym stopniu od potencjalnego popytu na tego rodzaju usługi. W pierwszej kolejności pociągi aglomeracyjne powinny być uruchomione na liniach o największym potencjale przewozowym oraz posiadających jednocześnie najlepsze parametry techniczne. Jako pierwsze mogłyby zostać uruchomione linie w relacjach Gniezno–Poznań–Leszno oraz Konin–Poznań–Zbąszynek. W przypadku tej pierwszej wymagana jest jednak najpierw modernizacja odcinka Poznań–Leszno. Bez tego stworzenie odpowiedniej oferty aglomeracyjnej jest niemożliwe, gdyż już teraz w godzinach szczytu przepustowość szlaków na tym odcinku jest wykorzystana maksymalnie. Rozwiązanie z relacjami połączonymi pozwoli także na sprawniejsze przemieszczanie się pasażerów również na terenie samego Poznania (przejście części pasażerów z transportu miejskiego). Wadą takiego rozwiązania jest kursowanie pociągów o niezminionej pojemności na obu końcach linii mimo braku uzasadnienia z punktu widzenia panujących potoków pasażerskich (np. pociąg z Leszna do Gniezna przejeżdżający przez Poznań ok. 7.30 z Leszna przyjedzie pełny, natomiast na odcinku do Gniezna będzie wykorzystany w 20%). Uzyskanie cyklu kursowania dla pociągów regionalnych co 30 minut pozwoli na uruchomienie dodatkowych pociągów aglomeracyjnych zagęszczających cykl do 15 minut i kursujących w relacjach np. do Wrześni, Nowego Tomysła i Kościana.

Z tworzeniem systemu kolei aglomeracyjnych wiązą się także zakupy w kolejnych latach nowego taboru. Obsługa ruchu pasażerskiego jest obecnie w zdecydowanej większości realizowana przez jednostki EN57 (wyprodukowane w latach 70. i 90.) lub przez nowocześniejsze autobusy szynowe. Kupowany tabor powinien uwzględniać zarówno cechy taboru regionalnego jak i aglomeracyjnego. Należy zastosować w nim odpowiednie przyspieszenie (powyżej $1,2 \text{ m/s}^2$) i opóźnienie hamowania a także wbudować odpowiednią liczbę drzwi (minimum 3 na wagon) i zastosować poręcze dla pasażerów podróżujących na stojąco. Należy także nie zapomnieć o pasażerach korzystających z połączeń w dłuższych relacjach (odpowiednia liczba wygodnych siedzeń, zamontowanie WC, klimatyzacja itp.). Ważną cechą nowych pojazdów wpływającą na zmniejszenie kosztów eksploatacyjnych będzie

zakup taboru o budowie modułowej umożliwiającego szybkie łączenie składów w pociągi o różnej długości. Dzięki zastosowaniu szybkich i niezawodnych sprzęgów samoczynnych będzie istniała możliwość szybkiego włączania i wyłączania dodatkowych jednostek na stacjach. Dzięki temu częściowo wyeliminuje się niepotrzebne kursowanie pociągów w zbyt dużych zestawieniach na odcinkach gdzie jest to zbędne. Planując przebiegi poszczególnych tras kolei aglomeracyjnych, powinno się tak dobierać parametry składów do maksymalnych prędkości szlakowych na liniach kolejowych np. tabor kupowany na linię Leszno–Poznań powinien być odpowiedni także na linię Poznań–Gniezno i analogicznie np. w relacji Wągrowiec–Poznań i Poznań–Wolsztyn. Przy planowaniu zakupów taboru na linię z Poznania w kierunku Jarocina, Piły i Krzyża należy założyć, że np. na odcinku Jarocin–Poznań, gdzie podróżuje najwięcej pasażerów, pociąg składałby się z dwóch EZT, które następnie rozłączane byłyby na stacji Poznań Gł. w kierunku Krzyża i Piły, gdzie panują znacznie mniejsze potoki pasażerskie. Należałoby rozważyć także zakup mniejszego taboru, który na co dzień obsługiwałby linie o mniejszych potokach pasażerskich, a wieczorami i w dni wolne od pracy zastępowałby większe jednostki taboru na ważniejszych liniach przy obsłudze pociągów o mniejszej frekwencji. Pozwoliłoby to znacznie obniżyć koszty eksploatacyjne oraz dostępu do infrastruktury kolejowej.

Zapewnienie kursowania pociągów w takcie co 30, a na niektórych odcinkach nawet co 15 minut, możliwe będzie dzięki uruchomieniu dodatkowych kursów typowo aglomeracyjnych skróconych do stacji Nowy Tomyśl (ewentualnie Opalenica), Gniezno, Kościan, Września, Jarocin, Skoki, Grodzisk Wlkp., Wronki (ewentualnie Szamotuły) i Oborniki (ewentualnie Rogoźno). Krótsza relacja będzie skutkowała mniejszymi potokami pasażerskimi niż w pociągu regionalnych co pozwoli na zmniejszenie kosztów eksploatacji i zastosowanie lżejszego taboru o mniejszej pojemności. Odpowiednie zobiegowanie taboru kolejowego z jego maksymalnym i najbardziej racjonalnym wykorzystaniem pozwoli na znaczne obniżenie kosztów funkcjonowania systemu przewozów aglomeracyjno-regionalnych.

Kolejną ważną cechą taboru kolejowego na jaką należy zwrócić uwagę przy jego zakupie jest wysokość poziomu podłogi nad główką szyny. Powinna ona być dostosowana do wysokości peronów na stacjach i przystankach na liniach, po których dana seria taboru ma kursować. W dzisiejszych czasach np. autobusy szynowe są zbyt niskie do wysokich peronów na stacjach w Luboniu, Poznaniu Garbarach i Poznaniu Wschód podobnie piętrowe wagony osobowe kursując na linii Konin–Poznań–Zbąszynek, na której także wszystkie stacje wyposażono w wysokie perony. W tym przypadku należy porozumieć się z zarządcą infrastruktury i ustalić z nim planowaną wysokość peronów na liniach wokół Poznania jaka będzie stosowana podczas modernizacji linii.

Ważnym elementem nowoczesnych systemów transportowych jest dostępność dla osób niepełnosprawnych. Osoby niepełnosprawne stanowią pokątną część spo-

Schemat poznańskiego węzła kolejowego

leczeństwa, która musi ograniczyć swoją aktywność życiową bądź też skazana jest wyłącznie na pomoc swoich bliskich i podróżowanie samochodem. Pociągi aglomeracyjne, po zapewnieniu stosownego taboru i przystosowaniu peronów, mogą odgrywać bardzo pozytywną rolę w przewozach tych osób.

Rozwój kolei aglomeracyjnej poza ramy wspólnego systemu aglomeracyjno-regionalnego wiązać by się musiał z odpowiednim przystosowaniem infrastruktury kolejowej na liniach wokół Poznania. Należałoby także rozbudować infrastrukturę torową na terenie miasta Poznania. W przypadku odcinka Poznań Gł.–Poznań Wschód istniałaby potrzeba stworzenia dodatkowego toru, gdyż przepustowość obecnie funkcjonujących byłaby zbyt mała. Podczas tworzenia kolei aglomeracyjnej należy rozważyć także budowę nowych przystanków. Decyzja o ich budowie powinna być poprzedzona wnikliwymi badaniami potencjału przewozowego. Należy też wnikliwie przemyśleć także możliwość wprowadzenia linii aglomeracyjnych na linie towarowe oraz bocznice. W ostatnim okresie podejmowane były próby wykorzystania bocznic kolejowych w dowozach do lotniska na poznańskiej Ławicy oraz do fabryki Clip w Jasinie koło Swarzędza. Ostatecznie jednak projekty te zostały odłożone na czas nieokreślony.

Komunikacja pasażerska w aglomeracji poznańskiej wymaga podjęcia wielu szybkich działań systemowych, związanych z usprawnieniem przewozów i likwidacją postępującego procesu zatłoczenia ulic miasta i usprawnienia dojazdu do stolicy regionu. Istniejący dotychczas system obsługi komunikacyjnej miasta i okolic charakteryzuje dominacja wszelkich form transportu samochodowego. Konieczne

Autobusy szynowe serii SA132 na stacji Poznań Gł., fot. P. Korcz

wydaje się stymulowanie przez władze miasta i powiatu rozwoju szynowych gałęzi transportu zbiorowego. Stymulacja ta powinna polegać na możliwie jak najszerzym włączeniu istniejącego potencjału podmiejskiego transportu kolejowego do systemu obsługi komunikacyjnej aglomeracji poznańskiej. W polityce transportowej miasta i powiatu konieczny staje się zatem powrót do korzeni, do czynników, które rozwinęły Poznań w najlepszych latach jego rozwoju, do sprawnej komunikacji szynowej. Niezbędny staje się powrót do kolei, w nowoczesnej, popularnej w Europie Zachodniej formie szybkiej kolei miejskiej. Kolej ta byłaby osią komunikacji zbiorowej miasta i powiatu umożliwiając mieszkańcom szybkie przemieszczanie się po coraz bardziej rozszerzającej się terytorialnie aglomeracji poznańskiej.

Parowóz OK 1 z początku XX w. na stacji Poznań Główny, fot. Z. Schmidt

BIBLIOGRAFIA:

- J. Wesółowski, *Kolej miejska w Glasgow*, „*Ekonomika kolei*” nr 2/2004.
 J. Wesółowski *Koleje miejskie w Japonii: Tokio i Osaka*, „*Ekonomika kolei*” nr 2/2004.
 A. Fularz, *Wprowadzenie do ekonomiki kolei* 2002.
www.wikipedia.pl, www.wkd.com.pl, www.mazowieckie.com.pl, www.skm.warszawa.pl, www.skm.pkp.pl,
 W. Łęcki, R. Pyssa, *Poznańska Kolej Miejska*, opracowanie niepublikowane, Poznań 2002.

INWESTYCJE POWIATU POZNAŃSKIEGO W LATACH 2000–2010

Kamila Wojszcz*

WSTĘP

Wśród zadań powiatu szczególną rolę odgrywają zadania inwestycyjne. Działania powiatu poznańskiego, poczynione w ostatnich latach, to przede wszystkim rozbudowa oraz modernizacja bazy edukacyjnej i towarzyszącej jej infrastruktury sportowej, a także niezwykle ważna modernizacja dróg. Ponadto wiele wykonanych zadań dotyczyło zapewnienia mieszkańcom przyjaznych standardów obsługi. Inwestycje Starostwa Powiatowego w Poznaniu to tylko jeden z obszarów inwestycyjnych na terenie powiatu. Znaczące obiekty powstały ze środków samorządów gminnych, samorządu wojewódzkiego a także z budżetu państwa oraz za sprawą inwestorów prywatnych. Jednak poniżej przedstawione zostaną ważniejsze nowe inwestycje zrealizowane ze środków powiatu poznańskiego.

INWESTYCJE W JEDNOSTKACH OŚWIATOWYCH PROWADZONYCH PRZEZ POWIAT POZNAŃSKI.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty poszczególne zadania oświatowe zostały przypisane różnym jednostkom samorządu. Gminy prowadzą szkoły podstawowe i gimnazja, powiaty – szkoły ponadgimnazjalne i szkolnictwo specjalne, samorząd województwa – placówki doskonalenia nauczycieli, biblioteki pedagogiczne oraz szkoły i placówki o znaczeniu regionalnym. Obecnie powiat poznański prowadzi: 5 zespołów szkół (Zespół Szkół nr 1 im. Powstańców Wielkopolskich w Swarzędzu, Zespół Szkół nr 2 w Swarzędzu, Zespół Szkół im. Jadwigi i Władysława Zamoyskich w Rokietnicy z filiami w Murowanej Goślinie i Poznaniu, Zespół Szkół im. gen. Dezyderego Chłapowskiego w Bolechowie, Zespół Szkół im. Adama

* Asystent w Starostwie Powiatowym w Poznaniu

Wodziczki w Mosinie), 2 licea (Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Puszczykowie, Liceum Ogólnokształcące im. gen. Jadwigi Zamoyskiej w Kórniku) i 2 specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Mosinie, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych im. Synów Pułku w Owińskach). Uczęszczało do nich ponad 3,8 tys. uczniów (rok szkolny 2009/2010). Szkoły prowadzone przez powiat poznański posiadają atrakcyjną ofertę edukacyjną, ułatwiającą młodzieży szybszą adaptację i poszukiwanie zatrudnienia na rynku pracy, wykwalifikowaną kadrę nauczycielską oraz bogato wyposażoną bazę dydaktyczną. Ponadto w powiecie poznańskim działają trzy poradnie psychologiczno-pedagogiczne (w Mosinie z filią w Kórniku; w Luboniu z filiami w Tarnowie Podgórnym, Buku, Suchym Lesie, Stęszewie; w Swarzędzu z filiami w Murowanej Goślinie, Kostrzynie Wlkp., Pobiedziskach, Czerwonaku), których zadaniem jest udzielanie dzieciom, młodzieży, rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz prowadzenie poradnictwa dla uczniów wybierających dalsze kierunki kształcenia.

W ostatnich dziesięciu latach powiat poznański podjął wiele działań zmierzających do stworzenia przyjaznych warunków kształcenia poprzez bieżące remonty, modernizacje i rozbudowy szkół. Do największych przedsięwzięć inwestycyjnych należą:

BUDOWA ZESPOŁU SZKÓŁ NR 1 IM. POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH W SWARZĘDZU

Budowa szkoły rozpoczęła się w 2001 roku i przebiegała w trzech etapach. W pierwszych dwóch latach powstała część dydaktyczna wraz z holem wejściowym i aulą. W kolejnych dwóch latach rozbudowano część dydaktyczną, stworzono zaplecze administracyjne. Ostatni etap, obejmujący 2005 i 2006 r. to budowa hali sportowej z zapleczem socjalnym i boiskami zewnętrznymi, siłownią i pracownią gastronomiczną wraz z wyposażeniem i montażem windy osobowej.

Powierzchnia użytkowa to ponad 6 tys. m², w tym dwadzieścia sal lekcyjnych (z dostępem dla osób niepełnosprawnych), cztery pracownie komputerowe, trzy językowe, cztery multimedialne, biblioteka, pracownie przedmiotowe (m.in. mechatroniczna, gastronomiczna, ekonomiczna), hala sportowa, siłownia, boiska zewnętrzne.

Budynek Zespół Szkół nr 1 w Swarzędzu,
fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

Koszt inwestycji wyniósł 13,4 mln zł (w tym dofinansowanie ze środków Ministerstwa Sportu to ponad 1,1 mln zł; pozostała kwota pochodziła z budżetu powiatu poznańskiego).

Obecnie w szkole uczy się blisko 1300 uczniów¹.

MODERNIZACJA BUDYNKU ZESPOŁU SZKÓŁ NR 2 W SWARZĘDZU

W latach 2003–2005 w szkole wybudowano kotłownię gazową, wyremontowano pomieszczenia, przeprowadzono termomodernizację budynku szkoły i sali gimnastycznej. Rok 2007 i 2008 zawoocował kompleksową modernizacją wnętrza. Inwestycje finansowane były z budżetu powiatu poznańskiego. Ich łączny koszt to blisko 1,6 mln zł. Obecnie w szkole uczy się blisko 330 uczniów.

Budynek Zespołu Szkół nr 2
w Swarzędzu,

fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

MODERNIZACJA ZESPOŁU SZKÓŁ IM. JADWIGI I WŁADYSŁAWA ZAMOYSKICH W ROKIETNICY ORAZ JEGO FILII W MUROWANEJ GOŚLINIE I POZNANIU

Najkosztowniejszą dotychczas inwestycją przeprowadzoną we wszystkich trzech budynkach zespołu była ich termomodernizacja (2005/2006). Jej koszt to 2,6 mln zł. Ponadto w 2005 r. w szkole w Rokietnicy wyremontowano taras i wejścia do budynku administracyjnego (131 tys. zł), w 2008 r. dach szkoły w Poznaniu (221 tys. zł),

Centralny budynek Zespołu Szkół w Rokietnicy
po termomodernizacji,

fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

Budynek Zespołu Szkół w Rokietnicy
– filia w Poznaniu po termomodernizacji,

fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

¹ Dane dotyczące roku szkolnego 2009/2010.

a w kolejnych dwóch latach sporządzono dokumentację na rozbudowę szkoły w Murowanej Goślinie (163 tys. zł). Inwestorem był powiat poznański.

Do Zespołu Szkół w Rokietnicy i jego filii uczęszcza ponad 720 uczniów.

MODERNIZACJA I BUDYNKU ZESPOŁU SZKÓŁ IM. GEN. DEZYDEREGO CHŁAPOWSKIEGO W BOLECHOWIE

Pierwsza duża inwestycja powiatu poznańskiego w Zespole Szkół w Bolechowie to termomodernizacja budynku szkoły i sali gimnastycznej w 2005 r. za kwotę 1,7 mln zł. Kolejne lata to przede wszystkim remont pomieszczeń sanitarnych przy sali gimnastycznej, budowa strzelnicy, remont wnętrza oraz wejścia głównego do budynku szkoły. Koszt tych prac wyniósł 798 tys. zł, środki te również pochodziły z budżetu powiatu poznańskiego.

Obecnie w szkole uczy się ponad 220 uczniów.

MODERNIZACJA BUDYNKU ZESPOŁU SZKÓŁ IM. ADAMA WODZICZKI W MOSINIE.

W 2001 r. zmodernizowano sanitariały (137 tys. zł). Podobnie jak w innych szkołach prowadzonych przez powiat, również tu w 2006 r. wykonano termomodernizację budynku za kwotę 2,6 mln zł. Ponadto w 2008 r. powiat poznański zlecił wykonanie dokumentacji projektowej modernizacji internatu z przystosowaniem dla uczniów niepełnosprawnych. Jej koszt to 138 tys. zł.

Budynek Zespołu Szkół w Rokietnicy – filia w Murowanej Goślinie po termomodernizacji,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

Budynek Zespołu Szkół w Bolechowie,
wejście główne,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

Budynek Zespołu Szkół w Mosinie po termomodernizacji,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

Przy szkole powstaje także kompleks boisk sportowych. Przedmiotem projektu jest budowa boiska do piłki nożnej, boiska wielofunkcyjnego oraz zaplecza socjalnego. Inwestycja współfinansowana w ramach programu „Moje Boisko – Orlik 2012”.

W szkole obecnie uczy się ponad 370 uczniów .

MODERNIZACJA BUDYNKU LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. MIKOŁAJA KOPERNIKA W PUSZCZYKOWIE I INTERNATU ORAZ BUDOWA BOISK SPORTOWYCH

W 2001 r. w szkole wybudowano kotłownię gazową (90 tys. zł). Rok 2005 to ponad 2,5 mln zł przeznaczonych na termomodernizację budynków szkoły, sali gimnastycznej, internatu i stołówki. Ponadto, również dzięki środkom z budżetu powiatu poznańskiego, Liceum Ogólnokształcące w Puszczykowie może się dziś pochwalić kompleksowo wyremontowanym za kwotę 1,2 mln zł, budynkiem szkoły i pomieszczeń sali gimnastycznej (2005–2010) oraz internatem dostosowanym do potrzeb uczniów niepełnosprawnych, na modernizację, którego przeznaczono 1,9 mln zł (2010).

Przy liceum powstaje również imponujący kompleks boisk sportowych. W 2009 r. zostało wybudowane tu boisko do piłki nożnej, boisko wielofunkcyjne wraz z zapleczem socjalnym. Całkowity koszt inwestycji wyniósł 1,2 mln zł. Inwestycja współfinansowana w ramach programu „Moje Boisko – Orlik 2012” ze środków budżetu państwa (333 tys. zł) oraz budżetu Samorządu Województwa Wielkopolskiego (333 tys. zł). Pozostałe środki pochodziły z budżetu powiatu poznańskiego. Ponadto przy szkole planowana jest budowa boiska lekkoatletycznego.

Obecnie w szkole uczy się blisko 360 uczniów.

Liceum Ogólnokształcące w Puszczykowie,
mecz w dniu otwarcia,
fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

MODERNIZACJA BUDYNKU LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. GEN. JADWIGI ZAMOYSKIEJ W KÓRNIKU.

Inwestycje w szkole rozpoczęły się w 2001 r. remontem sali gimnastycznej (99 tys. zł). W kolejnych latach powiat poznański zainwestował w remont (283 tys. zł) oraz termomodernizację budynku szkoły (529 tys. zł). Po prawie 10 latach użytkowania w 2010 r. ponownie wyremontowano salę gimnastyczną.

Obecnie w szkole uczy się blisko 200 uczniów.

TERMOMODERNIZACJA BUDYNKU SPECJALNEGO OŚRODKA SZKOLNO- WYCHOWAWCZEGO W MOSINIE.

Dotychczas najważniejszą inwestycją przeprowadzoną w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Mosinie była termomodernizacja budynku szkoły w 2006 r. za kwotę 286 tys. zł. Inwestorem był powiat poznański.

Obecnie w szkole uczy się blisko 130 uczniów.

Specjalny Ośrodek Szkoleniowo-Wychowawczy w Mosinie, fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

MODERNIZACJA I TERMOMODERNIZACJA BUDYNKU SPECJALNEGO OŚRODKA SZKOLNO-WYCHOWAWCZEGO DLA DZIECI NIEWIDOMYCH IM. SYNÓW PUŁKU W OWIŃSKACH ORAZ BUDOWA PARKU ORIENTACJI PRZESTRZENNEJ I MUZEUM TYFLOLOGICZNEGO.

Owińska znane są przede wszystkim z barokowego zespołu pocysterskiego, na terenie którego znajduje się m.in. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych, znaczący w skali krajowej, jedyny taki w Wielkopolsce. Obecnie w ośrodku uczy się blisko 200 uczniów.

Lata 2002–2010 to modernizacja i termomodernizacja budynku szkoły, zakup dźwigu osobowego, remont dachów i elewacji. Na te inwestycje powiat przeznaczył 6,2 mln zł.

Jednak najbardziej spektakularne inwestycje przewidziane są na lata 2010 i 2011.

Już wkrótce przy ośrodku powstanie jedyny w Europie park orientacji przestrzennej służący edukacji osób niewidomych i słabowidzących. Budowa parku polega na odtworzeniu klimatu ogrodu barokowego i parku krajobrazowego oraz wkomponowaniu w ich krajobraz przyrządów dydaktycznych (dźwiękowych, ścieżek z różnymi nawierzchniami, torów przeszkód, placu zabaw, itp.).

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Owińskich, Park Orientacji Przestrzennej, wizualizacja projektu, fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

Całkowity koszt projektu „Stworzenie otwartej strefy rekreacji dziecięcej na potrzeby uczniów Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Niewidomych w Owińskach oraz mieszkańców powiatu poznańskiego” to ok. 5,8 mln. zł. Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, wynosi ok. 3 mln zł. Pozostała kwota będzie pochodziła z budżetu powiatu poznańskiego.

Drugi, równie ciekawy i unikatowy projekt to „Renowacja i konserwacja zbiorów tyflogicznych SOSW dla Dzieci Niewidomych w Owińskach

celem utworzenia stałej ekspozycji wystawienniczej”. Przedmiotem projektu jest renowacja i konserwacja należących do ośrodka w Owińskach zbiorów tyflogicznych w sumie 94 eksponaty oraz adaptacja pomieszczeń dla przyszłej ekspozycji. Są to unikatowe przedmioty związane z kulturą osób niewidomych (wśród nich matryce, mapy tyflograficzne tłoczone w preszpanie, kubarytmy, tyflografika, Maszyna Plichta z 1950 r., tabliczki brajlowskie, książki brajlowskie). W 2009 r. cała kolekcja została wpisana do rejestru zabytków. Całkowita wartość projektu to 300 tys. zł. Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, wynosi ok. 85 tys. zł. Pozostała kwota będzie pochodziła z budżetu powiatu poznańskiego.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy
w Owińskach, muzeum tyflogiczne,
wizualizacja projektu,
fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

BUDOWA BOISK WIELOFUNKCYJNYCH.

„Promocja zdrowia poprzez sport – zespół przyszkolnych otwartych boisk wielofunkcyjnych w Powiecie Poznańskim” to projekt, który łączy większość szkół prowadzonych przez powiat poznański. Zakres przedsięwzięcia w części inwestycyjnej obejmował budowę:

- boiska wielofunkcyjnego przy Zespole Szkół w Rokietnicy oraz boisk wielofunkcyjnych w filiach: w Murowanej Goślinie i w Poznaniu,
- dwóch boisk wielofunkcyjnych oraz bieżni lekkoatletycznej czterotorowej przy Zespole Szkół w Mosinie,
- boiska wielofunkcyjnego przy Zespole Szkół w Bolechowie,

- boiska do koszykówki przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Mosinie,
- placu zabaw przy Liceum Ogólnokształcącym w Puszczykowie,
- boiska wielofunkcyjnego oraz placu zabaw przy Domu Dziecka w Kórniku–Bninie,
- boiska do piłki nożnej oraz placu zabaw przy Ośrodku Wspomagania Rodziny w Kobylnicy.

Na boiskach w ramach projektu od poniedziałku do soboty prowadzone są bezpłatne zajęcia z 11 dyscyplin sportowych, a w niedziele organizowane są festyny i plenerowe imprezy.

Całkowity planowany koszt projektu wynosi 6,7 mln zł². Inwestycja dofinansowana jest ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego – 5,7 mln zł. Pozostała kwota to wkład własny powiatu poznańskiego.

Zespół Szkół w Mosinie, zajęcia sportowe na boiskach wielofunkcyjnych, fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

INWESTYCJE W OBIEKTACH SŁUŻBY ZDROWIA I POMOCY SPOŁECZNEJ

Promocja i ochrona zdrowia, pomoc społeczna, polityka prorodzinna, a także wspieranie osób niepełnosprawnych to niezwykle ważne zadania realizowane przez powiat poznański, który od kilku lat jest właścicielem Szpitala w Puszczykowie, ponadto prowadzi m.in. Dom Dziecka w Kórniku-Bninie, Ośrodek Wspomagania Rodziny w Kobylnicy i Dom Pomocy Społecznej w Lisówkach. Podobnie jak placówki oświatowe ww. obiekty służby zdrowia i pomocy społecznej są sukcesywnie modernizowane i dostosowywane do potrzeb mieszkańców. Zakres dotychczasowych inwestycji przedstawiono poniżej.

² 6,7 mln zł to planowany koszt projektu wg wnioskowanego kursu Euro. Projekt jeszcze się nie zakończył.

MODERNIZACJA DOMU DZIECKA W KÓRNIKU-BNINIE.

Dzięki środkom z budżetu powiatu poznańskiego w Domu Dziecka w 2006 r. wykonano termomodernizację, w 2008 r. remont dachu, w kolejnych latach modernizację wnętrz. Koszt tych inwestycji to 1,7 mln zł.

Budynek Domu Dziecka w Kórniku-Bninie
po termomodernizacji,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

Ośrodek Wspomagania Rodzin w Kobylnicy
po termomodernizacji,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

TERMOMODERNIZACJA OŚRODKA WSPOMAGANIA RODZINY W KOBYLNICY

Ponad 1,4 mln zł powiat poznański przeznaczył w 2005 r. na termomodernizację obiektu. W 2008 r. zadbane natomiast o teren przed ośrodkiem – wykonano oświetlenie, dojazd, parking i chodniki (koszt 216 tys. zł).

MODERNIZACJA I TERMOMODERNIZACJA DOMU POMOCY SPOŁECZNEJ W LISÓWKACH

Malowniczo położony, w dolinie rzeki Samicy, Dom Pomocy Społecznej w Lisówkach dysponuje pokojami 1 i 2 osobowymi o powierzchni od 14 do 18 m² wraz z węzłami sanitarnymi. Wokół domu znajduje się las, alejki spacerowe, parkingi.

Na modernizację obiektu powiat poznański przeznaczył w sumie 1,2 mln zł, zakres prac obejmował m.in. budowę oczyszczalni ścieków (2005), remont domków (2006), budowę sali rehabilitacyjno-

Dom Pomocy Społecznej w Lisówkach,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

terapeutycznej i remont dachów (2007). W 2009 r. wykonano termomodernizację budynków pensjonariuszy za kwotę 772 tys. zł.

Przy finansowaniu niektórych powyższych inwestycji np. termomodernizacji korzystano ze środków NFOŚiGW, WFOŚiGW oraz PFRON.

ROZBUDOWA, PRZEBUDOWA I DOPOSAŻENIE NIEPUBLICZNEGO ZAKŁADU OPIEKI ZDROWOTNEJ „SZPITAL W PUSZCZYKOWIE IM. PROF. STEFANA TYTUSA DĄBROWSKIEGO” SP. Z O.O.

NZOZ „Szpital w Puszczykowie im. prof. Stefana Tytusa Dąbrowskiego” Sp. z o.o. jest jedynym wielospecjalistycznym szpitalem w powiecie poznańskim. Renoma Szpitala w Puszczykowie sprawia, że poza mieszkańcami południowej części powiatu poznańskiego leczą się w nim poznaniacy a także Wielkopolanie z odleglejszych miejscowości i pacjenci z ościennych województw. Każdego roku hospitalizowanych jest tu około jedenaście tysięcy osób. Wraz z uruchomieniem szpitalnego Oddziału Ratunkowego z własnym dostępem do lądowiska Szpital będzie mógł szybko, profesjonalnie i efektywnie obsługiwać osoby poszkodowane w wypadkach, tym samym stanie się ważnym ogniwem w systemie ratownictwa medycznego dla rejonu aglomeracji poznańskiej.

Projekt „Rozbudowa przebudowa i doposażenie NZOZ Szpital w Puszczykowie im. prof. Stefana Tytusa Dąbrowskiego Sp. z o.o. celem utworzenia SOR” (2008) uzyskał dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (poziom dofinansowania wynosi 85%, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko). Całkowity koszt wynosi ponad 7 mln zł. W ramach projektu zmodernizowano, przebudowano i rozbudowano istniejące pomieszczenia na parterze skrzydła „A” i w poziomie piwnicy budynku oraz doposażono Szpitalny Oddział Ratunkowy. SOR został oddany do użytku 31 grudnia 2008 roku.

W wyniku realizacji kolejnego projektu „Zakup sprzętu medycznego dla NZOZ Szpital w Puszczykowie celem podniesienia standardu świadczonych usług medycznych” w 2009 r. szpital wzbogacił się o: tomograf komputerowy spiralny 16-rzędowy, aparat rentgenowski typu ramię C z przystawką do badań naczyniowych, aparat ultrasonograficzny, 2 aparaty do znieczulenia ogólnego, stół operacyjny urologiczny. Całkowita wartość projektu to blisko 3 mln zł. Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, to ponad 2,2 mln zł, pozostała kwota to wkład własny szpitala.

MODERNIZACJA OBIEKTÓW ADMINISTRACYJNYCH STAROSTWA POWIATOWEGO

Z racji wielkości powiatu, gwałtownie wzrastającej liczby mieszkańców w ciągu ostatnich lat (255 tys. w 1999 r., 317 tys. w 2009) koniecznością stało się zwiększenie bazy lokalowej Starostwa. Obecnie Starostwo Powiatowe w Poznaniu mieści się w trzech budynkach: przy ul. Jackowskiego 18, ul. Zielonej 8 i ul. Słowackiego 8. Budynki te jednak niegdyś w niczym nie przypominały obecnych siedzib, były nieprzystosowane do potrzeb administracji, zniszczone i brakowało w nich niezbędnego sprzętu. Aby zagwarantować właściwą organizację pracy i sprawną obsługę klientów konieczna była ich modernizacja.

MODERNIZACJA I BUDYNKU PRZY UL. JACKOWSKIEGO 18 W POZNANIU

Budynek przy ul. Jackowskiego 18 to główna siedziba starostwa. Pracuje tutaj m.in.: Zarząd Powiatu, Rada Powiatu, Wydział Komunikacji i Transportu, Wydział Administracji Architektoniczno-Budowlanej, Biuro Zamówień Publicznych, Wydział Dróg i Gospodarki Przestrzennej, Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa, Wydział Bezpieczeństwa, Zarządzania Kryzysowego i Spraw Obywatelskich, Powiatowy Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej, Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej, Wydział Promocji, Wydział Edukacji, Wydział Tworzenia i Realizacji Projektów.

Najważniejsze inwestycje to modernizacja (w tym: przystosowanie pomieszczeń dla Wydziału Komunikacji, remont pomieszczeń biurowych, remont sanitariatów, montaż dźwigu osobowego; 1999–2009) i termomodernizacja budynku (2005).

Starostwo Powiatowe w Poznaniu,
budynek przy ul. Jackowskiego,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu,

MODERNIZACJA BUDYNKU PRZY UL. ZIELONEJ 8 W POZNANIU

Do starostwa powiatowego należą pomieszczenia znajdujące się na V i VI piętrze oraz część parteru (współudział we własności 25 %). Mieszczą się tu m.in. Zarząd Dróg Powiatowych, Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

Modernizacja budynku przy ul. Zielonej 8 została przeprowadzona w latach 2006–2008 (obejmowała m.in. remont pomieszczeń biurowych i sanitariatów, wymianę dźwigu osobowego i przystosowanie budynku dla potrzeb osób niepełnosprawnych).

MODERNIZACJA I TERMOMODERNIZACJA BUDYNKU PRZY UL. SŁOWACKIEGO 8 W POZNANIU

Mieszczą się tu m.in. Wydział Inwestycji i Remontów, Wydział Nieruchomości, Wydział Gospodarowania Mieniem, Powiatowy Konserwator Zabytków, Powiatowy Rzecznik Konsumentów.

W 2003 r. powiat zainwestował w termomodernizację obiektu. Kolejne lata to jego modernizacja (obejmująca m.in. remont sanitariatów, korytarzy i holu, przystosowanie pomieszczeń IV p. dla potrzeb funkcjonowania biur starostwa, adaptację piwnic dla potrzeb archiwum).

Przy finansowaniu niektórych powyższych inwestycji np. termomodernizacji korzystano ze środków NFO-ŚiGW, WFOŚiGW oraz PFRON.

Wejście do budynku przy ul. Słowackiego,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

MODERNIZACJA DRÓG POWIATOWYCH.

Sieć dróg w powiecie poznańskim tworzą: 122 km dróg krajowych (4,2% dróg w powiecie poznańskim), 204 km dróg wojewódzkich (7%), 777 km dróg powiatowych (26,8%), 1768 km dróg gminnych (17 gmin, 61%), 29 km autostrady (1%). Łącznie to 2900 km dróg.

Szczególnym zagadnieniem, specyficznym dla powiatu, jest ochrona istniejących dróg powiatowych przed niszczeniem przez ciężkie pojazdy, zarówno w ruchu tranzytowym jak i w czasie realizacji wielkich inwestycji drogowych np. na drogach krajowych. Sytuacja taka zaistniała pod koniec 2009 r. gdy rozpoczęto budowę zachodniej obwodnicy Poznania. Dzięki zdecydowanej postawie starostwa uzyskano gwarancję przywrócenia nośności dróg powiatowych do parametrów sprzed wykorzystania ich do transportu materiałów na potrzeby budowy.

Ze względu na nadmierne natężenie ruchu pojazdów drogi powiatowe tracą swoją funkcję, przestają być drogami głównymi i tranzytowymi, a stają się dojazdami (ulicami) do nieruchomości. Wobec nasilenia procesów urbanizacyjnych powiat stoi

przed dużym wyzwaniem jakim jest dostosowywanie dróg do standardów odpowiadających zachodzącym zmianom.

Plan remontów dróg powiatowych realizowany jest przez Zarząd Dróg Powiatowych w Poznaniu na podstawie Programu Naprawy Dróg Powiatowych na lata 2008–2010. Został on opracowany w 2008 roku przez przedstawicieli Starostwa Powiatowego w Poznaniu,

Zarządu Dróg Powiatowych i skonsultowany z wójtami i burmistrzami poszczególnych gmin. Program ma na celu poprawę stanu infrastruktury drogowej. Priorytetem jest eliminacja odcinków dróg o najgorszym stanie technicznym, a także utrzymanie w odpowiednim standardzie dróg stanowiących podstawę do przenoszenia ruchu tranzytowego oraz najbardziej obciążonych ruchem pojazdów. Program zakłada ułożenie ok. 85 km nowych nawierzchni bitumicznych i przebudowę 18 km dróg. Koszt realizacji programu w ciągu trzech lat szacowano na kwotę 45 mln zł. W pierwszym roku realizacji programu (2008) roboty drogowe przeprowadzono na ok. 42 km dróg. Ogólny zakres prac obejmował: przebudowę dróg³ – łącznie na dł. ok. 2 km, położenie nakładek bitumicznych – łącznie na dł. ok. 34,5 km, remonty poboczy i zatok – łącznie ok. 5,3 km, budowę dwóch sygnalizacji świetlnych. Łączna wartość robót wyniosła ok. 17 mln zł. W roku 2009 wykonano: przebudowę dróg⁴ – na dł. łącznie ok. 8 km, położenie nakładek bitumicznych – łącznie na dł. ok. 24 km, budowę dwóch sygnalizacji świetlnych. Łączna wartość robót to ok. 14 mln zł.

Przeście dla pieszych przez drogę 2401P Pałędzie–Dopiewo, po modernizacji w 2009, fot. Zarząd Dróg Powiatowych

³ Przebudowane drogi to: 2404P Tarnowo Podgórne–Napachanie w ciągu ul. Rokietnickiej w Tarnowie Podgórnym, 2391P Pałędzie–Komorniki na odcinku Głuchowo–Komorniki – ul. Połna w Komornikach, 2424P Rokietnica–Kiekrz na odcinku od ul. Rolnej w Rokietnicy do granicy m. Rokietnica.

⁴ Przebudowane drogi to: 2441P Kostrzyn–Kleszczewo na odcinku ul. Kleszczewskiej w m. Czerlejo, gm. Kostrzyn, 2424P Rokietnica–Kiekrz na odcinku od granicy m. Rokietnica do granicy powiatu, 2417P Lusowo–Dąbrówka na odcinku ul. Nowej w m. Lusowo, 2392P Tarnowo Podgórne–Dopiewo na odcinku Lusówko–Rozalin, 2420P Tarnowo Podgórne–Lusowo w ciągu ul. Poznańskiej w Tarnowie Podgórnym, 2482P Latalice–Pobiedziska na odcinku Latalice–Pobiedziska.

Tabela 1. Środki przeznaczone na remonty i inwestycje na drogach powiatowych w granicach administracyjnych miast w latach 1999–2010.

rok	bieżące utrzymanie (zł)	remonty (zł)	suma (zł)
1999	575 000	243 000	818 000
2000	817 000	613 000	1 430 000
2001	899 470	224 868	1 124 338
2002	899 470	285 530	1 185 000
2003	917 700	210 000	1 127 700
2004	945 300	157 100	1 102 400
2005	1 064 400	85 600	1 150 000
2006	1 074 900	110 100	1 185 000
2007	1 085 700	614 300	1 700 000
2008	1 129 100	638 900	1 768 000
2009	1 190 800	2 441 200	3 632 000
2010	1 465 980	3 034 703	4 500 683

Źródło: Starostwo Powiatowe w Poznaniu

W najbliższym czasie zakończą się prace związane z ustaleniem Programu Napraw Dróg Powiatowych na kolejny okres – czyli lata 2011–2014. Propozycje sformułowane przez starostwo i Zarząd Dróg Powiatowych konsultowane są z wójtami i burmistrzami oraz z planami innych inwestorów i zarządców dróg. Budowa sieci gazowej czy kanalizacyjnej zwykle bowiem łączy się z naruszeniem nawierzchni drogi. Podobnie nieracjonalne jest wykonywanie remontu na drodze, która będzie eksploatowana przez ciężkie pojazdy pracujące przy budowach np. dróg krajowych. Remonty na takich odcinkach są wówczas przesuwane. Często udaje się w podobnych przypadkach w porozumieniu z gminą lub operatorem połączyć taką inwestycję z remontem drogi powiatowej. Program Napraw Dróg Powiatowych na lata 2011–2014 powinien być gotowy jesienią 2010 roku.

Nie są to jedyne działania zmierzające do poprawy infrastruktury drogowej. Każdego roku powiat przeznacza środki na remonty i inwestycje na drogach po-

wiatowych w granicach administracyjnych miast. Aktualnie są one ponad pięciokrotnie większe niż te przekazywane w 1999 r. Wielkości środków przeznaczonych na remonty i utrzymanie dróg w poszczególnych latach podano w tabeli 1.

Nie wszystkie środki przeznaczane na drogi powiatowe pochodzą wyłącznie z budżetu powiatu poznańskiego. Powiat od kilku lat aktywnie pozyskuje środki ze źródeł zewnętrznych. W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego w 2005 r. przebudowano drogę powiatową nr 2406 na odcinku Poznań–Biedrusko, koszt to ok. 2,9 mln zł, dł. 3,86 km.

Kolejny odcinek drogi powiatowej nr 2406P Poznań–Bolechowo o długości ok. 2 km od mostu nad rzeką Wartą do skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 196 jest w trakcie przebudowywania w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Koszt to ok. 5,4 mln zł.

Na rok 2010 planowane są prace przy przebudowie mostu nad rzeką Trojanką (Kanałem Trojanka) w ciągu drogi powiatowej 2029P Rogoźno–Murowana Goślina. Remont został zgłoszony do dofinansowania w ramach Rezerwy Subwencji Ogólnej Ministerstwa Infrastruktury. Przebudowa mostu na stalowy przepust kosztowała będzie ok. 700 tys. zł. Uzyskano dofinansowanie w wysokości 285 600 zł.

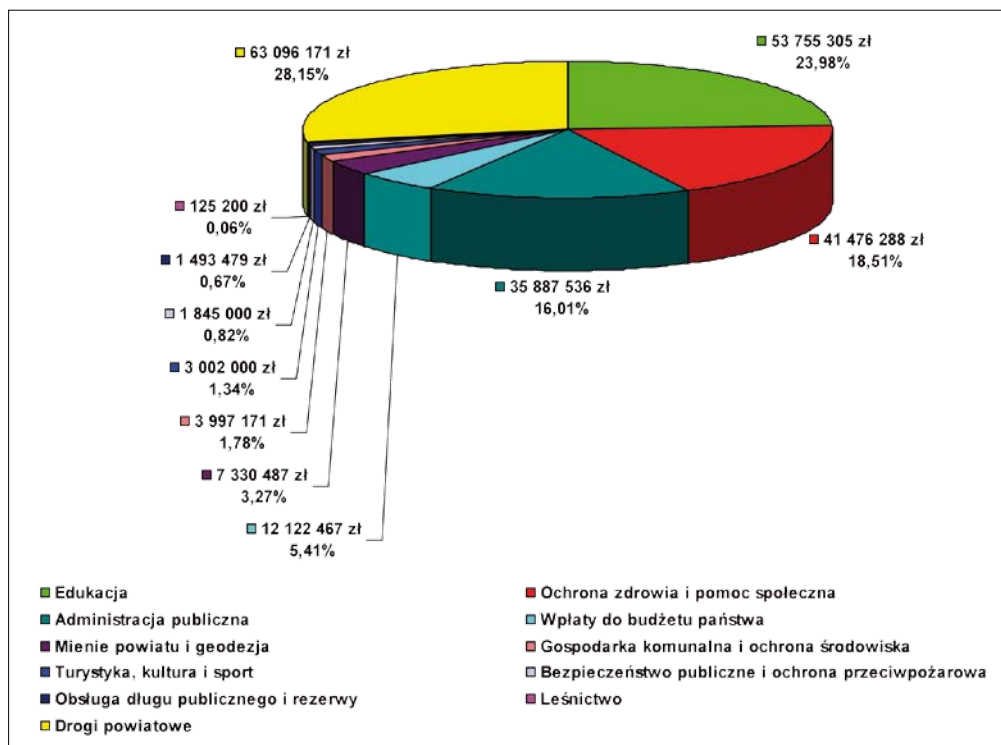
Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych 2008–2011 (tzw. „Schetyńówki”) pozwolił natomiast na wykonanie:

- przebudowy drogi 2441P Kostrzyn–Kleszczewo na odcinku ul. Kleszczewskiej, w miejscowości Czerlejno (2009), koszt to ok. 1,9 mln zł (dofinansowanie 500 tys. zł), dł. 0,613 km,
- przebudowy drogi 2417P Lusowo–Dąbrówka na odcinku ul. Nowej, w Lusowie (2009) koszt to ok. 3,2 mln zł (dofinansowanie 1,6 mln zł), 1,322 km,
- remontu drogi powiatowej nr 2390P Komorniki–Łęczycza (2010) koszt to ok. 3,3 mln zł, dł. 1,7 km
- remontu drogi powiatowej nr 2407P, odcinek ul. Swarzędzkiej i ul. Cieszkowskiego w m. Gruszczyń i w m. Swarzędz (2010), koszt to ok. 3,1 mln zł, dł. 1,086 km.

W roku 2010 planuje się przebudowy i remonty na łącznie ok. 25 km dróg za kwotę ok. 34 mln zł (w tym dofinansowanie zewnętrzne w wysokości ok. 10 mln zł).

Władze powiatu, mając na uwadze dynamiczny i zrównoważony rozwój powiatu poznańskiego, realizują liczne inwestycje wpływające na poprawę jakości życia mieszkańców oraz wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gmin.

Z roku na rok powiat przeznacza coraz większe środki na realizację ustawowych zadań oraz inwestycje. W 2010 roku zaplanowano wydatki na kwotę 224 131 104 zł.

Ryc. 1. Wydatki powiatu poznańskiego w 2010 r.

Najwięcej środków planuje się przeznaczyć na zadania i inwestycje związane z infrastrukturą drogową (28,15 %), edukacją (23,98 %), ochroną zdrowia i pomocą społeczną (18,51 %).

Wzorem lat ubiegłych, w bieżącym roku wiele zadań inwestycyjnych realizowanych będzie przy współudziale środków pochodzących m.in. z funduszy unijnych i innych, krajowych źródeł finansowania.

W przedmiotowym opracowaniu, ze względu na zakres tematyczny, ujęto wyłącznie inwestycje realizowane przez powiat poznański. Należy jednak podkreślić, że powiat przyciąga również wielu inwestorów zewnętrznych. Ponadto mnóstwo ciekawych inwestycji z pewnością mogłyby zaprezentować samorządy gminne.

POZNAŃSKI WĘZEL DRÓG KRAJOWYCH

Piotr Chodorowski*

WSTĘP

Od zarania dziejów w rejonie obecnego Poznania krzyżowały się daleko-
siężne trakty komunikacyjne ze wschodu na zachód Europy i z nad Bał-
tyku na południe. Położenie na skrzyżowaniu tych traktów było jednym
z czynników decydujących o powstaniu grodu, a w kolejnych wiekach
o rozwoju Poznania. Rozwój dróg komunikacyjnych węzła poznańskiego miał też
duży wpływ na osadnictwo na obszarze obecnego powiatu poznańskiego. W pierw-
szej połowie XIX w. powstał tzw. trakt bity, o nawierzchni tłuczniowo-żwirowej
wiodący z Poznania do Berlina, a w latach trzydziestych XX w. ułożono pierwszą
nawierzchnię bitumiczną na szosie z Poznania do Kostrzyna. W 1974 r. powstała
pierwsza w rejonie droga dwujezdniowa z Poznania do Wrześni. Dynamiczny roz-
wój motoryzacji i transportu samochodowego (wprowadzenie dużych samochodów
ciężarowych tzw. TIR-ów), w drugiej połowie XX w., wymusił szybki rozwój dro-
gownictwa zarówno w zakresie ilości jak i jakości dróg.

Powiat poznański posiada jedną z najgęstszych sieci drogowych w kraju. Prze-
biega tu 5 dróg krajowych, drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Drogi krajowe
(A2, 5, 11, 32, 92) służące przede wszystkim ruchowi tranzytowemu mają też
znaczenie dla komunikacji regionalnej. Przy dobrym układzie mogą one ułatwiać
komunikację lokalną, w tym przypadku na terenie powiatu poznańskiego, przy nie-
właściwym układzie i stanie technicznym mogą wręcz utrudniać życie mieszkańców
w sąsiedztwie tych dróg.

Od lat dziewięćdziesiątych XX w. rozpoczęto, na szeroką skalę, budowę dróg
krajowych o nowych przebiegach, tworząc węzeł poznański. Pierwszym etapem
było oddanie do użytku autostrady A2, która przejęła ruch tranzytowy na kierunku
wschód–zachód, od 2003 r. trwa budowa węzła łączącego drogi A2, 5, 11 i 92.

*Z-ca Dyrektora Oddziału Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad w Poznaniu ds. realizacji inwestycji

PROBLEMY TECHNICZNE I EKONOMICZNE

Budownictwo drogowe jest szczególnym rodzajem inwestycji wielozadaniowej i wielopłaszczyznowej, której realizacja wiąże się z występowaniem problemów natury technicznej, ekonomicznej i społecznej. Z technicznego punktu widzenia kluczowe znaczenie dla sprawniej realizacji budowy ma właściwa organizacja i zarządzanie budową przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiedniej kontroli. Kontrola ta ma na celu uzyskanie nie tylko produktu o odpowiedniej jakości, lecz także zagwarantowanie prawidłowego wydatkowania dostępnych środków finansowych – pieniędzy publicznych. Stąd wynika aspekt ekonomiczny omawianego przedsięwzięcia. Ponadto budowa każdej drogi, a w szczególności drogi ekspresowej, która obok autostrady jest jej najbardziej zaawansowaną formą o największym oddziaływaniu na otoczenie, rodzi także potrzebę rozwiązywania towarzyszących jej kwestii społecznych i środowiskowych. Na przykładzie budowy drogi ekspresowej S5 – wschodniej obwodnicy Poznania, S11 – zachodniej obwodnicy Poznania oraz zakończonej rozbudowy drogi krajowej nr 11 do standardu drogi ekspresowej, S11 Poznań–Kórnik zilustruję skalę tych przedsięwzięć oraz problemy, które towarzyszą realizacji inwestycji drogowych. Przygotowany przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Poznaniu i pokazany poniżej projekt planu na lata 2008–2012 na drogach krajowych Wielkopolski został skonstruowany w sposób uwzględniający kierunki rozwoju regionu.

INWESTYCJE LAT 2000–2012 W OKOLICACH POZNANIA

I. Inwestycje zrealizowane:

S 11 Poznań–Kórnik – 2009

II. Obwodnice i odcinki w realizacji:

S 11 – obwodnica zachodnia Poznania: etap I i IIa

S 5 – obwodnica wschodnia Poznania: Gniezno–Poznań

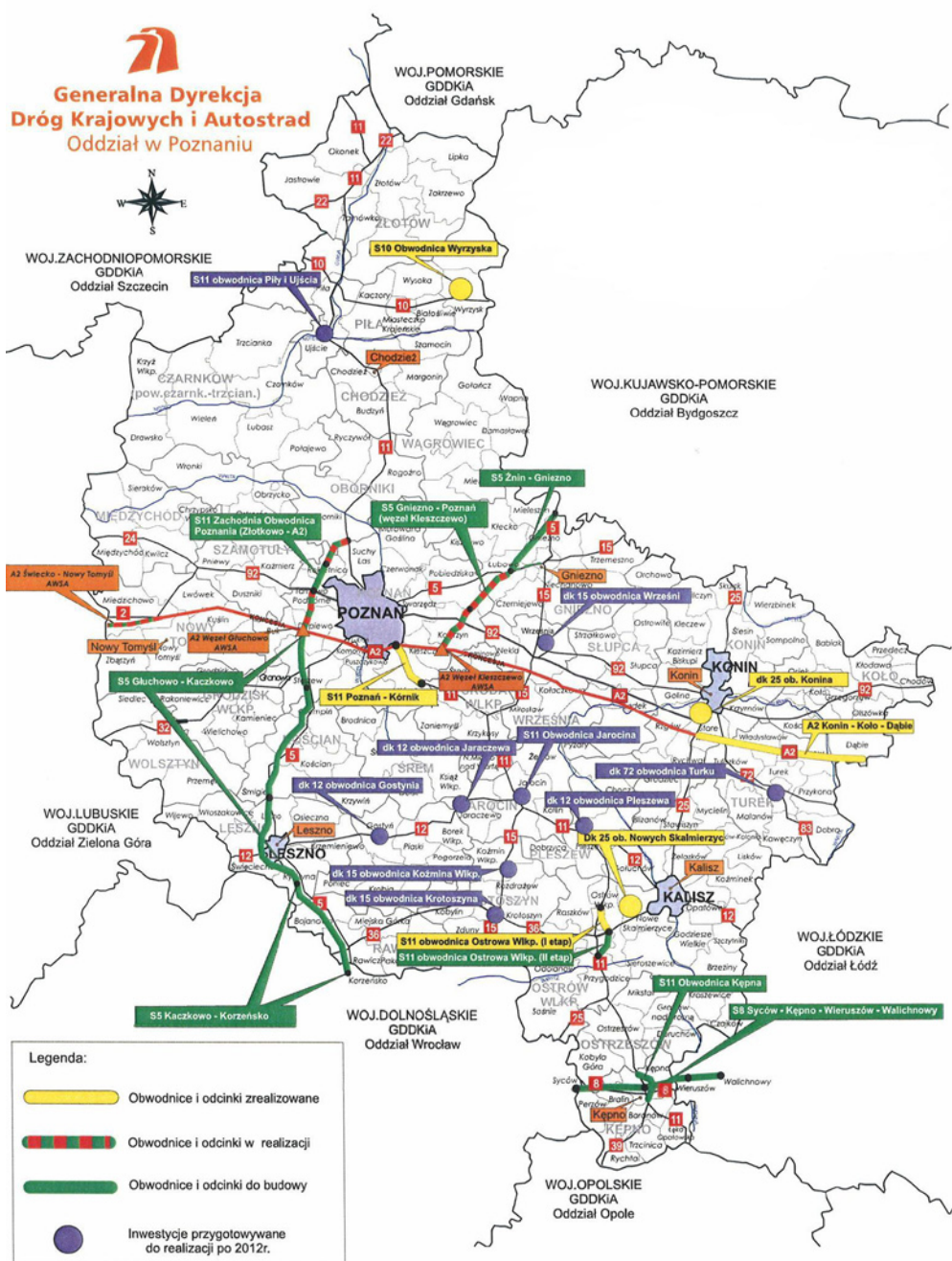
III. Obwodnice i odcinki do budowy:

S 5 Poznań – Wrocław, odcinek Poznań(Głuchowo)–Wronczyn

S 11 – obwodnica zachodnia Poznania: etap IIb

Całość zamierzeń inwestycyjnych w Wielkopolsce pokazano na ryc. 1.

Projekt uwzględnia w tym zakresie potrzeby samorządów przedstawianych w licznych opracowaniach na sesjach oraz w bieżących kontaktach z kierownictwem GDDKiA. Nie bez znaczenia na konstrukcję tego Planu oraz przyspieszenia rozpoczęcia realizacji inwestycji drogowych w naszym regionie jest organizacja Euro 2012 i fakt wyznaczenia Poznania jako miasta, na którego stadionie rozgrywane będą mecze w ramach mistrzostw.

Projekt planu inwestycji na lata 2008–2012 w województwie wielkopolskim

UKŁAD KOMUNIKACYJNY POWIATU POZNAŃSKIEGO

Ze względu na kłopoty w znalezieniu odpowiedniego korytarza dla lokalizacji inwestycji oraz wielkość nakładów jakie należy przewidzieć na ich realizację, układ ten jest najtrudniejszym problemem komunikacyjnym do rozwiązania na terenie Wielkopolski.

Powiat poznański jest jednym z największych na terenie kraju i największym powiatem w Wielkopolsce. Stanowi lokalną wspólnotę samorządową tworzoną przez mieszkańców 17 gmin otaczających Poznań. Sieć dróg powiatu składających się z dróg krajowych (w tym autostrady A2), wojewódzkich, powiatowych i gminnych wynosi łącznie 1238 km.

Rozwiązania komunikacyjne na terenie powiatu poznańskiego należy projektować w powiązaniu z docelowym układem komunikacyjnym miasta Poznania, bowiem miasto generuje na tym obszarze najwięcej ruchu i sprawia, że przejazd, zwłaszcza samochodami ciężarowymi, staje się bardzo uciążliwy zarówno dla mieszkańców jak i kierowców.

Istniejący układ komunikacyjny Poznania, umożliwiający prowadzenie ruchu tranzytowego-miejskiego oparty jest o drogi krajowe: A2, droga krajowa nr 5, droga krajowa nr 11, droga krajowa nr 92, wojewódzkie nr 184, nr 196, nr 307, nr 430 oraz drogę powiatową 2401P Skórzewo–Dąbrówka–Dopiewo. Patrząc na prognozy ruchu oraz wnioski wynikające z codziennych obserwacji, można stwierdzić, że układ ten wkrótce może stać się niewydolny. Stąd istnieje potrzeba szybkiej jego budowy w docelowym kształcie, który przewidziany został jako układ powiązanych ze sobą trzech ram komunikacyjnych na terenie miasta.

Rama I – wokół centrum miasta, to ciąg ulic: K. Pułaskiego, F. Roosevelta, Królowej Jadwigi, L. Zamenhofa, S. Wyszyńskiego, E. Estkowskiego, Małe Garbary, Solna, F. Nowowiejskiego.

Rama II – wokół śródmieścia, to ciąg ulic: Serbska, Niestachowska, S. Żeromskiego, S. Przybyszewskiego, W. Reymonta, Hetmańska, L. Zamenhofa, Jana Pawła II, Podwale, Zawady, Główna, A. Hlonda, Most Lecha.

Rama III – tzw. obwodnica miejska, aktualnie funkcjonująca jedynie w północnej części i fragmentarycznie wschodniej części miasta, to ciąg ulic Lutyckiej, Lechickiej, Bałtyckiej i Szwedzkiej.

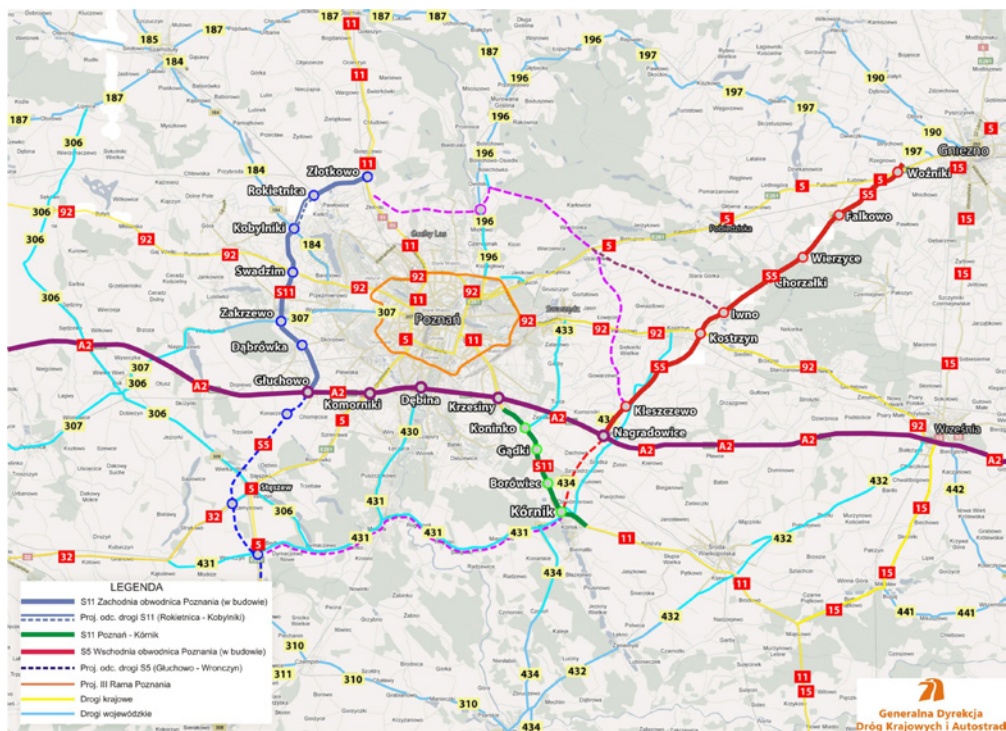
Budowa w latach 1998–2003 autostradowej obwodnicy Poznania była inwestycją, która otworzyła możliwość realizacji docelowego układu komunikacyjnego dla Poznania i powiatu poznańskiego. Niewątpliwie stała się dodatkowym impulsem do budowy wschodniej i zachodniej obwodnicy Poznania. Ciągi te połączone budowanymi aktualnie w ramach umowy koncesyjnej, podpisanej pomiędzy Ministrem Transportu i Gospodarki Morskiej a Autostradą Wielkopolską S. A., węzłami Głuchowo i Kleszczewo stanowiąc będą choć tylko elementy tzw. IV ramy Poznania,

to na tyle znaczące, że pozwolą przeprowadzić ruch tranzytowy bez konieczności przejazdu ulicami Poznania. Poprzez przebudowaną ulicę Głogowską oraz ulicę Krzywoustego, autostradowa obwodnica Poznania stanowi „w zastępstwie” również fragment III ramy, do czasu wybudowania jej południowego odcinka.

Budowa węzłów na skrzyżowaniach dróg ekspresowych, wschodniej i zachodniej obwodnicy Poznania z drogami wojewódzkimi i powiatowymi pozwoli na przeprowadzenie ruchu tranzytowego na III ramę komunikacyjną Poznania jak również na dobre skomunikowanie gmin powiatu poznańskiego co z kolei przyczyni się do podniesienia ich atrakcyjności szczególnie w wymiarze gospodarczym.

Na załączonej mapie dróg powiatu poznańskiego naniesiono aktualnie budowane; zachodnią obwodnicę Poznania od węzła Głuchowo do węzła Złotniki, wschodnią obwodnicę Poznania od węzła Kleszczewo do węzła Woźniki, projektowany odcinek S5 od węzła Głuchowo do węzła Wronczyn. Naniesiono również rozpatrywane warianty połączenia budowanych odcinków dróg ekspresowych w ciągu S11 i S5. Od strony północnej w korytarzach dróg powiatowych dwa warianty obwodnicy północno-wschodniej, od strony południowej w korytarzu drogi wojewódzkiej nr 431 oraz nr 434 obwodnicę południowo-wschodnią, które z S5 i S11 utworzą zamknięty pierścień komunikacyjny często nazywany IV ramą. Połączenie III i IV ramy tworzy szkielet układu komunikacyjnego Poznania i powiatu poznańskiego, w oparciu o który można dalej porządkować plany budowy dróg powiatowych i gminnych.

Sieć dróg krajowych i wojewódzkich na terenie powiatu poznańskiego

INWESTYCJE GENERALNEJ DYREKCJI DRÓG KRAJOWYCH I AUTOSTRAD W POWIECIE POZNAŃSKIM

ROZBUDOWA DROGI KRAJOWEJ NR 11 NA ODCINKU POZNAŃ-KÓRNIK DO STANDARDU DROGI EKSPRESOWEJ.

Inwestycja realizowana była od kwietnia 2006 do czerwca 2009 roku. Wykonawcą robót było konsorcjum złożone z dwóch firm: Skanska S.A. i Colas Polska.

Parametry techniczne:

długość odcinka drogi krajowej 14,1 km

klasa: „S” – ekspresowa

kategoria ruchu: KR 6 /ruch bardzo ciężki/

nośność: 115 kN/oś /12 t/

ilość jezdni: dwie jezdnie o dwóch pasach ruchu

szerokość pasa ruchu: 3,5 m

skrajna pionowa: 4,7 m

drogi dojazdowe szerokości 3,5 m, 5,0 m, 6,0 m

Konstrukcja nawierzchni drogi S11 grubości 65 cm

ulepszone podłoże z gruntu stabilizowanego cementem – 17 cm

podbudowa z kruszywa łamanego stabilizowanego mechanicznie – 20 cm

podbudowa z betonu asfaltowego o zwiększonej odporności na koleinowanie i zmęczenie (EME) – 15 cm

warstwa wiążąca z betonu asfaltowego o zwiększonej odporności na koleinowanie i zmęczenie (EME) – 10 cm

warstwa ścieralna (Nansoft, Rugosoft, Reflex, SMA) – 3 cm

Wezły drogowe:

Koninko, Gądko, Borówiec, Kórnik Północ, Kórnik Południe

Pozostałe roboty:

obiekty inżynierskie: 2 kładki dla pieszych, 2 przejścia dla zwierząt,

7 wiaduktów drogowych, remont wiaduktu nad linią kolejową

roboty ziemne – 700 000 m³

bariery sprężyste – ponad 56 km

ekrany akustyczne – ponad 12 km

przebudowa urządzeń telekomunikacyjnych, energetycznych,

gazowych i wodociągowych – ok. 59 km

nasadzenia – ponad 42 000 szt. drzew i krzewów

Dokumentację wykonało biuro projektowe Transprojekt Sp. z o.o.

Nadzór inwestorski Lafrentz –Polska.

Przeście dla pieszych w Robakowie przed rozbudow dk nr 11, fot. DDDKiA

Węzeł Koninko – skrzyżowanie z drogą nr 433 Gdki–Swarzędz po rozbudowie do S11, fot. Z archiwum firmy Skanska Sp. z o.o.

Kładka dla pieszych w Gdkach, fot. Z archiwum firmy Skanska Sp. z o.o.

Węzeł Kórnik Północ, fot. Z archiwum firmy Skanska Sp. z o.o.

BUDOWA DROGI S5 – WSCHODNIEJ OBWODNICY POZNANIA

Wschodnia obwodnica Poznania realizowana jest w dwóch odcinkach. Od Gniezna do węzła Czachurki przez firmę hiszpańską Dragados S.A. Od węzła Czachurki do węzła Kleszczewo przez konsorcjum firm: Eurovia Polska S.A., Hochtief Polska Sp. z o.o., Warbud S.A, Eurovia CS a.s. Roboty rozpoczęły się w połowie 2009 roku. Zakończenie planowane jest w sierpniu 2012 roku.

Parametry techniczne:

długość odcinka 35,04 km

prędkość projektowa – $V_p = 100 \text{ km/h}$

klasa techniczna drogi – S

kategoria ruchu: KR–6

obciążenie: 115 kN/oś

ilość jezdni: dwie jezdnie o dwóch pasach ruchu

szerokość pasa ruchu: 3,5m

szerokość pasa awaryjnego: 2,5m

szerokość pobocza gruntowego: 1,25 m

skrajna obiektów: min. 4,7 m

Konstrukcja na nawierzchni drogi S5:

warstwa ścieralna z mieszanki mineralno-asfaltowej (SMA) o uziarnieniu 0/11mm – 4 cm

warstwa wiążąca z betonu asfaltowego o wysokim module sztywności i uziarnieniu 0/16 mm – 8 cm

warstwa podbudowy zasadniczej z betonu asfaltowego o wysokim module sztywności i uziarnieniu 0/16 mm – 14cm

warstwa podbudowy pomocniczej z kruszywa łamanego o uziarnieniu ciągłym 0/31,5 mm, stabilizowanego mechanicznie – 22 cm

warstwa technologiczna z gruntu stabilizowanego cementem o $R_m = 2,5 \div 5$ MPa – 15 cm

warstwa mrozoochronna z pospółki – 19 cm

Wschodnia obwodnica Poznania, okolice Kostrzyna, maj 2010, fot. GDDKiA

Węzły drogowe:

Woźniki, Fąkowo, Wierzyce, Chorzalki, Iwno, Kostrzyn, Kleszczewo.

Pozostałe roboty:

obiekty inżynierskie: 1 most przez rzekę Cybinę, 28 wiaduktów drogowych, 2 przejścia dla zwierząt nad drogą S5

miejsca obsługi podróżnych w miejscowościach: Wagowo, Czerlejko, Łubowo

ekrany akustyczne – 14 km

bariery sprężyste – 141 km

nasadzenia – ponad 9000 szt. drzew

roboty ziemne: nasypy – 4 800 000 m³, w tym wykopów – ponad 400 000 m³

przebudowa urządzeń telekomunikacyjnych, energetycznych, gazowych i wodociągowych – 77 km.

Dokumentację wykonało biuro projektowe DHV Polska Sp. z o.o.

Nadzór inwestorski: Lafrentz-Polska Sp. z o.o., Grontmij-Polska Sp. z o.o.

BUDOWA DROGI S11 – ZACHODNIEJ OBWODNICY POZNANIA

Zachodnia obwodnica Poznania realizowana jest w trzech odcinkach. Najwcześniej bo w sierpniu 2009 roku rozpoczęto roboty na odcinku Swadzim–Głuchowo. Budowę odcinka od Złotkowa do Rokietnicy rozpoczęto w maju 2010 roku. Odcinek Rokietnica–Swadzim planuje się rozpocząć w połowie 2011 roku. Przewiduje się, że roboty na całym ponad 27 km odcinku zachodniej obwodnicy Poznania zostaną zakończone w połowie 2012 roku.

Wykonawcą robót na odcinku Swadzim–Głuchowo jest Skanska S.A. na odcinku Złotkowo–Kobylnica konsorcjum : Colas Polska Sp. z o.o. i Strabag Sp. z o.o.

Parametry techniczne:

długość odcinka drogi krajowej 27,3 km

klasa: „S” – ekspresowa

kategoria ruchu: KR6

nośność: 115 kN/oś

ilość jezdni: dwie jezdnie o dwóch pasach ruchu o szerokości 7,0 m

szerokość pasa ruchu: 3,5 m

szerokość pasa awaryjnego 2,5 m

szerokość pobocza gruntowego 1,25 m

skrajna pionowa: 4,7 m

Konstrukcja nawierzchni drogi S 11:

warstwa ścieralna z mieszanki mineralno – asfaltowej SMA 0/11 – gr. 4cm

warstwa wiążąca z betonu asfaltowego BAWMS 0/16 – gr. 8cm

warstwa podbudowy zasadniczej z betonu asfaltowego BAWMS 0/16 gr. 11 cm
 warstwa podbudowy pomocniczej z kruszywa łamanego stabilizowanego mechanicznie 0/31,5 – gr. 20 cm
 grunt stabilizowany cementem ($R=5,0$ Mpa) – gr. 20 cm
 warstwa mrozoodporna gr. 20 cm

Węzły drogowe:

Złotkowo, Rokietnica, Kobylniki, Swadzim, Zakrzewo, Dąbrówka, Głuchowo.

Aktualnie realizowane roboty:

węzły: Złotkowo, Rokietnica, Swadzim, Zakrzewo, Dąbrówka, Głuchowo
 obiekty inżynierskie: 22 wiadukty drogowe, 1 wiadukt kolejowy, 2 przejścia pieszo-
 rowerowe, 1 tunel, estakada przez rzekę Samicę, 2 mosty
 miejsca obsługi podróżnych w miejscowościach: Palędzie, Skórzewo
 roboty ziemne: ponad 3 000 000 m³
 bariery sprężyste: ponad 37 km
 ekrany akustyczne: prawie 13 km
 przebudowa urządzeń telekomunikacyjnych, energetycznych, gazowych i wodocią-
 gowych: około 21 km
 nasadzenia: około 50 000 szt. drzew i krzewów

Dokumentację techniczną wykonało biuro projektowe Scott Wilson Sp. z o.o., Arcadis, Profil Sp. z o.o. Nadzór inwestorski: Konsorcjum firm: Lafrentz – Polska Sp. z o.o., Grontmij – Polska Sp. z o.o.

ARCHEOLOGIA NA DROGACH

Budowa dróg ekspresowych to dla archeologów możliwość przebadania bardzo dużych powierzchni kraju. Badania archeologiczne prowadzone w pasach drogowych są najbardziej rozległymi, przekrojowymi badaniami w Polsce.

Prowadzone przez archeologów na zlecenie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Poznaniu pozwalają na uzupełnienie wiedzy o osadnictwie w Wielkopolsce na przestrzeni ponad 10 tys. lat.

Badania archeologiczne przy obwodnicy wschodniej Poznania, fot. GDDKiA

W związku z budową wschodniej i zachodniej obwodnicy Poznania można się spodziewać, że całkowita powierzchnia stanowisk archeologicznych związanych z realizacją tych inwestycji wyniesie ponad 70 ha.

Przeprowadzone do tej pory badania pokazują ślady osadnictwa ludności wszystkich znanych na terenie Wielkopolski kultur archeologicznych takich jak: kultura pucharów lejkowatych, kultura amfor kulistych, kultura łużycka, kultura przeworska. Dostarczyły wiedzę z okresu wczesnego średniowiecza jak również interesujących informacji o dziejach nowożytnych Wielkopolski m.in. we wsi Wierzyce.

Historia wsi Wierzyce sięga końca XIV wieku, kiedy to powstała wieś szlachecka należąca do tej samej rodziny Skrzetuskich, z których wywodził się Mikołaj – pierwowzór Jana Skrzetuskiego bohatera *Trylogii* Henryka Sienkiewicza. W roku 1749 dokonano lokacji wsi na prawie olęderskim. Przeprowadzone na stanowisku nr 18 w Wierzycach archeologiczne badania ratownicze pozwoliły na odkrycie bogatych pozostałości osadnictwa, zwłaszcza z okresu późnośredniowiecznego i nowożytnego. W powiązaniu z analizą historyczną stanowią one istotne uzupełnienie wiedzy o rozwoju osadnictwa w tym okresie w Wielkopolsce. Liczne próby dendrochronologiczne, pochodzące z kilku zbadanych wierzyckich studni o konstrukcji drewnianej wykazały, że osadnictwo na stanowisku trwało od końca XIV w. po wiek XVIII.

Wieś Wierzyce – żarno odkryte w trakcie badań archeologicznych, fot. GDDKiA

W ZGODZIE Z NATURĄ

Uczestnicy procesu inwestycyjnego zajmujący się budową dróg muszą dołożyć wszelkich starań, w taki sposób aby w jak najmniejszym stopniu wywarła ona negatywny wpływ na środowisko naturalne. Począwszy od ustalenia jej przebiegu poprzez etap projektowania, realizacji i dalej eksploatacji muszą postępować w sposób ustalony odpowiednimi decyzjami administracyjnymi. W sposób szczegółowy to postępowanie określa wydawana w przypadku dróg krajowych przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia. To ona poprzez wybór z przedstawianych przez inwestora wariantów ustala ostateczną trasę przebiegu drogi. Określa w jakim okresie można prowadzić roboty szczególnie w obszarach leśnych oraz przeznaczonych do ochrony z uwagi na swe walory przyrodnicze lub przewidziane do ochrony w ramach sieci

Przejście dla zwierząt nad Autostradą A2 między Koninem a Kolem. Dwa obiekty w tej technologii zostaną wybudowane na wschodniej obwodnicy Poznania, *foto: GDDKiA*

Natura 2000. Ustala również jakie należy wykonać roboty zabezpieczające tak by po oddaniu do ruchu była jak najmniej uciążliwym „sąsiadem”.

Aby uchronić mieszkańców przed hałasem przewiduje się ustawienie ekranów akustycznych oraz wykonuje się tzw. ciche nawierzchnie. Mosty zaprojektowane są w taki sposób, aby umożliwiały zwierzętom bezkolizyjne migracje wzdłuż dolin rzecznych. Projektuje się przepusty dla drobnych zwierząt oraz obiekty mostowe, których jedyną funkcją jest umożliwienie zwierzęm leśnej przejścia przez drogi. W pasach drogowych dokonuje się nasadzeń drzew i krzewów zgodnie z wcześniej uzgodnioną dokumentacją, tak by odpowiednio wpisywała się w istniejący krajobraz. Drogi tej klasy ogradza się aby uniemożliwić zderzenia zwierzę z pojazdami. Po zakończeniu budowy po roku eksploatacji wykonuje się analizę porealizacyjną, która ma sprawdzić czy wykonane zabezpieczenia są skuteczne i przyniosły zamierzony efekt.

W przypadku budowy zachodniej obwodnicy Poznania dodatkowo został nałożony obowiązek prowadzenia monitoringu w zakresie oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 „Dolina Samicy”. Monitoring obejmuje inwentaryzację wykonaną na terenie całej ostoji „Dolina Samicy” w odniesieniu do żurawia, gęgawy, bąka, błotniaka stawowego, kokoszki oraz wodnika a w odniesieniu do pozostałych gatunków awifauny w dolinie rzeki Samicy obszar obejmujący teren znajdujący się w odległości po 1 km na północ i południe od realizowanej inwestycji. Monitoring będzie prowadzony corocznie przez 5 lat.

BUDOWA DRÓG WSPARCIEM DLA LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

Oprócz zalet budowy dróg ekspresowych wynikających z jej bezpośredniego celu, jakim jest szybka i bezkolizyjna komunikacja samochodowa, odciażająca tereny zurbanizowane od tranzytowego ruchu kołowego, mieszkańcy z pewnością odczuwają korzyści z usytuowania ich na tych terenach. Dla miejscowej ludności budowa dróg oznacza nie tylko nowe miejsca pracy podczas realizacji poszczególnych odcinków, lecz także perspektywę zatrudnienia w przyszłych punktach usługowych, firmach produkcyjnych i logistycznych, które chętnie lokalizują swoje siedziby niedaleko węzłów drogowych. Węzły te dające łatwą dostępność do drogi o wysokim standardzie stają się miejscami aktywizacji gospodarczej generującymi nowe miejsca pracy, a poprzez dochody wpływające do samorządów wpływają na szybki rozwój miast i gmin.

Przykładem tego, obserwowanym przy budowie każdej drogi o takim standardzie może być rozbudowywana droga nr 11 do standardu drogi ekspresowej S11 na odcinku Poznań–Kórnik, czy też powstanie licznych obiektów przy węźle autostradowym w Komornikach.

W maju 2010 roku, kilka miesięcy po rozpoczęciu budowy wschodniej obwodnicy Poznania, burmistrz Kostrzyna prowadził rozmowy na temat budowy centralnego magazynu jednej z największych sieci sklepów w Polsce.

Zanim jednak budowana droga przyniesie wymierne korzyści, o których wspominałem jest często powodem wielu konfliktów. Szczególnie uciążliwości budowy odczuwają mieszkańcy mający swoje domy w pobliżu robót oraz przy drogach, po których odbywa się transport mas ziemnych, kruszyw i innych materiałów potrzebnych do budowy drogi. Choć transport odbywa się trasami uzgodnionymi wcześniej z zarządcami dróg to są to najczęściej drogi, których jezdnie są zbyt wąskie i nie przygotowane do przenoszenia takich obciążeń. Zanieczyszczanie ich, zwłaszcza w porach deszczowych, w miejscach wyjazdów z budowy dodatkowo zwiększa ryzyko powstania wypadków.

Samorządy ustalają warunki prowadzenia ruchu budowlanego po ich drogach. Wykonawca podpisuje z zarządcami dróg odpowiednie porozumienia. W przypadku budowy zachodniej obwodnicy Poznania firma Skanska po interwencji starosty zobowiązała się do wykonania na drogach powiatowych poszerzeń jezdni, umocnienia poboczy, prowadzenia bieżących napraw, oraz utrzymywania w czystości jezdni tych dróg. Po zakończeniu budowy drogi te pozostawione zostaną więc w lepszym stanie niż z okresu sprzed rozpoczęcia robót.

Oddzielnym i niezmiernie trudnym problemem do rozwiązania jest pozyskanie terenu pod budowę drogi. Choć wprowadzona przez Rząd tzw. „Specustawa” upraszcza postępowanie do uzyskania jednej decyzji administracyjnej – zezwolenia

Gądky, droga nr 11 po modernizacji w 2009 r.
fol. Z archiwum firmy Skanska Sp. z o.o.

na realizację inwestycji drogowej, na mocy której grunty w pasie drogowym stają się z mocy prawa własnością skarbu państwa i jest jednocześnie pozwoleniem na budowę, to jednak samo ich przejście może trwać długo i być bardzo uciążliwe. Problem staje się szczególnie wrażliwy wtedy gdy nieruchomość jest zabudowana i zamieszkana, a roboty rozpoczęte. Sytuacja taka może prowadzić do opóźnień i zwiększyć koszt inwestycji.

Poprzez współpracę z władzami samorządowymi część tych problemów udaje się rozwiązać. Wspólnie z wójtem Tarnowa Podgórnego zapewniono mieszkanie komunalne rodzinie wielodzietnej. Na terenie gminy Łubowo mieszkańcy domu uniemożliwiającego prowadzenie robót zostali przeprowadzeni do specjalnie wynajętych kontenerów i mieszkań zastępczych na okres budowy mieszkań komunalnych. Pieniądze na ten cel wójt otrzymał jako odszkodowanie za tereny nabyte pod budowę wschodniej obwodnicy Poznania. W czerwcu bieżącego roku prowadzono rozmowy

ze Starostą Poznańskim w celu zapewnienia mieszkań rodzinom zamieszkałym na terenie Nadleśnictwa Czerniejewo.

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad nabyła mieszkania, starosta przejmie je w administrację.

Osobiste zaangażowanie Starosty, burmistrzów, wójtów na terenach których prowadzone są roboty pozwala na szybkie rozwiązywanie problemów pojawiających się zawsze w takich sytuacjach.

PODSUMOWANIE

Nowym wyzwaniom jakie niesie dzisiejsza rzeczywistość sprostać tylko miasta, aglomeracje i powiaty posiadające sprawny system transportowy o zasięgu lokalnym, regionalnym i krajowym, który łączy się z sieciami międzynarodowych korytarzy.

Budowa wschodniej i zachodniej obwodnicy Poznania, rozbudowa ulicy Bukowskiej, drogi krajowej nr 307 do węzła Zakrzewo (roboty aktualnie realizowane) dają powiatowi poznańskiemu takie możliwości.

Pilnym jednak staje się zrealizowanie planów dotyczących budowy wszystkich zamierzonych dróg tworzących docelowy układ komunikacyjny. Dotyczy to zarówno dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych jak i gminnych. Im wcześniej zostanie zrealizowany tym wcześniej zapewniony zostanie komfort kierowcom, którym ułatwi przejazd jak i poprawi jego bezpieczeństwo oraz mieszkańcom, których uwolni od uciążliwości ruchu drogowego.

Budowa autostrady A2 od Nowego Tomyśla do Świecka, której inwestorem jest Autostrada Wielkopolska S.A. połączy drogi powiatu poznańskiego z autostradami Europy.

RYNEK PRACY MIASTA POZNANIA I POWIATU POZNAŃSKIEGO 2000–2009

Zygmunt Jeżewski*

WSTĘP

Do końca 1989 r. wszystkie zadania z zakresu rynku pracy wykonywane były przez terenowe organy administracji państwowej o właściwości ogólnej, tj. urzędy, prezydentów lub naczelników, działających poprzez wydziały zatrudnienia, które były jednostkami organizacyjnymi urzędów wojewódzkich i miejskich.

W 1990 r. podjęto działania na rzecz wyodrębnienia organów zatrudnienia z systemu administracji ogólnej (Ustawa z dnia 29 grudnia 1989r. o zatrudnieniu). Zgodnie z tą ustawą Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej przypisano wiodącą rolę w zarządzaniu sprawami zatrudnienia. Zadania z tego zakresu wykonywane były przy pomocy wojewódzkich i rejonowych biur pracy.

W 1993 r. powołano specjalną administrację do spraw zatrudnienia, w skład której wchodziły: Krajowy Urząd Pracy oraz Wojewódzkie i Rejonowe Urzędy Pracy, które łącznie tworzyły system urzędów pracy.

Reforma administracji publicznej i samorządowej spowodowała zmiany. Dotychczasowy hierarchiczny system urzędów pracy zastąpiono systemem rządowo-samorządowym, którego cechą jest niezależność każdej jednostki organizacyjnej. Przyjęto, że publiczne służby zatrudnienia tworzą organy zatrudnienia wraz z powiatowymi i rejonowymi urzędami pracy. Organami zatrudnienia są starosta (prezydent miasta na prawach powiatu) i marszałek województwa. Urzędami obsługującymi wymienione organy są odpowiednio: powiatowy lub wojewódzki urząd pracy.

30 grudnia 1999 r. zawarto porozumienie pomiędzy Prezydentem miasta Poznania a Starostą Powiatu Poznańskiego, na mocy którego zadania określone w ustawie o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu dla miasta Poznania oraz powiatu po-

*Zygmunt Jeżewski, od 1990 kierownik Rejonowego Urzędu Pracy, od 2004 dyrektor Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu.

znańskiego, realizowane są przez jeden Powiatowy Urząd Pracy w Poznaniu, działający pod zwierzchnictwem starosty poznańskiego. Jest to decyzja racjonalna, gdyż faktycznie funkcjonuje jeden rynek pracy ze względu na powiązania komunikacyjne i społeczne.

Następnie 21 grudnia 2001 r. zawarto porozumienie w sprawie wspólnej realizacji zadań z dziedziny przeciwdziałania bezrobociu oraz wspierania rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, pomiędzy miastem Poznań a powiatem poznańskim. Porozumienie to uzupełnione późniejszymi aneksami, obejmuje następujące cele:

- zadania z dziedziny polityki zatrudnienia, przeciwdziałania bezrobociu oraz wspierania małej i średniej przedsiębiorczości dla miasta Poznania i powiatu poznańskiego realizuje jeden Powiatowy Urząd Pracy w Poznaniu, działający pod zwierzchnictwem starosty poznańskiego;
- strony wspólnie finansują działalność Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu zgodnie ze wskaźnikiem procentowego udziału miasta Poznania i powiatu poznańskiego w średniorocznej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych;
- Poznański Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości, znajdujący się w strukturze Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu realizuje zadania z zakresu wspierania przedsiębiorczości oraz promocji zatrudnienia;
- Powiatowy Urząd Pracy w Poznaniu realizuje zadania dla miasta Poznania i powiatu poznańskiego, określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych.

Przy znacznym wsparciu starosty poznańskiego, uznającego potrzebę działań na rzecz poprawy warunków pracy, a szczególnie obsługi klientów Powiatowego Urzędu Pracy, przystąpiono do realizacji następujących działań:

- 1) utworzenia archiwum zakładowego;
- 2) remontu elewacji;
- 3) wdrożenia programu poprawy estetyki i podniesienia komfortu obsługi klienta;
- 4) montażu regałów rotacyjnych;
- 5) utworzenia ośrodka poradnictwa zawodowego i informacji zawodoznawczej wraz z czytelnią – remont baraku;
- 6) wdrożenia elektronicznego systemu zarządzania ruchem klientów;

Powiatowy Urząd Pracy w Poznaniu,
przy ulicy Czarneckiego, *fol.* Powiatowy Urząd Pracy

7) zapewnienia pełnego bezpieczeństwa i integralności zgromadzonych danych informatycznych;

8) termomodernizacji i wymiany pokrycia dachu budynku;

9) dobudowy dźwigu osobowego;

10) zabezpieczenia miejsc parkingowych;

11) utworzenia sal szkoleniowych Klubu Pracy;

12) wyposażenia stanowisk pracy w sprzęt służący do udzielenia pierwszej pomocy i podjęcia akcji ratunkowej oraz zainstalowania systemu monitoringu wizyjnego, rejestrującego obrazy zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz obiektu;

13) utworzenia Centrum Aktywizacji Zawodowej.

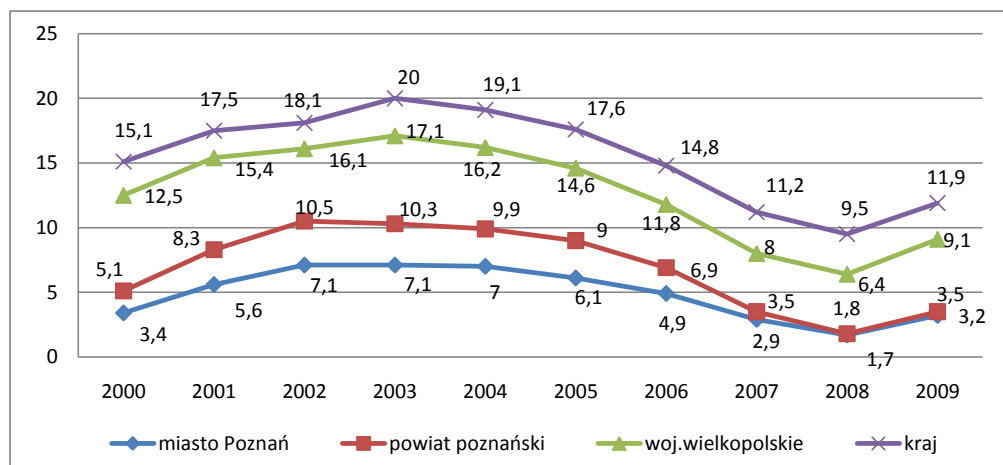

Centrum Aktywizacji Zawodowej,
fol. Powiatowy Urząd pracy

TENDENCJE NA LOKALNYM RYNKU PRACY W LATACH 2000–2009 – DANE STATYSTYCZNE.

Mimo wyjątkowo korzystnej sytuacji jaką charakteryzuje się lokalny rynek pracy, znajdujący się w czołówce kraju pod względem najniższej stopy bezrobocia, to na przestrzeni ostatnich 10 lat sytuacja pod tym względem była różna.

W niniejszym opracowaniu zwrócono uwagę na występujące na rynku tendencje oraz na działania, które zmierzały do łagodzenia sytuacji oraz do podejmowania działań perspektywicznych.

Ryc. 1. Stopa bezrobocia w latach 2000–2009

Ilość osób bezrobotnych wyraźnie wzrosła po roku 2000. W roku 2003 było zarejestrowanych nawet 33 323 bezrobotnych. Najniższy wskaźnik bezrobocia 1,8 % (7942) odnotowano w 2008 roku. Niestety, światowy kryzys gospodarczy, który wystąpił w 2009 roku, choć w małym stopniu dotknął Polskę, to jednak jego negatywne skutki dało się odczuć również na poznańskim rynku pracy. Pogorszenie koniunktury gospodarczej spowodowało obniżenie popytu na dobra i usługi, a następstwem tego były kłopoty z funkcjonowaniem przedsiębiorstw i co za tym idzie zagrożenia dla miejsc pracy. Pracodawcy starali się raczej utrzymać swoje dotychczasowe zasoby kadrowe, aniżeli koncentrować się na naborze nowych pracowników. Sytuacja ta spowodowała wyraźny wzrost ilości osób bezrobotnych na koniec 2009 r. aż o 7 082 osoby, tj. o około 90%.

Tabela 1. Zwolnienia grupowe

		Liczba zakładów zgłaszających do PUP zamiar dokonania zwolnień z przyczyn dotyczących zakładów pracy	Liczba pracowników przewidzianych do zwolnień
1.	2000	88	3785
2.	2001	154	5264
3.	2002	153	3751
4.	2003	84	3084
5.	2004	49	1169
6.	2005	32	1442
7.	2006	18	913
8.	2007	11	476
9.	2008	17	595
10.	2009	50	2352

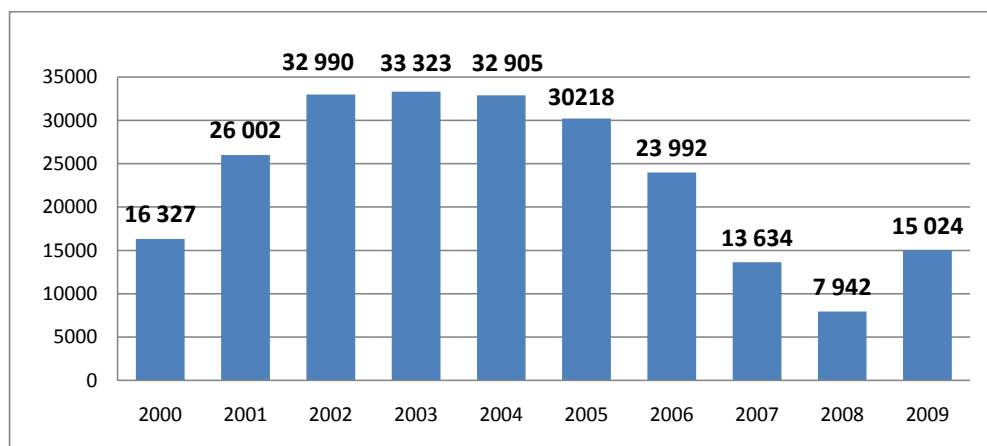
*na podstawie Rynek pracy 2001–2009

To co charakteryzuje polski a także lokalny rynek pracy, to wyraźna dominacja kobiet wśród osób bezrobotnych, zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy. Na przestrzeni ostatnich 10 lat nie zdarzyło się aby (wg danych na koniec każdego roku) zaistniała równowaga a w roku 2007, kobiety stanowiła aż 61,9% wszystkich bezrobotnych.

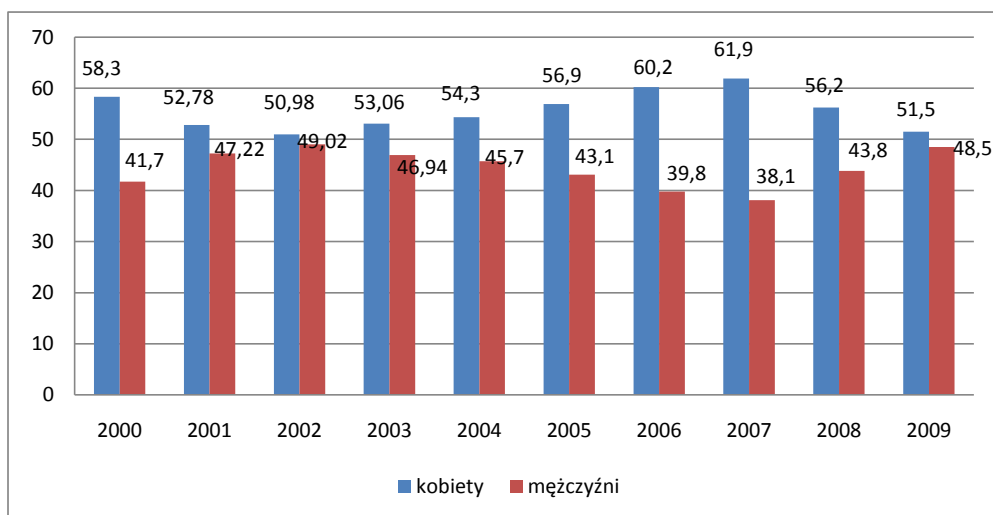
Tabela 2. Liczba i struktura osób bezrobotnych w Poznaniu i powiecie poznańskim

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba bezrobotnych	16 327	26 002	32 990	33 323	32 905	30 218	23 992	13 634	7 942	15 024
Struktura wg płci w %										
kobiety	58,3	52,78	50,98	53,06	54,3	56,9	60,2	61,9	56,2	51,5
mężczyźni	41,7	47,22	49,02	46,94	45,7	43,1	39,8	38,1	43,8	48,5
Struktura wg wieku w %										
18–24	30,52	31,40	28,24	24,05	20,6	17,4	13,5	10,0	14,8	18,0
25–34	24,3	25,13	26,3	26,89	26,6	27,1	27,0	28,0	31,0	34,1
35–44	23,85	22,27	21,56	21,38	20,6	19,5	19,3	18,0	15,6	17,2
45–54	19,56	19,12	21,4	24,09	27,1	29,1	31,1	32,0	26,6	21,4
55–59	1,42	1,68	2,14	3,17	4,6	6,1	7,8	10,0	9,9	8,0
60–64	0,36	0,32	0,32	0,42	0,5	0,8	1,3	2,0	2,1	1,7
Struktura wg wykształcenia w %										
wyższe	6,5	7,2	7,75	8,11	9,0	9,9	10,5	13,2	21,8	21,8
policealne i średnie	18,1	19	18,21	16,61	17,4	18,3	18,2	19,8	21,7	20,3
średnie ogólnokształcące	7,2	7	7,40	7,52	8,0	8,8	9,6	10,5	12,3	12,9
zasadnicze	27,2	30,1	30,15	29,48	27,1	26,0	24,0	21,1	20,0	22,7
gimnazjalne i niżej	41,0	36,7	36,49	38,28	38,5	37,0	37,7	35,4	24,2	22,3

*na podstawie Rynek pracy 2001–2009; wydruki danych z programu PULS

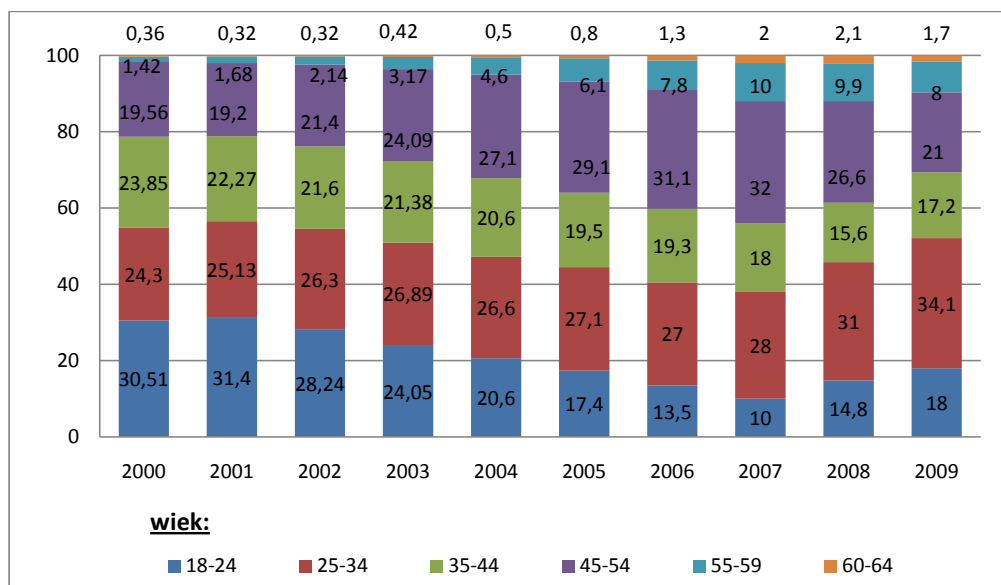

Ryc. 2. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych

Ryc. 3. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według płci (%).

W wyniku podejmowanych działań na rzecz aktywizacji ludzi młodych, dotychczas niepracujących, absolwentów różnych szkół, m.in. poprzez organizację staży absolwenckich, wsparcie finansowe na uruchomienie własnej działalności gospodarczej, udało się zmniejszyć ilość bezrobotnych w wieku 18–24 lata z 31,40 % do 10,0% w 2007 roku a w 2008 roku do 14,8%.

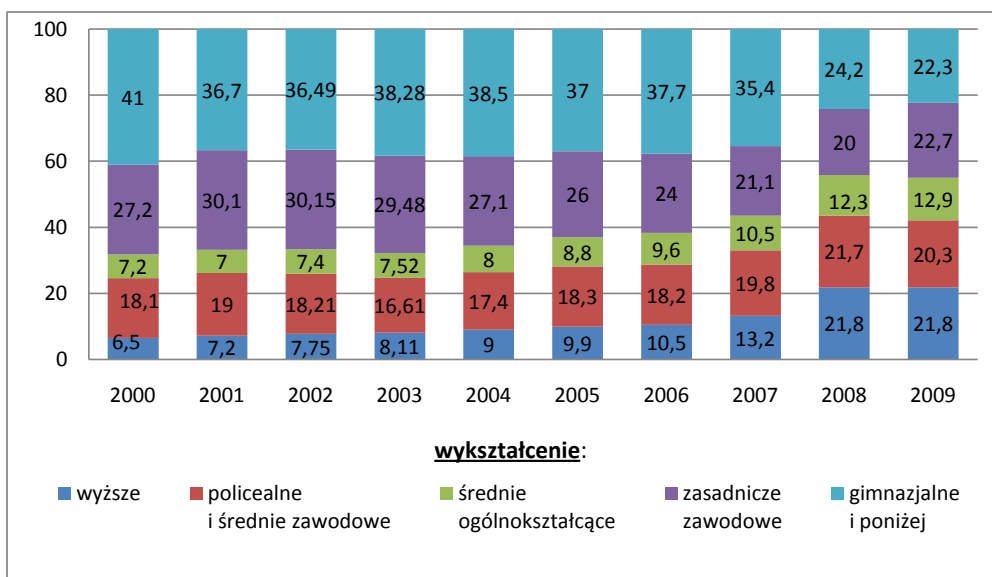

Ryc. 4. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według wieku

Poważnym problemem jest systematycznie wzrastająca ilość bezrobotnych osób z wyższym wykształceniem (6,5% w 2000 r. i 21,8 % w roku 2008 i 2009), głównie absolwentów kierunków humanistycznych. Wynika to m.in. z systematycznie zwiększającej się ilości absolwentów szkół wyższych (14 828 w roku 2000 i 34 861 w roku 2008). Podaż ofert pracy jakimi dysponuje Powiatowy Urząd Pracy nie nadąża za ilością absolwentów, co przedstawiamy w corocznych raportach o sytuacji absolwentów szkół ponadgimnazjalnych Poznania i powiatu poznańskiego. Analizując dane przedstawione w raportach, można zauważyć, że nadal występuje nieadekwatność kierunków kształcenia w odniesieniu do potrzeb lokalnego rynku pracy oraz niedostateczny monitoring rynku pracy, który pozwoliłby na dostosowanie oferty kształcenia do zapotrzebowania pracodawców.

Jeszcze kilka lat temu, osoby bezrobotne z wyższym wykształceniem zdecydowanie szybciej niż pozostali bezrobotni uzyskiwały zatrudnienie, a ich okres bycia bezrobotnym był wyraźnie krótszy niż pozostałych. Aktualnie te różnice się zmniejszają, wpływa na to nadwyżka osób z wyższym wykształceniem humanistycznym.

Osoby niepełnosprawne, zarejestrowane w poznańskim Urzędzie Pracy charakteryzują się niższymi kwalifikacjami niż pozostali bezrobotni. Wysoki jest wskaźnik osób legitymujących się tylko wykształceniem gimnazjalnym. Jest to duże utrudnienie w uzyskaniu pracy na aktualnym rynku pracy, stąd istnieje potrzeba udziału w oferowanych przez Urząd szkoleniach, pozwalających uzyskać kwalifikacje oczekiwane przez przedsiębiorców.

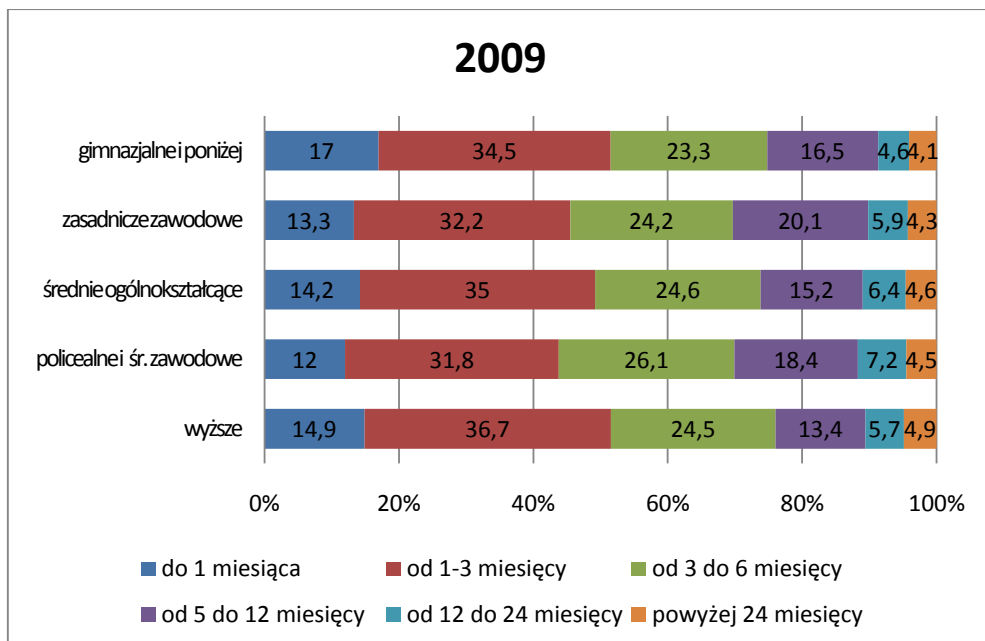
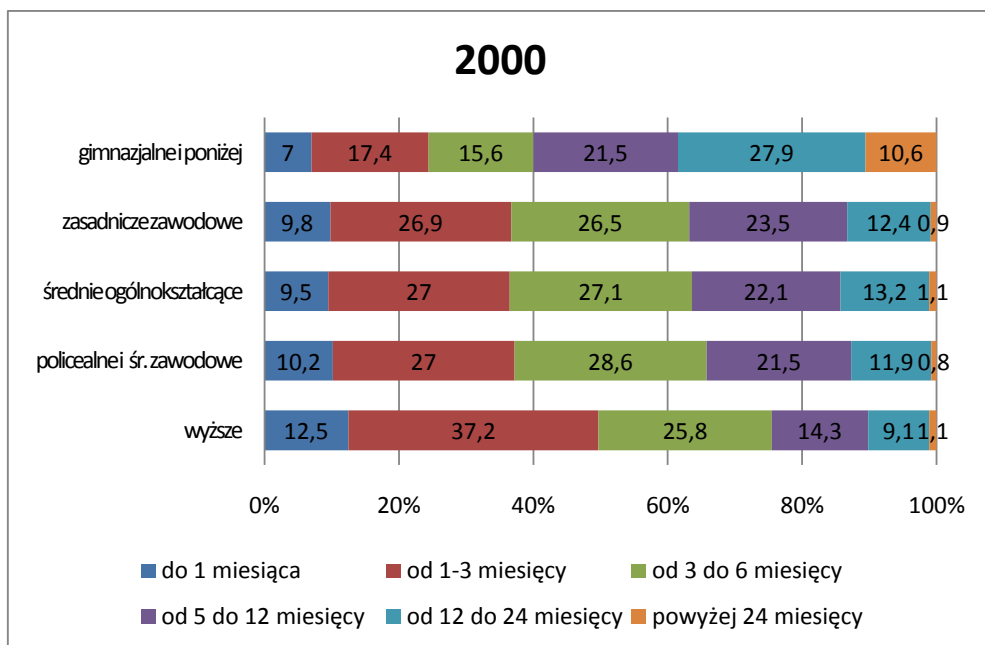

Ryc. 5. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według wykształcenia

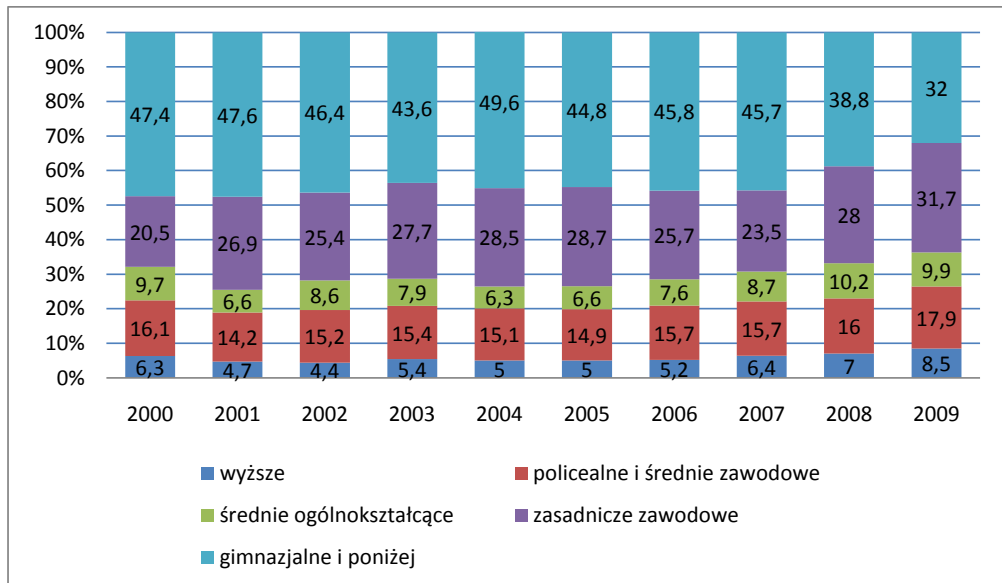
Tabela 3. Struktura zarejestrowanych osób niepełnosprawnych według wykształcenia i czasu pozostawiania bez pracy.

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	Ogółem	1160	1378	1406	1511	1404	1337	1107	1000	937	1004
2.	Struktura wg stopnia niepełnosprawności w %										
	Znaczny	5,0	4,0	3,6	2,4	1,9	2,7	4,2	5,3	5,2	6,7
	Umiarkowany	21,6	20,0	14,4	14,2	11,6	10,6	14,9	15,0	16,3	19,9
	Lekki	73,4	76,0	82,0	83,4	86,5	86,7	80,9	79,7	78,5	73,4
3.	Struktura wg wykształcenia w %										
	Wyższe	6,3	4,7	4,4	5,4	5,0	5,0	5,2	6,4	7,0	8,5
	policealne i średnie zawodowe	16,1	14,2	15,2	15,4	15,1	14,9	15,7	15,7	16	17,9
	średnie ogólnokształcące	9,7	6,6	8,6	7,9	6,3	6,6	7,6	8,7	10,2	9,9
	zasadnicze zawodowe	20,5	26,9	25,4	27,7	28,5	28,7	25,7	23,5	28,0	31,7
	gimnazjalne i poniżej	47,4	47,6	46,4	43,6	24,1	44,8	45,8	45,7	38,8	32,0

*na podstawie Rynek pracy 2001–2009

Ryc. 6. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według wykształcenia i czasu pozostawania bez pracy.

Ryc. 7. Struktura zarejestrowanych osób niepełnosprawnych według wykształcenia (%).

Tabela 4. Struktura ofert pracy według poziomu wykształcenia.

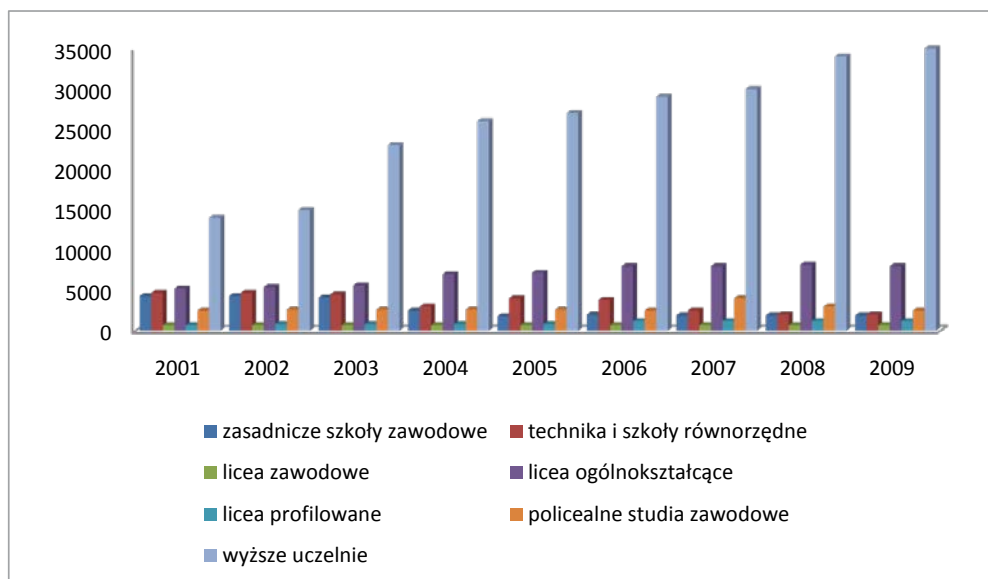
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Oferty ogółem (liczba)	5944	4427	4842	7401	11014	11866	16160	17480	13404	8974
Wykształcenie wyższe (%)	10,98	12,0	16,73	16,27	17,33	8,68	8,15	8,05	7,0	14,0
średnie (%)	19,89	19,90	37,46	34,58	33,62	23,71	21,71	22,19	10,0	26,0
zawodowe (%)	60,80	49,30	36,68	39,79	40,73	51,79	55,0	54,19	66,0	32,0
bez kwalifikacji /podstawowe (%)	8,33	18,80	9,13	9,36	8,32	15,82	15,14	15,57	17,0	28,0

RAPORTY O BEZROBOCIU ABSOLWENTÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH I PONADGIMNAZJALNYCH.

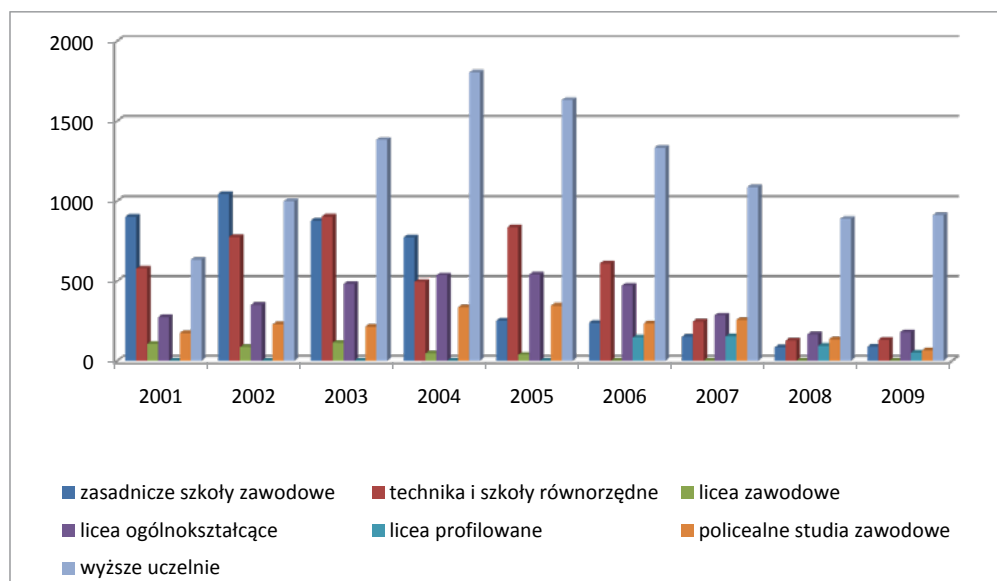
Powiatowy Urząd Pracy od 2000 roku analizował sytuację absolwentów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych Poznania i powiatu poznańskiego, opracowując raporty w tym zakresie. Raporty zawierały dane dotyczące absolwentów różnych typów szkół, informacje o sytuacji ludzi młodych na lokalnym rynku pracy, możliwości zatrudnienia, aktywizacji, przedsiębiorczości oraz podnoszenia lub zdobywania kwalifikacji i doświadczenia zawodowego. Pokazywano również, jak zróżnicowane szanse podjęcia pierwszej pracy mieli absolwenci różnych szkół, a legitymujący się tym samym zawodem.

W sumie dziewięć corocznych raportów przedstawiono władzom samorządowym Poznania i powiatu poznańskiego, Kuratorium Oświaty, dyrektorom szkół oraz poradniom psychologiczno-pedagogicznym. Dodatkowo, aby raporty dotarły do samych zainteresowanych uczniów i rodziców były umieszczone na stronach internetowych Powiatowego Urzędu Pracy.

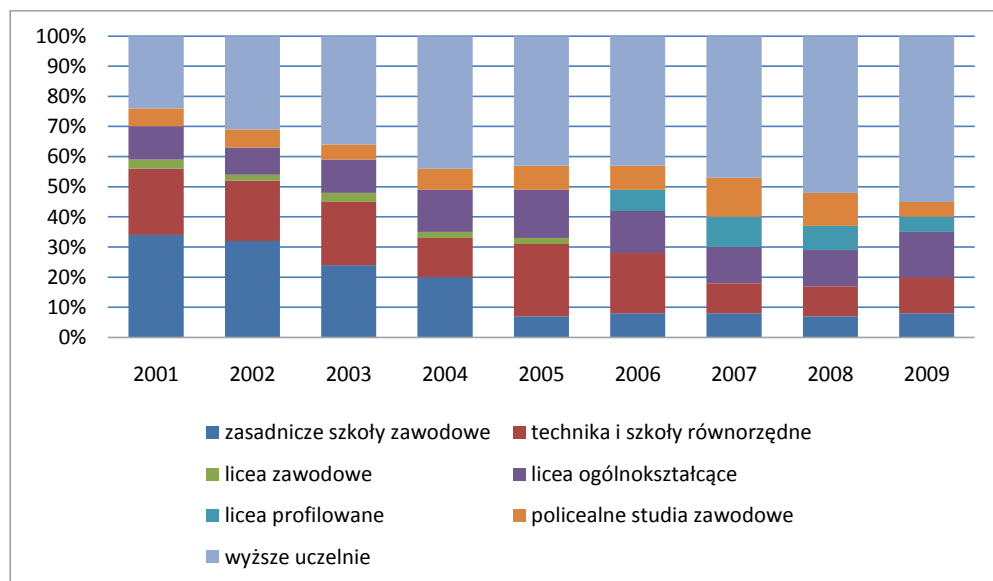
Przedstawione w raportach analizy były wykorzystywane przez organizatorów edukacji, zarówno w zakresie doboru kierunków kształcenia jak i podnoszenia jakości nauczania. Dostarczały również młodzieży informacji o możliwościach zatrudnienia i tendencjach na lokalnym rynku pracy.

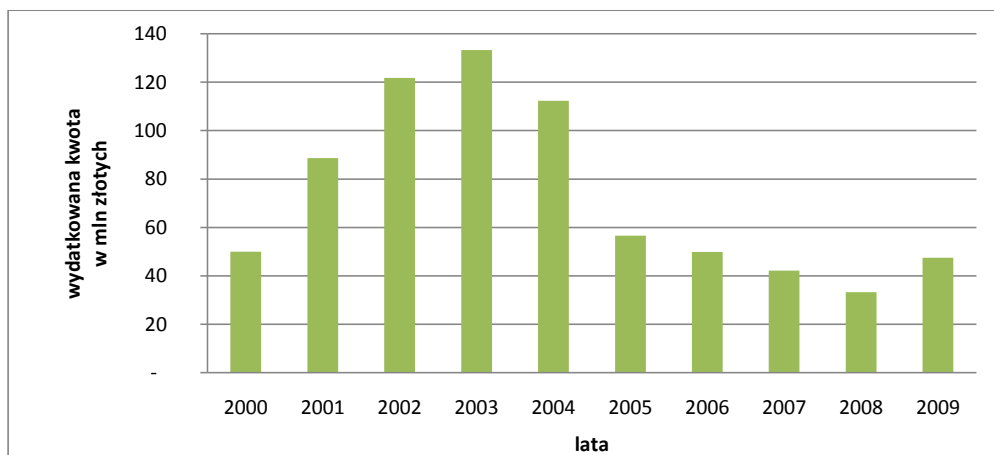
Ryc. 8. Liczba absolwentów kończących szkoły, według wykształcenia.

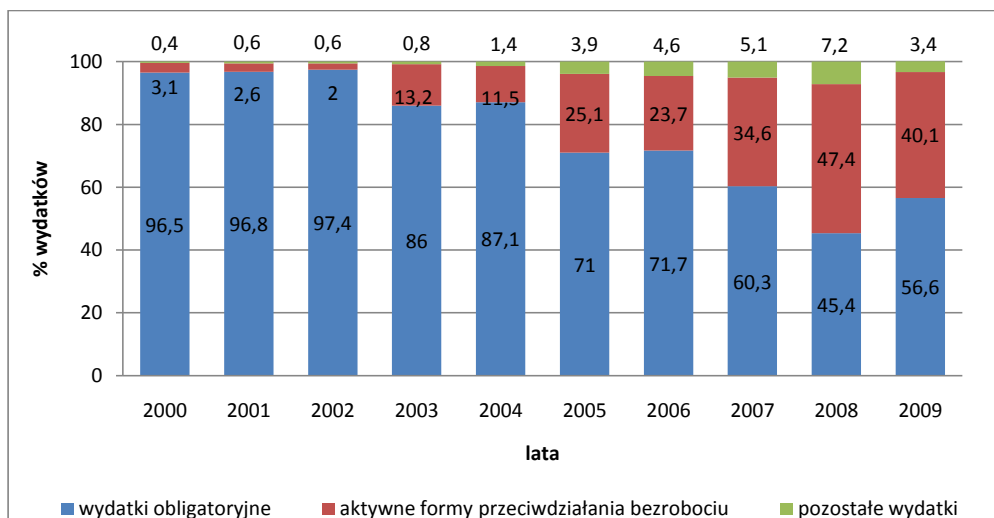
Ryc. 9. Liczba bezrobotnych absolwentów szkół, zarejestrowanych w PUP w Poznaniu, według poziomu wykształcenia (na podstawie Raportów).

Ryc. 10. Udział poszczególnych grup bezrobotnych absolwentów (według poziomu wykształcenia) w ogólnej liczbie zarejestrowanych absolwentów (w % ogółu bezrobotnych).

Ryc. 11. Struktura wydatków Funduszu Pracy Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu w latach 2000–2009.

Ryc. 12. Struktura wydatków Funduszu Pracy Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu w latach 2000–2009.

Opracowania te znalazły uznanie autorów *W trosce o pracę – Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2004* – VIII wydanie polskiej wersji narodowych raportów Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, przygotowane z inicjatywy Biura UNDP w Warszawie – jako „analityczne narzędzie polityki edukacyjnej na szczeblu samorządu powiatowego w Poznaniu” wydanego przez: Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju.

Szczególny wpływ na treść i zakres świadczonej przez Urząd Pracy pomocy na rzecz aktywizacji bezrobotnych ma wielkość środków Funduszu Pracy jakimi dysponuje Urząd.

Na przestrzeni ostatnich lat korzystnie zmieniła się proporcja środków przeznaczonych na programy aktywizujące w stosunku do ogółu wydatków, wśród których znaczącą pozycję stanowiły zasiłki dla bezrobotnych. W 2000 roku środki na aktywizację stanowiły tylko 3,05% – 1 522 889 zł ogółu środków będących w dyspozycji Urzędu, a w roku 2008 aż 47,88% – 15 763 800 zł, co pozwoliło zwiększyć ilość korzystających z nich bezrobotnych jak i rozszerzyć gamę usług w tym zakresie.

Podane na powyższej rycinie rodzaje wydatków obejmują:

a) **wydatki obligatoryjne:** zasiłki dla bezrobotnych; świadczenia integracyjne; świadczenia ZUS; dodatki aktywizacyjne;

b) **aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu:** prace interwencyjne, roboty publiczne; stypendia stażowe, szkolenia, studia podyplomowe; przygotowanie zawodowe; środki na podjęcie działalności gospodarczej, wyposażenia stanowiska pracy; dojazdy; opieka nad osobą zależną; refundacje składek ZUS, prace społecznie użyteczne; zatrudnienie wspierane; badania lekarskie w celu stworzenia zdolności do pracy lub wykonywania zawodu;

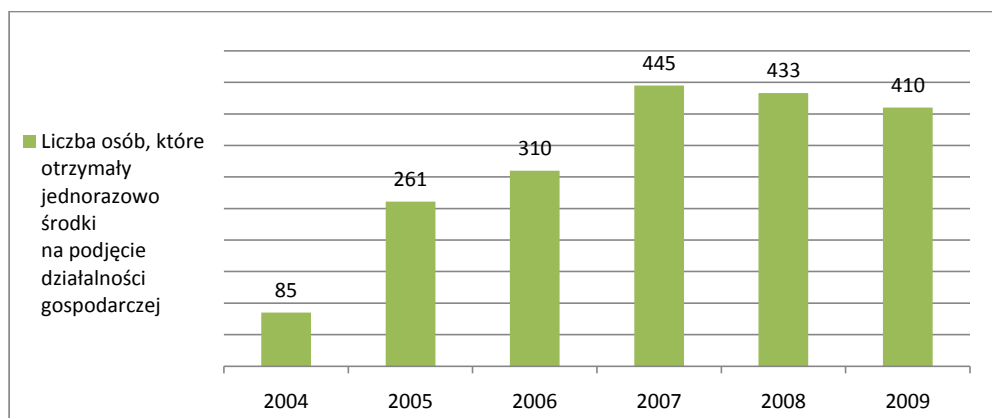
c) **pozostałe wydatki:** koszty wezwań, zawiadomień; koszty korespondencji i prowizji bankowych; koszty badań i analiz rynku; koszty systemu informatycznego; koszty audytu zewnętrznego; koszty wyposażenia i działalności klubów pracy; koszty szkolenia kadr służb zatrudnienia; refundacja dodatków do wynagrodzeń; koszty sądowe i egzekucyjne; informacje zawodowe i poradnictwo; informacje o usługach i partnerstwo rynku pracy.

Dodatkowym, niebagatelnym źródłem zwiększającym środki finansowe Urzędu jest udział, od 2004 roku, w realizacji 11 projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, które stanowiły łączną wartość 22 600 000 zł, zaś projekt „Być aktywną” adresowany do bezrobotnych kobiet został wyróżniony przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, uzyskując tytuł „Najlepszej inwestycji w człowieka w 2007 roku”.

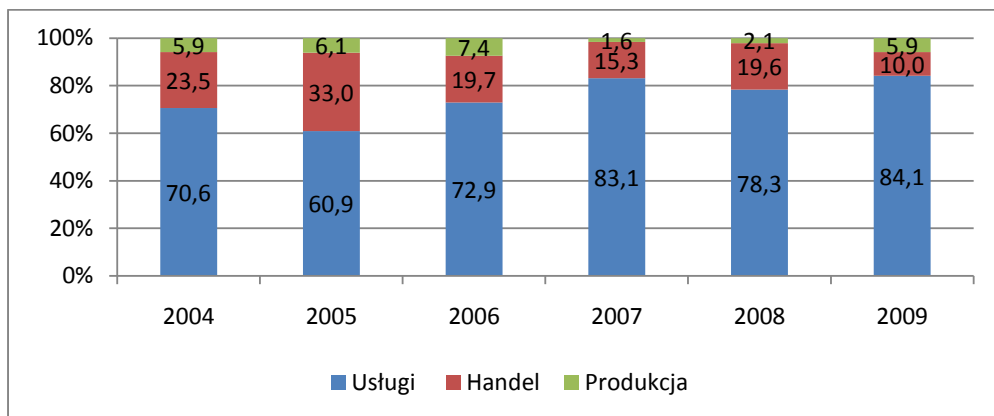
DOFINANSOWANIE DO DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ NA PRZYKŁADZIE UDZIELANYCH JEDNORAZOWO ŚRODKÓW NA PODJĘCIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Wśród wielu realizowanych projektów, w których dominują szkolenia i staże dla bezrobotnych, cieszące się dużą efektywnością zatrudnieniową, znaczące miejsce zajmuje przedsiębiorczość – wspierana poprzez udzielanie dotacji na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. Tradycje rzemiosła wielkopolskiego oraz specyficzny stosunek Wielkopolan do swoich obowiązków powodują, że ta forma cieszy się dużym zainteresowaniem (1859 dotacji, udzielonych w okresie ostatnich 5 lat) ale co jest szczególnie ważne – bardzo wysoką efektywnością dalszego (po upływie obowiązującego 1 roku) funkcjonowania.

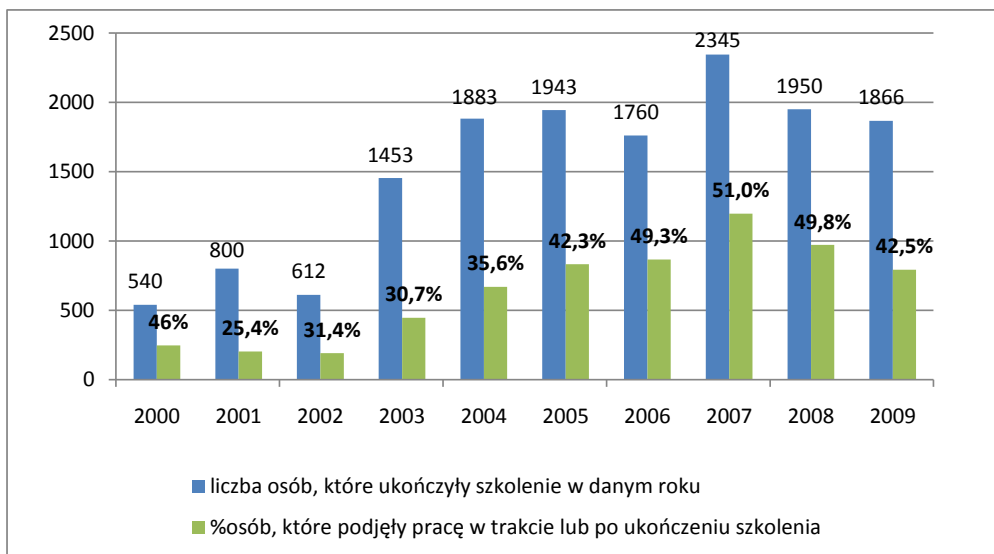
W początkowym okresie bezrobotni podejmujący działalność gospodarczą uzyskiwali pomoc w zakresie dofinansowania do kredytów, które w wyniku zawartego porozumienia między Urzędem Pracy a Bankiem, zaciągali w Banku PKO BP III Oddział w Poznaniu, przy partycypowaniu Urzędu w spłacie oprocentowania kredytu. Następnie, były to pożyczki, których udzielał PUP w Poznaniu, a od 2004 r. po wejściu w życie przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, urzędy pracy zaczęły przyznawać na uruchomienie działalności gospodarczej jednorazowo środki finansowe w wysokości 500% przeciętnego wynagrodzenia (tzw. dotacje).

Ryc. 13. Dofinansowanie do działalności gospodarczej na przykładzie udzielanych jednorazowo środków na podjęcie działalności gospodarczej.

Ryc. 14. Rodzaje podjętej działalności przez osoby otrzymujące dotacje (w %).

Ryc. 15. Liczba przeszkolonych bezrobotnych i poszukujących pracy, a % podjęć zatrudnienia w trakcie, bądź po ukończeniu szkolenia.

POZNAŃSKI OŚRODEK WSPIERANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Szczególne miejsce w usługach Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu zajmuje Poznański Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości, funkcjonujący jako dział Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu. Jest on instrumentem wspierania rozwoju gospodarczego na poziomie lokalnym, podejmującym działania zmierzające do rozwoju przedsiębiorczości, samozatrudnienia, pomocy nowotworzonym przedsiębiorstwom oraz pomocy osobom poszukującym pracy. Ośrodek ten, świadczy usługi informacyjne, doradcze i szkoleniowe – będące odpowiedzią na zapotrzebowanie społeczne. Współpracuje też z instytucjami rynku pracy, otoczenia biznesu, Wydziałem Działalności Gospodarczej Urzędu miasta Poznania oraz poznańskimi uczelniami w za-

Tabela 5. Formy świadczone przez Poznański Ośrodek
Wspierania Przedsiębiorczości w latach 2000– 2009.

1.	Pośrednictwo pracy	Sklepik z ofertami pracy krótkotrwałej i sezonowej.
2.	Dyżury specjalistów i doradców	Odbywają się według comiesięcznych harmonogramów. Zakres porad: prawo cywilne, gospodarcze; porady Rzecznika Ochrony Konsumentów, specjalisty ds. podatków z Urzędu Skarbowego, ZUS, Państwowej Inspekcji Pracy, specjalisty ds. kredytów dla małych przedsiębiorstw i marketingu, konsultacje biznes planów.
3.	Zajęcia warsztatowe i prelekcje	M.in. z zakresu podatków, księgowości, sporządzania biznes planów, ubezpieczeń społecznych.
4.	Szkolenia	M.in. pierwszy krok w biznesie, e-biznes w teorii i praktyce, księgowość w małej firmie.
5.	Czytelnia	Poza prasą codzienną i czasopismami, księgozbiór zawiera poradniki dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą, publikacje z zakresu prawa gospodarczego, finansów, podatków, marketingu, zarządzania itp.
6.	Działanie Klubu Mikroprzedsiębiorców	Klub powstał w 2007 roku; działanie Klubu skierowane jest do osób, które dzięki bezzwrotnej dotacji przyznanej przez Urząd założyły własne firmy. Głównym celem Klubu jest doraźna pomoc oferowana młodym przedsiębiorcom w postaci konsultacji specjalistów i doradców, prelekcji, szkoleń oraz wzajemna współpraca i wymiana doświadczeń jego uczestników.

kresie pośrednictwa pracy i propagowania przedsiębiorczości. Jest członkiem Wielkopolskiej Sieci Innowacji oraz Sieci Wspierania Przedsiębiorczości i Zatrudnienia.

PORADNICTWO ZAWODOWE ORAZ KLUB PRACY

Istotną częścią działania Powiatowego Urzędu Pracy w Poznaniu w sferze łagodzenia skutków bezrobocia jest prowadzenie poradnictwa zawodowego oraz szkoleń w Klubie Pracy w zakresie aktywnego poszukiwania pracy.

Z poradnictwa zawodowego w latach 2000–2009 skorzystało 22 tysiące osób. Usługi te obejmowały konsultacje indywidualne i zajęcia grupowe, w większości dotyczyły przekwalifikowania zawodowego, podwyższenia kwalifikacji i możliwości skierowania na szkolenie.

W styczniu 2004 roku, z uwagi na coraz większe zainteresowanie usługami poradnictwa zawodowego, w Urzędzie został uruchomiony Punkt Doradztwa i Informacji Zawodowej. Osoby zainteresowane mogą w Punkcie korzystać bezpłatnie z Internetu, uzyskać informacje o lokalnym rynku pracy oraz pomoc w zakresie sporządzania dokumentów aplikacyjnych, prowadzenia rozmów kwalifikacyjnych oraz wypożyczyć książki w bibliotece.

W szkoleniach w Klubie Pracy, w zakresie aktywnego poszukiwania pracy, w latach 2000–2009 uczestniczyło 2500 osób. Poza Klubem Pracy Urzędu działającym od 1993 roku zostały powołane, przy udziale lokalnych samorządów, w 2001 roku Kluby Pracy w Czerwonaku i przy Centrum Edukacji i Pracy OHP w Poznaniu, w 2002 roku w Murowanej Goślinie oraz w 2003 roku w Pobiedziskach. Kluby Pracy oprócz zajęć grupowych prowadzą dla osób zainteresowanych indywidualne i grupowe doradztwo zawodowe, „banki informacji” o zawodach oraz o możliwościach uzyskania nowych lub podniesienia posiadanych kwalifikacji zawodowych, w tym na kursach organizowanych przez Urząd.

Ponadto od 2003 roku Urząd organizuje w Klubach Pracy seminaria pt. „Pierwszy krok w biznesie”, których celem jest ułatwienie podjęcia decyzji o samozatrudnieniu przez osoby zainteresowane tą formą pracy. Program seminarium obejmuje prawne aspekty zakładania firmy, tworzenie biznesplanu, elementy prawa pracy i marketingu, prowadzenia dokumentacji związanej z działalnością firmy, rozliczenie z ZUS-em. Uczestnicy szkoleń otrzymują materiały szkoleniowe.

Klub pracy, fot. Powiatowy Urząd Pracy

Urząd współpracuje również z utworzonymi w powiecie poznańskim Gminnymi Centrami Informacji (GCI) w Puszczykowie, Komornikach, Mosinie, Czerwonaku, Buku i Swarzędzu. GCI są nowoczesnymi centrami informacji, które samorządy gminne utworzyły w celu prowadzenia informacji o lokalnym rynku pracy, o ofertach pracy oraz możliwościach korzystania z usług pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, a także szkoleniach organizowanych przez Urząd Pracy.

ZAKOŃCZENIE

Urząd Pracy przedstawiając coroczne raporty o sytuacji absolwentów na lokalnym rynku pracy, zwraca uwagę na niepokojący spadek ilości absolwentów szkół zawodowych, niezgodność kierunków edukacji z potrzebami rynku pracy oraz na zwiększające się potrzeby pracodawców dotyczące osób o kwalifikacjach na tym poziomie.

Wyraźnie zwiększa się ilość absolwentów szkół wyższych kierunków humanistycznych, przy niewystarczającej ilości osób z wykształceniem politechnicznym, potrzebnych naszej gospodarce.

Pozytywne efekty, w zakresie dostosowania edukacji do potrzeb rynku pracy widoczne są tylko w przypadkach szkół podlegających lokalnym samorządom, w coraz większym zakresie współpracującym z partnerami na aktualnym rynku pracy. Brakuje natomiast, oczekiwanych zmian w edukacji na poziomie wyższym.

Z przedstawionego opracowania wynika systematyczny wzrost ilości środków finansowych, tak z Funduszu Pracy, jak i Europejskiego Funduszu Społecznego, jakie Powiatowy Urząd Pracy w Poznaniu przeznacza na pomoc adresowaną przede wszystkim do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Do nich należą także osoby młode kończące szkoły różnego typu. Działania na rzecz ich zatrudnienia tylko przez urzędy pracy, nawet przy znacznie zwiększonych środkach finansowych będą niewystarczające jeżeli nie włączą się z pomocą pozostałe organizacje odpowiedzialne za edukację ludzi młodych, takie jak administracja rządowa, władza lokalna i organizacje pracodawców.

Ludziom młodym niezbędna jest wiedza dotycząca występujących potrzeb na lokalnych rynkach pracy, o możliwościach uzyskania pracy ale także profesjonalna pomoc doraźna przy wyborze kierunku edukacji, uwzględniającym predyspozycje psycho-fizyczne.

OCHRONA PRZYRODY W POWIECIE POZNAŃSKIM

Jolanta Kijowska*

WSTĘP

Ochrona przyrody w powiecie poznańskim ma szczególnie duże znaczenie z dwóch powodów: położenia na jego terenie cennych obiektów przyrody ożywionej w tym specyficznych form krajobrazu i z drugiej strony olbrzymiej presji antropogenicznej (m.in. dążenia do zabudowy coraz większych obszarów ziemi, budowy infrastruktury, rozwoju ruchu turystycznego), w kontekście której istniejące formy ochrony przyrody są niewystarczające.

W drugiej połowie XX i na początku tego wieku podjęto na terenie powiatu poznańskiego szereg działań ochronnych, mających na celu zachowanie obiektów i obszarów cennych przyrodniczo. Działania te nie zawsze spotkały się z aprobatą mieszkańców terenów, na których tworzone obszary chronione. Dziś, z perspektywy kilkunastu lat, okazuje się jak cenne były te działania i jak wiele dóbr natury udało się w ten sposób uratować.

W granicach powiatu poznańskiego istnieją wszystkie wymienione w ustawie o ochronie przyrody znaczące formy ochrony. Znajduje się tu Wielkopolski Park Narodowy, 13 rezerwatów przyrody (tab. 1), 4 parki krajobrazowe (w tym Lednicki Park Krajobrazowy jedynie we fragmencie), 10 obszarów chronionego krajobrazu, kilka użytków ekologicznych, 1 zespół przyrodniczo-krajobrazowy oraz ponad 472 pomniki przyrody, wśród których znajdują się zarówno obiekty przyrody ożywionej jak i nieożywionej. W przypadku obiektów przyrody ożywionej pomnik przyrody zazwyczaj oznacza ochronę pojedynczego drzewa. Istnieją jednak przypadki, kiedy ochroną objęto skupisko drzew lub aleje drzew, liczące kilka, a nawet kilkadziesiąt okazów. Zatem liczba drzew pomnikowych jest zdecydowanie wyższa. Ponadto w granicach powiatu poznańskiego znajdują się obszary Natura 2000, stanowiące europejską formę ochrony przyrody. W znacznej części pokrywają się one z obszarem parku narodowego, rezerwatami przyrody i parkami krajobrazowymi. W takiej sytuacji wszelkie zakazy i ograniczenia obowiązujące na tych obszarach przenoszą się automatycznie na obszary Natura 2000. W przypadku innej, „słab-

*Adiunkt Instytutu Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

szej” (w sensie reżimu ochronnego) formy ochrony przyrody mogą zmienić się zalecenia dotyczące gospodarowania na tych terenach lub ich częściach włączonych do sieci.

WIELKOPOLSKI PARK NARODOWY

Zdecydowanie najważniejszym elementem obszarów chronionych powiatu poznańskiego jest Wielkopolski Park Narodowy. Został on utworzony mocą rozporządzenia Rady Ministrów w 1957 roku. Granice parku, w obecnej wersji, zostały określone w 1996 roku. Park obejmuje powierzchnię 7586 ha, natomiast jego strefa ochronna tzw. otulina wynosi 7254 ha. Swym zasięgiem obejmuje fragmenty 5 gmin: Puszczykowo, Mosina, Stęszew, Komorniki i Dopiewo. Inicjatorem powołania Wielkopolskiego Parku Narodowego był jeszcze przed II wojną światową – prof. Adam Wodziczko. Na szczególną uwagę zasługuje fauna Parku, reprezentująca bogactwo gatunków należących do różnych grup systematycznych. Dominuje fauna bezkręgowców, wśród której najliczniejszą grupę stanowią owady – ponad 3 tys. gatunków, występuje tu ponad 40 gatunków ssaków, a ptaki reprezentowane są przez 227 gatunków lęgowych i przelotnych. Ponadto w Parku utworzono 18 obszarów ochrony ścisłej o łącznej powierzchni 260 ha, które chronią różnorodne formy krajobrazu polodowcowego oraz najbardziej naturalne zbiorowiska roślinne i związane z nimi zwierzęta. Ochroną objęto także 32 drzewa pomnikowe i 1 głąz narzutowy.

Wielkopolski Park
Narodowy, głąz
F. Jaśkowiaka, K. Budziński

Wielkopolski Park Narodowy, zamek na wyspie Jez. Góreckiego, fot. K. Budziński

Wielkopolski Park Narodowy jest jednym z najbardziej atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, rekreacyjnym i turystycznym terenem w pobliżu Poznania. Przez Park przebiega 5 znakowanych, pieszych szlaków turystycznych o łącznej długości 85 km.

Na szczególną uwagę zasługują obszary ochrony ścisłej, obejmujące 260 ha, co stanowi 3,43 % powierzchni WPN. Poniżej zaprezentowano ich krótką charakterystykę.

1. Obszar ochrony ścisłej **Bagno Dębienko** (21,23 ha) został powołany w celu ochrony zbiorowiska szuwaru trzcinowego wraz z pasem turzyc kępkowych oraz łęgowiska ptactwa wodno-błotnego; stanowi teren bagienny, podmokły, w zagłębieniu wysoczyzny morenowej, zasilany przez rzeczkę Trzebawkę.

2. Obszar ochrony ścisłej **Suche Zbocza** (3,54 ha) to obszar leśny, na którym ochroną objęto rzadki w Wielkopolsce zespół subkontynentalnego boru świeżego na nasłonecznionym południowo-zachodnim stoku wysoczyzny morenowej.

3. Obszar ochrony ścisłej **Bór Mieszany** (5,79 ha) to kompleks leśny, położony u stóp spiętrzonej Moreny Pożegowskiej, przy ujściu Rynny Rosnowsko-Jarosławieckiej do doliny Warty, na którym ochronie podlega kontynentalny bór mieszany, wykazujący tendencję do przekształcania się w zespół kwaśnej dąbrowy.

4. Obszar ochrony ścisłej **Grabina im. prof. A. Wodiczki** (8,49 ha), obejmuje ochroną najbardziej naturalny w Parku fragment lasu dębowo-grabowego, jaki zachował się na skraju Rynny Jeziora Góreckiego. Jest to relikw lasów, które zajmowały niegdyś znaczną część dzisiejszego Parku, wzorzec dla przebudowy drzewostanów WPN.

5. Obszar ochrony ścisłej **Jezioro Góreckie** (64,86 ha) utworzono w celu ochrony krajobrazu jeziora rynnowego wraz z florą i fauną związaną ze środowiskiem wodnym.

6. Obszar ochrony ścisłej **Jezioro Budzińskie** (21,73 ha) obejmuje obszar wodny, gdzie ochroną obję-

Wielkopolski Park Narodowy,
Jezioro Góreckie, fot. K. Budziński

to jezioro rynnowe, które znajduje się w fazie postępującego zarastania i wypłykania, o wyraźnie zaznaczających się strefach roślinności, odpowiadających kolejnym stadiom sukcesji ekologicznej.

7. Obszar ochrony ścisłej **Jezioro Skrzynka** (6,90 ha) obejmuje obszar wodno-torfowiskowy, na którym głównym celem ochrony jest flora i fauna jedynego w Parku jeziora skąpożywnego (dystroficznego), znajdującego się w fazie zarastania.

Wielkopolski Park Narodowy Obszar Ochrony Ścisłej Pojniki, fot. K. Budziński

8. Obszar ochrony ścisłej **Las Mieszany na Morenie** (13,54 ha) powołany został w celu ochrony dobrze wykształconego, zbliżonego do naturalnego zespołu kwaśnej dąbrowy, porastającej równinny teren moreny dennej.

9. Obszar ochrony ścisłej **Nadwarciański Bór Sosnowy** (12,64 ha) to teren, na którym ochroną został objęty zespół suboceanicznego boru świeżego, występujący na falistym terenie wydymowym, w obrębie ponadzalewowej terasy doliny Warty.

10. Obszar ochrony ścisłej **Zalewy Nadwarciańskie** (5,51 ha) powołano w celu ochrony obszaru łąkowego z naturalnymi zbiorowiskami roślinnymi terenów podtapianych podczas corocznych wylewów Warty.

11. Obszar ochrony ścisłej **Pod Dziadem** (13,70 ha) stanowi teren leśny, na którym ochroną objęto odradzający się las dębowo-grabowy (zespół kontynentalnego boru mieszanego), występujący na równinnym terenie wysoczyzny morenowej.

12. Obszar ochrony ścisłej **Pojniki** (13,63 ha) powołano w celu ochrony oczka wodnego występującego wśród lasu, w dnie Rynny Rosnowsko-Jarosławieckiej.

13. Obszar ochrony ścisłej **Jezioro Kociołek** (8,50 ha) obejmuje ochroną jezioro polodowcowe typu kocioł eworsyjny oraz przylegający kompleks lasów.

14. Obszar ochrony ścisłej **Puszczykowskie Góry** (9,73 ha) ochroną obejmuje stromą krawędź wysoczyzny morenowej, porożcinanej licznymi wąwozami erozyjnymi wraz z bogatą florą i fauną; występuje tu lęg wiązowo-jesionowy, las dębowo-grabowy i świetlista dąbrowa.

15. Obszar ochrony ścisłej **Sarnie Doły** (2,84 ha) obejmuje obszar torfowiskowo-wodny i ma na celu ochronę trzech śródleśnych oczek wodnych (Gapiak, Żabiak) oraz dwóch mszarów torfowiskowych tzw. Czarny Dół i Sarni Dół I położonych na dnie Rynny Górecko-Budzyńskiej.

16. Obszar ochrony ścisłej **Świetlista Dąbrowa** (5,19 ha) powołano dla ochrony zespołów leśnych występujących w obrębie wysoczyzny morenowej, na skraju Rynny Rosnowsko-Jarosławieckiej, a mianowicie: świetlistej dąbrowy oraz kontynentalnego boru mieszanego.

17. Obszar ochrony ścisłej **Trzecielińskie Bagno** (38,14 ha) ma na celu ochronę łęgowiska wielu gatunków ptactwa wodnego i błotnego, w obrębie silnie zarastającego jeziora.

18. Obszar ochrony ścisłej **Czapliniec** (4,01 ha) to fragment starodrzewu sosnowego nad brzegami Jeziora Łódzko-Dymaczewskiego, na którym ochroną objęto gnieźdzącą się tu niegdyś, a obecnie jedynie żerującą czaplę siwą.

REZERWATY PRZYRODY

Kolejną formą ochrony przyrody, o najwyższym reżimie, jest rezerwat. Według obowiązującej Ustawy o ochronie przyrody: „rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi”. Ze względu na przedmiot ochrony rezerwaty przyrody dzieli się na:

- leśne – chroniące rzadkie leśne zbiorowiska roślinne o znacznym stopniu naturalności,
- krajobrazowe – chroniące różnorodne formy krajobrazu,
- florystyczne – chroniące rzadkie rośliny,
- faunistyczne – chroniące rzadkie gatunki zwierząt, głównie ptaki i ssaki,
- torfowiskowe – chroniące torfowiskowe rośliny i ich zbiorowiska,
- wodne – obejmujące cenne zbiorniki wodne i ciekі,
- stepowe – obejmujące stanowiska roślin kserotermicznych,
- słonoroślowe – chroniące gatunki roślin i ich zbiorowiska na siedliskach zasolonych
- przyrody nieożywionej – chroniące elementy środowiska abiotycznego.

Na terenie powiatu poznańskiego znajduje się 13 rezerwatów przyrody (3 leśne, 5 florystycznych, 1 torfowiskowy, 4 krajobrazowe), które łącznie zajmują 309,06 ha. W większości rezerваты przyrody (10) wchodzi w zasięg parków krajobrazo-

Tabela 1. Rezerваты przyrody w powiecie poznańskim

	Nazwa rezerwatu	Data utworzenia	Położenie geograficzne gmina/park krajobrazowy	Powierzchnia [ha]	Rodzaj rezerwatu
1	„Okraślak”	2002	Gm. Pobiedziska	8,15	krajobrazowy
2	„Gogulec”	2001	Gm. Suchy Las	5,29	torfowiskowy
3	„Jezioro Pławno”	1978	Gm. Murowana Goślina	16,71	krajobrazowy
4	„Śnieżycowy Jar”	1975	Gm. Murowana Goślina	9,27	florystyczny
5	„Żywiec dziewięciolistny”	1974	Gm. Murowana Goślina	10,51	florystyczny
6	„Goździk Siny w Grzybnie”	1964	Gm. Mosina	16,60	florystyczny
7	„Klasztorne Modrzewie koło Dąbrówki Kościelnej”	1962	Gm. Murowana Goślina	6,20	leśny
8	„Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko”	1962	Gm. Murowana Goślina	10,83	leśny
9	„Jezioro Czarne”	1959	Gm. Murowana Goślina	16,70	florystyczny
10	„Jezioro Dębiniec”	1959	Gm. Pobiedziska	37,08	krajobrazowy
11	„Krajkowo”	1958	Gm. Mosina	159,19	krajobrazowy
12	„Jezioro Drążynek”	1954	Gm. Pobiedziska	6,45	florystyczny
13	„Las Liściasty w Promnie”	1954	Gm. Pobiedziska	6,09	leśny

Źródło: wg Rejestru Rezerwatów Przyrody – serwis Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego (2009)

wych. Na uwagę zasługuje też zróżnicowana powierzchnia rezerwatów. Największym rezerwatem jest „Krajkowo”, o powierzchni prawie 160 ha, wchodzący w całości w granice Rogalińskiego Parku Krajobrazowego.

Rezerwat przyrody „**Okrągłak**” to rezerwat, utworzony w celu ochrony fragmentu Jezior Babskich z jeziorkiem Okrągłak. Z cennych gatunków flory występują tu: grzybień biały, kruszczyk szerokolistny, wawrzynek wilczełyko, kalina koralowa, marzanka wonna, pierwiosnka lekarska, kruszyna pospolita.

Rezerwat przyrody „**Gogulec**” to rezerwat torfowiskowy utworzony w celu ochrony torfowiska przejściowego z cenną florą i fauną. W rezerwacie stwierdzono występowanie 6 gatunków objętych prawną ochroną: grąźel żółty, rosiczka okrągłolistna, kruszyna (ochrona częściowa), konwalia majowa (ochrona częściowa), kalina koralowa (ochrona częściowa), porzeczka czarna (ochrona częściowa). Inne cenne okazy flory to osoka aloesowa, pływacz zwyczajny, cibora brunatna, bobrek trójlistny, czerwień błotna, żabieniec lancetowaty, wiąz szypułkowy, pajęcznica gałęzista, oraz kostrzewa sina.

„**Jezioro Pławno**” stanowi rezerwat florystyczny. Znajduje się 1 km na wschód od wsi Pławno i obejmuje dwa jeziora: Pławno i Głęboczek, otaczający je drzewostan olszowy i brzozowy, fragment łąk oraz torfowisko między jeziorami. Utworzono go w celu zachowania jezior i ich otoczenia z występującą tam rzadką roślinnością wodną i torfowiskową (jaskier wielki, kłoc wiechowata i rdestnica błyszcząca).

„**Śnieżycowy Jar**” to rezerwat przyrody założony w 1975 roku na obszarze 2,89 ha dla ochrony jednego z nielicznych w Wielkopolsce stanowiska śnieżycy wiosennej. W wyniku ekspansji śnieżycy powierzchnia rezerwatu uległa powiększeniu i obecnie wynosi 9,27 ha, a otulina 8,84 ha. Śnieżycza rośnie masowo w runie grądu niskiego, występującego na brzegach strumienia płynącego w dość stromym jarze. Prawdopodobnie śnieżyce zostały wprowadzone przez człowieka w końcu XIX wieku. Obecnie stanowią jedną z większych atrakcji przyrodniczych w Wielkopolsce. Wczesną wiosną, w okresie kwitnienia przyciągają wielu turystów. Na terenie rezerwatu rośnie ok. 20 gatunków drzew i krzewów, m.in.: dąb czerwony, topola biała, klon polny (paklon), jawor, wiąz. Ich wiek ocenia się na 20–120 lat.

„**Żywiec Dziewięciolistny**” to rezerwat florystyczny, położony 1,5 km na północny zachód od Głęboczka. Stwierdzono tu wysunięte najdalej na północ i jedyne w Wielkopolsce, reliktowe stanowisko żywca dziewięciolistnego – rośliny górskiej, charakterystycznej dla buczyn karpaccich. Występuje on tu wraz z marzanką wonną i kokoryczką wielokwiatową.

Rezerwat przyrody „**Goździk Siny w Grzybnie**” to rezerwat florystyczny, znajdujący się na terenie Leśnictwa Grzybno, utworzony w celu ochrony stanowiska goździka siniego na jego północnej granicy zasięgu oraz boru sosnowego na wydmie.

„**Klasztorne Modrzewie**” jest rezerwatem leśnym, położonym 2,5 km na wschód od wsi Zielonka. Obejmuje najstarszy w Wielkopolsce, prawie 200-letni monumentalny drzewostan modrzewiowo-sosnowy z domieszką dębów, buków i brzoź.

„**Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko**” to również rezerwat leśny, położony 2 km na południowy wschód od wsi Zielonka. Chroni się w nim starodrzew dębowo-sosnowy rodzimego pochodzenia blisko 200-letni, z udziałem młodszych grabów i buków.

Rezerwat „**Jezioro Czarne**” znajduje się po północno-zachodniej stronie wsi Czernice. Rezerwat obejmuje fragment głębokiej rynny polodowcowej z zarastającym jeziorem i przyległym torfowiskiem przejściowym, wykształconym wskutek zarastania zbiorników, z ostojami rzadkich gatunków roślin. Występują tu m.in. kłoc wiechowata, widłak torfowy, reliktowe mchy (mszar i mokradłosz), rosiczki okrągłolistna i długolistna oraz żurawina błotna.

Rezerwat „**Jezioro Dębiniec**” chroni krajobraz śródleśny jeziora i otaczających je podmokłych łąk, terenów zabagnionych i fragmentu lasu mieszanego. Utworzony w 1959 r. obejmuje powierzchnię 37,1 ha z rzadkimi roślinami, takimi jak: kłoc wiechowata, rosiczka okrągłolistna, wawrzynek wilczyko, pełnik europejski. Znajdują się tu również stanowiska rzadkich gatunków ptaków. Nieopodal jeziora znajduje się głaz narzutowy – pomnik przyrody nieożywionej.

Największy w powiecie poznańskim rezerwat przyrody „**Krajkowo**” został utworzony w 1958 r. dla ochrony miejsc lęgowych ptactwa, szczególnie czapli siwej i kormorana czarnego oraz dla ochrony krajobrazu starorzecza Warty. Obejmuje powierzchnię 159,19 ha, w tym 99,84 ha stanowią lasy. W rezerwacie występuje duża różnorodność zespołów i zbiorowisk roślinnych. Flora reprezentowana jest przez blisko 400 gatunków roślin. Ze zwierząt występują tu głównie ptaki (ok. 120 gatunków, 95 wyprowadza tu swoje lęgi). Występują też ssaki, płazy, ryby i owady, w tym chronione: bóbr, żmija zygzakowata czy kozioróg dębosz.

Rezerwat „**Jezioro Dążynek**” chroni śródleśne jezioro w ostatniej fazie zarastania, otoczone zbiorowiskami roślinności bagiennej i torfowiskowej. Znajduje się tu największe w Wielkopolsce skupisko kłoci wiechowatej oraz występują gatunki chronione, takie jak wawrzynek wilczyko. Ponadto spotyka się rośliny chronione oraz reliktowe. Rezerwat utworzony został w 1954 r. na powierzchni 6,5 ha.

Rezerwat „**Las Liściasty w Promnie**” chroni fragment lasu dębowo-grabowego. Utworzony w 1954 r. na obszarze 6,1 ha. Poza wieloma gatunkami drzew liściastych charakteryzuje się bujnie rozwiniętym runem, które zwłaszcza wiosną przypomina wielobarwny kobierzec. Dominują w nim: gajowiec żółty, przylaszczka pospolita, lilia złotogłów, miodunka ćma, kokorycz pusta, groszek wiosenny. Nieopodal rezerwatu przebiega szlak zielony.

PARKI KRAJOBRAZOWE

Spośród 13 parków krajobrazowych znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego, 4 z nich znajdują się na terenie powiatu poznańskiego: Rogaliński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka i Park Krajobrazowy Promno oraz fragment Lednickiego Parku Krajobrazowego.

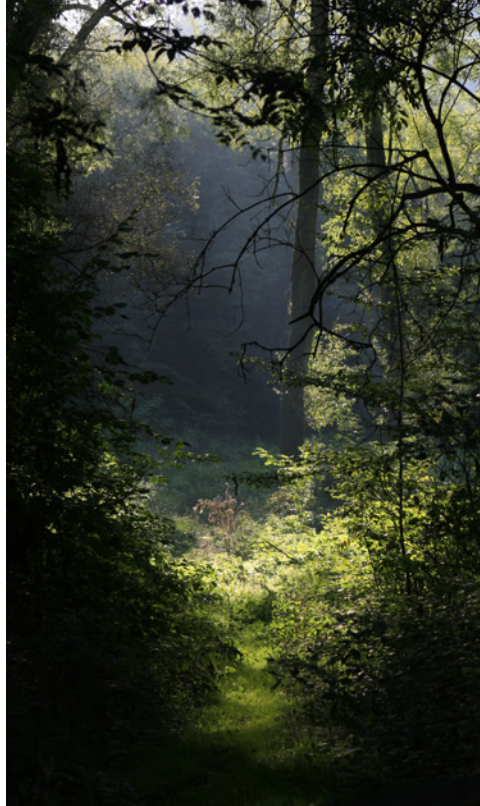
Łączna powierzchnia parków krajobrazowych w granicach powiatu poznańskiego wynosi 20649,3 ha, co w stosunku do jego ogólnej powierzchni stanowi 9,6 %.

Rogaliński Park Krajobrazowy został utworzony na mocy rozporządzenia wojewody poznańskiego, nr 4/97 z 26.06.1997 r. na obszarze 12750 ha w celu ochrony prawnej unikatowego krajobrazu łęgów nadwarciańskich, o dużych wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i naukowo-badawczych. Park posiada w swych granicach wiele cennych obiektów kultury. Rozciąga się on wzdłuż doliny Warty i jej licznych starorzeczy, od Śremu, aż do granic Wielkopolskiego Parku Narodowego. Park ten powstał z myślą o ochronie jednego z największych w Europie skupisk dębów szypułkowych. Występuje tu bardzo bogata awifauna, a w szczególności ptactwo wodno-błotne.

Park Krajobrazowy Promno został utworzony rozporządzeniem wojewody poznańskiego w 1993 r. Park jest najmniejszym parkiem krajobrazowym województwa wielkopolskiego i obejmuje obszar 2077 ha i posiada otulinę o powierzchni 3760 ha. Celem powołania parku krajobrazowego jest ochrona polodowcowego krajobrazu morenowego w postaci pagórków środkowo-poznańskiej moreny czołowej (o wysokości do 127 m n.p.m.) oraz moreny dennej, urozmaiconego wodami płynącymi i stojącymi (jeziora: Dębiniec, Brzostek, Drążynek i Wójtostwo). Jego osobliwością jest stanowisko kłoci wiechowatej nad Jeziorem Drążynek, uważane za największe w Wielkopolsce. Wiele zagłębień terenu wypełnionych jest wodą, tworząc malownicze jeziora wśród lasów. W Parku znajdują się rezerwaty „Las Liściasty w Promnie”, „Jezioro Dębiniec”, „Jezioro Drążynek”.

Park Krajobrazowy Promno, Jez. Brzostek,
fol. K. Budziński

Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka,
las k. Pławna, *fot. K. Budziński*

Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka,
Jez. Kowalskie k. Pobiedzisk, *fot. K. Budziński*

Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka, o powierzchni 9981 ha, utworzony został zarządzeniem wojewody poznańskiego w 1993 r. w celu zachowania i ochrony największego i najbardziej zbliżonego do naturalnego kompleksu leśnego, o dużych wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i naukowo-dydaktycznych. Wokół parku wyznaczono strefę ochronną o powierzchni 12450 ha. W 2004 r. powierzchnia parku została powiększona do 11999,61 ha, natomiast otulina pomniejszona do 10969,47 ha. Specyficzną cechą tego parku jest bardzo wysoki udział terenów leśnych w jego powierzchni – 9406,54 ha, co stanowi 78,6 %. Park leży na terenie gmin Czerwonak, Kiszkowo, Murowana Goślina, Pobiedziska i Skoki.

Fragment **Lednickiego Parku Krajobrazowego** znajduje się w północno-wschodniej części powiatu poznańskiego. Utworzony został na mocy uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu w 1988 r. jako pierwszy park krajobrazowy w woj. poznańskim, rozszerzony decyzją wojewody poznańskiego z 1998 r., na obszar 7652,48 ha. Został on powołany dla ochrony unikatowych w skali kraju ziem, rozciągających się wokół Jeziora Lednickiego, będących kolebką państwa polskiego, ostoją rolniczego krajobrazu i przyrody. Nie wyznaczono otuliny.

Krajobraz ukształtowany przez ostatnie zlodowacenie tworzą równiny moreny dennej z nielicznymi pagórkami moreny czołowej i położone w rynnach jeziora polodowcowe. Jeziora zajmują 7% powierzchni parku. Największe z nich, Jezioro Lednica o pow. 339 ha, ma prawie 8 km długości i wraz z innymi jeziorami stanowi o walorach krajobrazowych Parku. Najwyższe wzniesienie (130 m n.p.m.) znajduje się na południowy zachód od Lednogóry. Pozostałe jeziora (Sławno, Głębokie, Kamionek, Bachorce, Linie) to niewielkie akweny położone w rynnach drobnych cieków. Na terenach Parku dominują równinne pola uprawne z rzędami wierzb rosnących wzdłuż rowów i miedz. Lasy zachowały się na niewielkim obszarze, niespełna 10% powierzchni, w północnej części parku. Przeważają bory sosnowe z niewielką domieszką świerka i gatunków liściastych. Około 50 okazałych drzew uznano za pomniki przyrody, m.in. 10 dębów rosnących w lesie, przy drodze do Kamionek.

Na terenie powiatu poznańskiego występuje dziesięć obszarów chronionego krajobrazu. Są to: „tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych” (Ustawa o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 roku). Tę formę ochrony przyrody jako pierwszą w powiecie poznańskim powołano w 1993 roku, na terenie gminy Kórnik. Był to Obszar Chronionego Krajobrazu Zlewni Jezior Zaniemysko-Kórnickich, o powierzchni 9000 ha, utworzony w celu ochrony wyróżniających się krajobrazowo terenów o różnych typach ekosystemów.

Obszar Chronionego Krajobrazu Rynna Jeziora Lusowskiego i Doliny Samy, o powierzchni 1010 ha, utworzony został w 1997 r., na terenie gminy Tarnowo Podgórne w celu ochrony doliny rzeki Samy, równoleżnikowej Rynny Jeziora Lusowskiego, której orientacja wschód–zachód jest rzadkością na terenach młodoglacjalnych zachodniej Polski oraz walorów przyrodniczo-krajobrazowych tego terenu. Dolina Samy i rynna Jeziora Lusowskiego wyróżniają się na tle silnie przekształconego krajobrazu zachodnich obrzeży Poznania. Obszar ten cechuje się zarówno urozmaiconą rzeźbą terenu, obecnością licznych zbiorników wodnych, bogactwem florystycznym, dużym zróżnicowaniem zbiorowisk roślinnych i ich kompleksów, a także bogatą fauną. Jest to także teren z licznymi śladami osadniczymi począwszy od neolitu oraz z zabytkowymi założeniami osadniczymi, folwarkami i parkami.

Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Wirynki, o powierzchni 100,5 ha, utworzony został w 1998 r., w gminie Komorniki. Obszar ten w całości położony jest w zasięgu otuliny Wielkopolskiego Parku Narodowego, obejmując cenne walory krajobrazowo-przyrodnicze terenów doliny rzeki Wirynki. Tereny tej doliny cechuje wyjątkowa różnorodność roślinności oraz wysoki stopień mozaikowatości w przestrzennym układzie zbiorowisk.

Pawłowicko-Sobocki Obszar Chronionego Krajobrazu został utworzony w 2000 r., na terenie gminy Rokietnica, w celu ochrony doliny Samicy Kierskiej, która jest częścią regionalnego korytarza ekologicznego. Obszar ten obejmuje 1150 ha.

Obszar Chronionego Krajobrazu w obrębie Biedruska zajmuje 7555 ha, a utworzony został w 1995 r. na terenie gminy Suchy Las w celu ochrony wyróżniających się krajobrazowo terenów o cennych wartościach przyrodniczych i naukowo-dydaktycznych.

Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Niepruszewskiego, o pow. 38 ha, utworzony został w 2001 r. na terenie gminy Dopiewo, w celu ochrony terenów położonych wzdłuż linii brzegowej Jeziora Niepruszewskiego, wyróżniających się krajobrazowo i stanowiących wyjątkowo cenną wartość przyrodniczą, kulturową i naukowo-dydaktyczną.

Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Samicy Kierskiej został utworzony w 2001 r. na powierzchni 378 ha, w gminie Suchy Las w celu ochrony wyróżniających się krajobrazowo terenów o zróżnicowanych ekosystemach i cennych wartościach przyrodniczych, stanowiących część regionalnego korytarza ekologicznego.

W dniu 21 maja 2009 roku Uchwałą Rady Gminy Czerwonak utworzono dwa obszary chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 963 ha.

Obszar Chronionego Krajobrazu Pola Trzaskowskie, o powierzchni 451 ha we wsi Trzaskowo oraz północnej części wsi Owińska, powołano celem ochrony terenów wyróżniających się krajobrazowo, o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspakajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem oraz pełnioną funkcją korytarza ekologicznego. Obszar „Pola Trzaskowskie” to jedyny niezabudowany teren w gminie Czerwonak, który łączy dwa duże tereny chronione, a mianowicie Park Krajobrazowy „Puszcza Zielonka” oraz obszar Natura 2000 w Biedrusku. Jednocześnie oddziela on dwie duże jednostki osadnicze Owińska wraz z Bolechówkiem od Bolechowa i Bolechowa Osiedle. Większość terenów wyznaczonego obszaru chronionego leży w strefie projektowanego powiększenia Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka. Obszar ten jest cenny zarówno z uwagi na możliwość migracji organizmów żywych, przeciwdziałania izolacji obszarów o dużej wartości przyrodniczej, a także dzięki połączeniu doliny Jeziora Bolechowskiego z obszarami źródłiskowymi Doliny Warty pozwoli na utrzymanie naturalnych warunków hydrologicznych.

Obszar Chronionego Krajobrazu Rolnicze Krajobrazy Kliny–Mielno wyznaczono na terenach bardzo zróżnicowanych krajobrazowo w sołectwach Kicin i Kliny, na powierzchni 512 ha w celu zabezpieczenia przed zniszczeniem i zanikiem charakterystycznego dla tego terenu krajobrazu rolniczego wraz z zadrzewieniami śródpolnymi i przydrożnymi, ciągnącego się od Dębogóry do Łysej Góry w Kicinie. Obszar ten stanowi miejsce żerowania żurawi i graniczy z obszarem Natura 2000 Uroczysko Puszcza Zielonka (Uroczysko Maruszka). Na terenie wsi Mielno obejmuje on jedyny w tej części gminy zabagniony teren, będący odgałęzieniem ciągu ekologicznego doliny Głównej w kierunku Puszczy Zielonka. Pomiędzy Kicinem a Klinami znajduje się ostatni w tej części gminy niezabudowany teren otwartego

krajobrazu rolniczego, przylegający do historycznego Traktu Poznańskiego i będący miejscem występowania chronionych gatunków ptaków drapieżnych (m.in. myszołów, jastrząb, kobuz), natomiast południowy fragment Obszar Chronionego Krajobrazu jest miejscem migracji zwierzyny pomiędzy Parkiem Krajobrazowym Puszcza Zielonka, a doliną rzeki Główniej.

Na terenie Poznania znajduje się Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Cybiny w Poznaniu”, powołany na podstawie rozporządzenia Nr 22/08 wojewody wielkopolskiego z 4 września 2008 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. Nr 168, poz. 2813) na powierzchni 182,66 ha w celu ochrony obszaru wyróżniającego się pod względem krajobrazu, o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.

UŻYTKI EKOLOGICZNE

Użytkami ekologicznymi są wg ustawy z 2004 r. zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania. W powiecie poznańskim, poza granicami Poznania, użytki ekologiczne zajmują powierzchnię 135 ha i występują na terenie trzech gmin. W gminie Kórnik tą formą ochrony objęto staw w obrębie Gądk (0,7 ha), w gminie Mosina – „Rosiczkowy Staw” (2,2 ha), natomiast na terenie gminy Murowana Goślina – „Mokradła nad Jeziorem Kamińsko” (5,6 ha) oraz obszary położone na terenie wsi Głębocek, Głęboko, Uchorowo i Zielonka (37,5 ha).

ZESPOŁY PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE

Kolejną formą ochrony przyrody są zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Są to „fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne”. W granicach powiatu poznańskiego funkcjonuje jeden zespół przyrodniczo-krajobrazowy, o powierzchni 178 ha. Jest to Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Łęgi Rogalińskie”, utworzony w gminie Mosina, w celu ochrony łągów nadwarciańskich z pomnikowymi dębami oraz starorzeczami z bogatą florą i fauną.

POMNIKI PRZYRODY

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyśka, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie. Na terenie powiatu poznańskiego znajdują się 472 pomniki przyrody, które chronią w przewadze obiekty przyrody ożywionej – drzewa i aleje drzew. W tym też przypadku liczba drzew pomnikowych jest znacznie większa, gdyż pod pojedynczym pomnikiem przyrody kryją się często skupiska drzew czy aleje pomnikowe. Najwięcej pomników przyrody występuje w gminach Murowana Goślina (85), Tarnowo Podgórne (74), Mosina (70), Pobiedziska (70) i Czerwonak (60). Najniższą liczbę pomników przyrody mają gminy: Kleszczewo (2), Puszczykowo (3), Rokietnica (4), Buk (5), Kostrzyn (5) i Dopiewo (6).

OBSZARY NATURA 2000

Obszary Natura 2000 są nową formą ochrony przyrody, wprowadzoną w Polsce w 2004 r. po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej. Ich utworzenie jest konsekwencją wdrożenia postanowień dyrektywy Rady z 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory, zwanej dalej dyrektywą „siedliskową”. Dyrektywa przewiduje utworzenie spójnej europejskiej sieci ekologicznej pod nazwą Natura 2000, która ma obejmować zarówno specjalne obszary ochrony siedlisk (w skrócie nazywane obszarami „siedliskowymi” lub „habitatowymi”), jak i obszary specjalnej ochrony ptaków (tzw. obszary „ptasie”) tworzone w państwach Unii Europejskiej już wcześniej na podstawie dyrektywy Rady z 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 obejmuje specjalne obszary ochrony (SOO) tworzone dla ochrony siedlisk naturalnych i siedlisk gatunków roślin i zwierząt oraz obszary specjalnej ochrony (OSO) tworzone dla ochrony siedlisk ptaków, połączone w miarę możliwości fragmentami krajobrazu zagospodarowanymi w sposób umożliwiający migrację, rozprzestrzenianie się i wymianę genetyczną gatunków.

W granicach powiatu poznańskiego występują trzy obszary ochrony siedlisk (SOO), a mianowicie: Ostoja Wielkopolska, obejmująca powierzchnię 8427 ha, w większości położona na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego, Rogalińska Dolina Warty, obejmująca obszar 14754 ha, w znacznej części położona na terenie Rogalińskiego Parku Krajobrazowego z rezerwatami przyrody: „Krajkowo”

i „Goździk Siny w Grzybnie”, Biedrusko, w większości położony na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Biedrusko, obejmujący rezerваты przyrody „Torfowisko Gogulec” i „Śnieżycowy Jar”. Ponadto znajdują się tu dwa obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO): Ostoja Rogalińska, o powierzchni 21763 ha i Dolina Samicy, o powierzchni 2391 ha, która częściowo pokrywa się z Pawłowicko-Sobockim Obszarem Chronionego Krajobrazu i w części z Obszarem Chronionego Krajobrazu Samicy Kierskiej. Pozostałe obszary mające znaczenie dla Wspólnoty to: Uroczyska Puszczy Zielonki, Ostoja koło Promna, Dolina Cybiny, Buczyna w Długiej Goślinie, Dolina Średzkiej Strugi, Będlewo–Bieczyny, z których trzy ostatnie wchodzą w granice powiatu poznańskiego tylko fragmentarycznie.

OCHRONA PRZYRODY W LICZBACH

Zbiórca informacji o wielkości powierzchni terenów przyrody w powiecie poznańskim przedstawia tabela 2. Na jej podstawie można stwierdzić, że cztery gminy nie posiadają żadnych powierzchniowych form ochrony przyrody. Należą do nich: Buk, Kleszczewo, Luboń i Swarzędz. Z kolei największym odsetkiem obszarów chronionych najwyższej rangi, a mianowicie takich jak park narodowy i rezerваты przyrody, cechują się gminy: Mosina, Stęszew i Puszczykowo. Największym udziałem wszystkich powierzchniowych form ochrony przyrody odznaczają się gminy: Kórnik (77,66%), Suchy Las (65,94%), Mosina (52,31%), Czerwonak (46,02%), Puszczykowo (43,64%) oraz Murowana Goślina (36,16%), co oznacza, że w tych gminach dominuje funkcja ochronna, ekologiczna i stanowi ona jeden z priorytetów w zagospodarowaniu przestrzennym.

Biorąc pod uwagę obszar powiatu poznańskiego to obecnie różnym formom ochrony, za wyjątkiem obszarów sieci Natura 2000, podlega 25 % jej powierzchni.

Do najwyższych form ochrony przyrody zaliczamy rezerwat przyrody i park narodowy. Wielkopolski Park Narodowy, jedyny w powiecie poznańskim, stanowi 3,51 % jej powierzchni, i 14,04 % powierzchni wszystkich form chronionych. Rezerваты przyrody z kolei stanowią nieznaczny odsetek powierzchni aglomeracji – 0,16%, a w stosunku do całkowitej powierzchni form chronionych obejmują 0,66 %. Należy dodać, że na 13 rezerwatów przyrody 10 znajduje się na terenach parków krajobrazowych, natomiast tylko 3 rezerваты, o łącznej powierzchni 22,71 ha znajduje się poza nimi. W Polsce wyłącznie ochronie przyrody służą właściwie tylko parki narodowe i rezerваты (łącznie ok. 1,5% powierzchni kraju). W powiecie poznańskim te dwie najwyższe formy ochrony zajmują 3,67 %, co znacznie przewyższa wskaźnik dla całej Polski. Największy udział w powiecie pod względem zajmowanej powierzchni mają parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Zajmują

Tabela 2. Formy ochrony przyrody w gminach powiatu poznańskiego (w ha)

GMINA	Pow. gminy	PN	RP	PK	OCHK	UE	SD	ZPK	PP szt.	% lasów	Pow. FOP	% pow. gminy
Buk	9058	0	0	0	0	0	0	0	5	3,76	0	0
Czerwonak	8248	0	0	2832,7	962,76	0	0	0	61	40,48	3795,46	46,02
Dopiewo	10802	183,8	0	0	21,20	0	0	0	6	16,05	205,00	1,90
Kleszczewo	7446	0	0	0	0	0	0	0	2	2,22	0	0
Komorniki	6641	1844,2	0	0	100,50	0	0	0	9	16,25	1944,70	29,28
Kostrzyn	15481	0	0	245,0	0	0	0	0	5	12,28	245,00	1,58
Kórnik	18613	0	0	353,9	14100,00	0,7	0	0	10	27,08	14454,60	
Luboń	1351	0	0	0	0	0	0	0	11	3,92	0	0
Mosina	17177	1455,2	175,8	7337,3	0	2,1	0	178,4	70	37,54	8986,00	77,66
Murowana Goślina	17223	0	63,8	6173,8	0	43,1	0	0	85	45,93	6227,40	36,16
Pobiedziska	18926	0	57,7	3706,6	0	0	0	0	70	24,65	3706,60	19,58
Puszczykowo	1611	703,0	0	0	0	0	0	0	3	47,11	703,00	43,64
Rokietnica	7930	0	0	0	1150,00	0	0	0	4	7,77	1150,00	14,50
Stęszew	17503	3397,7	0	0	0	0	0	0	18	17,73	3397,70	19,41
Suchy Las	11601	0	5,3	0	7644,90	0	0	0	21	29,20	7650,20	65,94
Swarzędz	10209	0	0	0	0	0	0	0	18	13,21	0	0
Tarnowo Podgórne	10175	0	0	0	1100,50	89,6	0	0	74	6,44	1190,10	11,70
Poznań	26185	0	56,0	0	182,70	115,9	0	0	34	13,63	354,60	1,35
suma	216180	7583,9	358,6	20649,3	25262,56	251,4	0	178,4	506	21,54	54010,36	–
% *	24,98	14,04	0,66	38,23	46,77	0,47	0	0,33	–	–	–	24,98

Źródło: Bank Danych Regionalnych (2008), uzupełnione

*Powierzchniowe Formy Ochrony Przyrody w powiecie poznańskim

one w sumie 45912 ha, co stanowi 21,2%, a więc dominującą większość powierzchni powiatu, z czego parki krajobrazowe stanowią 9,5 %, a obszary chronionego krajobrazu 11,7%. Parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu (ok. 31% powierzchni Polski) chronią zagrożone gatunki i ekosystemy dużo mniej skutecznie – na tych dużych obszarach ochronie podlegają głównie krajobraz i tereny atrakcyjne turystycznie, a więc wymogi ochronne są na nich łagodniejsze. W stosunku do wskaźnika dla całej Polski, to wskaźnik dla powiatu poznańskiego jest zdecydowanie niższy. Biorąc ponadto pod uwagę obszary objęte ochroną Natura 2000 w miejscach, gdzie ta forma ochrony stanowi jedyną na danym terenie, wskaźnik udziału form ochrony przyrody w powiecie poznańskim ulegnie istotnemu wzrostowi. Pozostałe, indywidualne formy ochrony przyrody zajmują nieznaczny odsetek, w sumie 0,2% (użytki ekologiczne – 0,12% i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – 0,08%) powierzchni powiatu i stanowią 0,8% wszystkich występujących na jej terenie powierzchniowych form ochrony. Na uwagę zasługują jeszcze otuliny, które z założenia pełnią ważną ochronną rolę dla parków narodowych i krajobrazowych. W praktyce reżim ochronny w otulinie parków narodowych czy krajobrazowych wynika z jej definicji w ustawie o ochronie przyrody i polega na ogólnym zakazie lokowania i podejmowania przedsięwzięć mogących mieć negatywny wpływ na zasoby, twory i składniki chronionej przyrody, walory krajobrazowe oraz przebieg procesów przyrodniczych.

Rozkład przestrzenny wszystkich form ochrony przyrody ukazuje załączone opracowanie kartograficzne – ryc.1.

Na terenie powiatu ochroną gatunkową ściśle objęto około 50 gatunków roślin, a dalszych 21 gatunków podlega ochronie częściowej. Spośród zwierząt ochroną objęto 36 gatunków.

KORYTARZE EKOLOGICZNE JAKO NOWA FORMA OCHRONY PRZYRODY

Niektóre obszary prawnie chronione powiatu poznańskiego, a mianowicie: Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka, Dolina Cybiny, Wielkopolski Park Narodowy, Rogaliński Park Krajobrazowy, i niektóre użytki ekologiczne wchodzą w granice proponowanej sieci korytarzy ekologicznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, które wyznaczono w 2005 roku na zlecenie Ministerstwa Środowiska w ramach „Projektu korytarzy ekologicznych łączących europejską sieć Natura 2000 w Polsce”. Celem tego projektu było wytypowanie sieci obszarów, która zapewniłaby łączność ekologiczną w skali kraju, a także międzynarodowej. Głównym zadaniem takiej sieci jest umożliwienie przemieszczania się zwierząt i innych organizmów oraz przepływ genów przez terytorium całego kraju oraz pomiędzy obszarami cennymi

przyrodniczo. W projekcie uwzględniono tylko najważniejsze korytarze o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, których zadaniem jest ochrona łączności w dużej skali przestrzennej. Dalsze uszczegółowianie i uzupełnianie sieci korytarzy winno być wykonane na poziomach wojewódzkich, powiatowych czy gminnych.

Dla województwa wielkopolskiego i innych województw wykonano takie opracowania na potrzeby aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego, natomiast potrzebne, lub wręcz niezbędne są takie dokumenty na poziomie każdego powiatu czy gminy. Projekty korytarzy ekologicznych często wykonywane są w ramach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, strategii społeczno-gospodarczego rozwoju czy innych dokumentów uwzględniających zasoby środowiska przyrodniczego i sposoby ich ochrony. Takie opracowania wnikają szczegółowo w uwarunkowania lokalne i regionalne i są w stanie lepiej ocenić funkcjonalność poszczególnych obszarów jako korytarze ekologiczne. Wyznaczona sieć korytarzy ekologicznych powinna stać się ważnym narzędziem planowania przestrzennego, służącym ochronie przyrody. Obiekty Krajowego Systemu Obszarów Chronionych, nie będą w stanie skutecznie chronić różnorodności gatunkowej i genetycznej, jeśli nie zostanie zapewniona ich wzajemna łączność umożliwiająca migracje osobników i wymianę genów. Zaprojektowana sieć zapewnia taką łączność na poziomie krajowym. Cała sieć korytarzy powinna znaleźć ostatecznie odzwierciedlenie w koncepcjach, strategiach i planach zagospodarowania przestrzennego kraju, województw i gmin.

Aby zaprojektowane korytarze ekologiczne mogły pełnić swoją funkcję, niezbędne jest objęcie ich odpowiednią ochroną prawną. Biorąc pod uwagę wszystkie ustawowe formy ochrony przyrody oraz kompleksy leśne, którym ustawa o lasach gwarantuje nienaruszalność powierzchni, można stwierdzić, że zaprojektowana sieć korytarzy ekologicznych dla Polski o znaczeniu krajowym i międzynarodowym obecnie w 83% podlega już ochronie prawnej. Jednak najskuteczniejszym sposobem zabezpieczenia funkcjonalności korytarzy wydaje się zmiana ustawy o ochronie przyrody i ustanowienie dodatkowej formy ochrony: „korytarze ekologiczne”. Prawnie chroniona sieć korytarzy ekologicznych mogłaby się stać skutecznym narzędziem ochrony łączności ekologicznej, umożliwiającym koordynację działań minimalizujących negatywny wpływ rozwoju infrastruktury transportowej oraz zabudowy w skali całego kraju.

Niezależnie od wyboru rozwiązań prawnych najważniejsza jest ochrona funkcjonalności korytarzy i niedopuszczenie do zablokowania ich ciągłości. Szczególnie istotna jest ochrona tych odcinków korytarzy, które już obecnie są mocno przewężone, a ich funkcjonalność ze względu na zabudowę i infrastrukturę – mocno ograniczona. Zapewnienie ich skutecznej ochrony należy do najpilniejszych zadań ochrony przyrody w Polsce. Pomimo, że przytoczony tu projekt nie ma jak dotychczas umocowania prawnego, w praktyce staje się powszechnym narzędziem

w ochronie przyrody. Jest szeroko wykorzystywany w opracowaniach środowiskowych i planistycznych.

Na terenie powiatu poznańskiego korytarze pasowe stanowią:

- dolina Warty, jako ponadregionalny korytarz osiowy – o randze krajowej i środkowo-europejskiej (dolina Warty jest obecnie najważniejszą w skali regionu ostoją ptaków oraz jedną z ważniejszych w skali Polski i kontynentu); poza ptakami na osi Warty zidentyfikowano stanowiska zagrożonych gatunków nietoperzy (Nadwarciański Park Krajobrazowy, Oborniki, Poznań). Warta, w całym województwie wielkopolskim, jest głównym korytarzem ekologicznym dla wydry;
- doliny związane z systemem hydrograficznym (dopływy Warty i inne ciek, w przybliżeniu w granicach powiatu poznańskiego) – korytarz Kanału Mosińskiego, korytarz Welny o randze krajowej: dolina Cybiny, Bogdanki, Samicy, Średzkiej Strugi, Mogielnicy, Potoku Junikowskiego, Kopli, Głuszyny, Głównej – o randze regionalnej;
- ciągi dolinne poza siecią hydrograficzną;
- strefy wododziałowe.

PODSUMOWANIE

Analiza przestrzennego rozkładu elementów systemu przyrodniczego powiatu poznańskiego pozwala stwierdzić, że najbardziej wartościowe i znaczące obszary skupiają się w dwóch obszarach. Pierwszy z nich znajduje się na południe od Poznania, gdzie koncentrują się takie formy ochrony jak Wielkopolski Park Narodowy z otu-

Rezerwat Przyrody „Krajkowo”, fot. K. Budziński

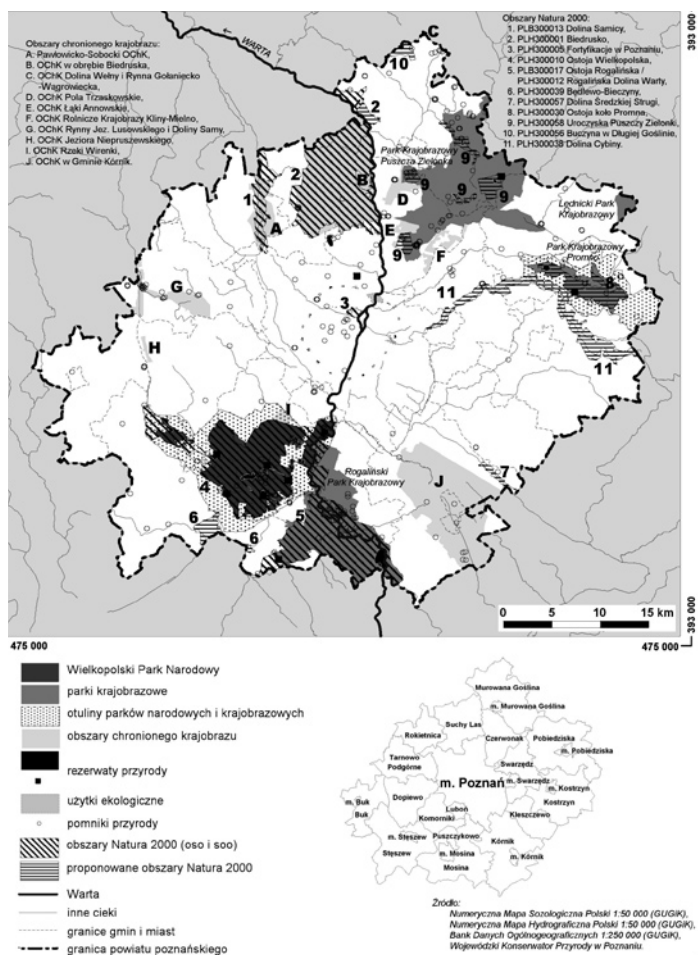
Rogaliński Park Krajobrazowy, łęgi nadwarciańskie, fot. K. Budziński

liną i obszarami ochrony ścisłej, Rogaliński Park Krajobrazowy, rezerwat „Krajkowo”, liczne użytki ekologiczne, zespół przyrodniczo-krajobrazowy Łęgi Rogalińskie, liczne pomniki przyrody.

Dodatkowo znaczna część tych terenów objęta jest ochroną sieci Natura 2000 – Ostoja Rogalińska, Ostoja Wielkopolska, Rogalińska Dolina Warty. W Mosinie znajduje się strefa ujęć wodnych dla miasta Poznania objęta ochroną, a ponadto większość tych obiektów jednoczy oś systemu przyrodniczego aglomeracji – a mianowicie dolina Warty i jej dopływy. Drugi obszar, nieco bardziej rozczłonkowany, mniej zwarty występuje na północy Poznania i obejmuje Park Krajobrazowy Puszczy

Rogaliński Park Krajobrazowy, fot. K. Budziński

Ryc. 1. Mapa form ochrony przyrody w powiecie poznańskim, oprac. Piotr Lupa

cza Zielonka, liczne rezerваты przyrody, Obszary Chronionego Krajobrazu: Puszcza Zielonka, Pola Trzaskowskie, Rolnicze Krajobrazy Klina-Mielno. Jego przyrodniczą wartość podnoszą elementy sieci Natura 2000: Biedrusko, Uroczyska Puszczy Zielonki, Buczyna w Długiej Goślinie. Istnieją tu dobre powiązania z doliną Warty od strony zachodniej, i nieco słabsze – od strony wschodniej. Głównym łącznikiem tych obszarów jest dolina Warty, we fragmentach (na terenie śródmieścia Poznania) bardzo zawężona. Pozostałe obszary węzłowe są powiązane z główną osią systemu przyrodniczego – Wartą niewielkimi układami dolinnymi dopływów Warty.

System przyrodniczy na terenie Poznania ma łączność z systemem funkcjonującym poza obszarem miasta poprzez zieleń w obrębie doliny Warty, kliny zieleni w dolinach rzek: Bogdanki, Cybiny, Głównej, Potoku Junikowskiego a także wartościowe przyrodniczo obszary do niedawna funkcjonujące jako zespoły przyrodniczo-krajobrazowe Morasko, Michałowka czy Głuszyna. Niestety w wielu miejscach te powiązania są wadliwe, ze względu na istnienie licznych barier, głównie komunikacyjnych.

Cenne przyrodniczo obszary, objęte już ochroną prawną nie są wolne od zagrożeń zarówno naturalnych jak i antropogenicznych. Odczuwalny jest systematyczny spadek poziomu wód gruntowych, skutkiem czego zmniejsza się powierzchnia jezior, następuje recesja łąk, zanikają tereny podmokłe i rzadkie, specyficzne dla takich siedlisk gatunki flory i fauny; utrata przyrodniczych walorów dolin rzecznych i przerywanie ich ciągłości jako „korytarzy ekologicznych” na skutek zainwestowania. Następuje zabudowa bezpośredniego sąsiedztwa ekosystemów o wysokich walorach przyrodniczych (są to najbardziej atrakcyjne tereny dla budownictwa jednorodzinnego, rekreacyjnego), wzrasta presja turystyczna i rekreacyjna na walory przyrodnicze. Ponadto brakuje barier biogeochemicznych wokół jezior oraz na terenach rolniczych (zadrzewienia i zalesienia), infrastruktury sanitarnej nad częścią jezior wykorzystywanych jako kąpieliska. Odczuwalny jest na poziomie lokalnym brak akceptacji zasad zrównoważonego rozwoju, brak inicjatyw i akceptacji społecznej dla tworzenia nowych obszarów chronionych i powiększania istniejących; konsumpcyjny model życia.

Wychodząc naprzeciw zasygnalizowanym na wstępie nurtom działań w zakresie ochrony cennych walorów przyrodniczych, zarówno konserwatorskiej, zachowawczej, jak i aktywnej, czynnej ochronie przyrody proponuje się podejmowanie następujących działań:

- dążenie do utrzymania dobrego stanu środowiska przyrodniczego, a w szczególności obszarów już objętych ochroną prawną;
- podejmowanie działań w zakresie tworzenia nowych prawnych form ochrony przyrody, szczególnie tych, które są w gestii rad gmin, wzmocnienie skuteczności

Źródelko koło Tomic, fot. K. Budziński

ochrony walorów estetycznych krajobrazu, jako formy podnoszenia wartości terenów w aglomeracji; objęcie ochroną prawną terenów o wysokich walorach estetycznych krajobrazów, jako zespołów przyrodniczo-krajobrazowych;

- wzmocnienie ciągłości korytarzy ekologicznych poprzez likwidowanie lub niwelowanie barier, ograniczających ich funkcjonowanie;
- minimalizację kolizji człowiek–środowisko, wskazanie „blokad przyrodniczych” dla postępującej urbanizacji lub wskazanie terenów wyłączonych z urbanizacji;
- dążenie do podnoszenia świadomości ekologicznej jako czynnika zwiększania wrażliwości na wartości przyrody, przeciwdziałanie erozji gleb poprzez zalesianie stref wododziałowych i wprowadzanie trwałej pokrywy roślinnej w strefach krawędziowych;
- utrzymywanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych.

Zachowanie obszarów cennych przyrodniczo i ich sieciowych powiązań, stanowi obecnie jeden z głównych problemów wynikających z postępującej urbanizacji, uprzemysłowienia i ogólnej dostępności terenów. Obszary te postrzegane są coraz częściej jako tereny umożliwiające człowiekowi rekreację, wypoczynek, regenerację sił i zaspokajające potrzebę edukacji przyrodniczej. Dostępność do obszarów wartościowych przyrodniczo wiązana jest z jakością życia, zatem nie wystarczający jest weekendowy czy sezonowy kontakt z takimi terenami, ale istnieje potrzeba zamieszkania w „atrakcyjnym, nie zanieczyszczonym i pięknym środowisku”. Stąd w ostatnich latach nasiliła się presja osadnictwa w rejonach występowania różnych form ochrony przyrody w aglomeracji poznańskiej, szczególnie w otulinie parku narodowego, parków krajobrazowych (Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka, Rogaliński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Promno) czy obszarów chronionego krajobrazu. Rodzi to jednak kolizję pomiędzy zawłaszczaniem atrakcyjnych przyrodniczo miejsc a postulatem ich powszechnego udostępniania.

BIBLIOGRAFIA

Bank Danych Regionalnych GUS, 2008, www.stat.gov.pl/bdr.

Fagiewicz K., Kijowska J., Poniży L., *Zasoby środowiska przyrodniczego powiatu poznańskiego i problemy ich wykorzystania* [w:] *Powiat poznański. Jakość przestrzeni i jakość życia*, pod red. T. Kaczmarek, A. Mizgajski; Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.

Jędrzejewski W., *Sieć korytarzy ekologicznych łączących obszary chronione w Polsce* [w:] *Ochrona łączności ekologicznej w Polsce. Materiały konferencji międzynarodowej Wdrażanie koncepcji korytarzy ekologicznych w Polsce*, pod red. W. Jędrzejewski, D. Ławreszuk, Zakład Badania Ssaków PAN, Białowieża 2009.

Kanon Krajoznawczy Województwa Wielkopolskiego, pod red. W. Łęckiego, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2010.

Obszary chronione w Polsce, Instytut Ochrony Środowiska, Warszawa 2001.

Ustawa o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 (Dz. U. z 2004r. Nr 92, poz. 880).

Wielkopolska. Słownik krajoznawczy, praca zbiorowa, Kurpisz, Poznań 2002.

OBIEKTY KRAJOZNAWCZE

WIEŻA WIDOKOWA NA DZIEWICZEJ GÓRZE

Witold Gostyński*

Dziewicza Góra (144,92 m n.p.m.) to drugie co do wysokości – po Górze Moraskiej – a zarazem najwyższe w powiecie poznańskim, wzniesienie w środkowej Wielkopolsce. Pagórkowate ukształtowanie tego terenu jest wynikiem ostatniego zlodowacenia sprzed około 15 000 lat, kiedy to czoło lądolodu skandynawskiego zatrzymało się na północ od dzisiejszego Poznania, pozostawiając po sobie równoleżnikowo ułożone wzniesienia moreny czołowej. Nazwa „Dziewicza Góra” pochodzi najprawdopodobniej od dziewiczych zakonnice z pobliskich Owińsk. Wzniesienie to, podobnie jak wiele okolicznych wiosek i lasów, przez ponad pięć wieków należało do ufundowanego przez Przemysła I i Bolesława Pobożnego klasztoru cysterek w Owińskach. Na stokach Dziewiczej Góry cysterki uprawiały roślinę zwaną *czerwcem trwałym*, na której korzeniach żerowały larwy owada zwanego *czerwcem polskim*. Z larw wyrabiano drogocenny barwnik do tkanin. W XV i XVI stuleciu obok zboża, drewna i soli ten czerwony barwnik był głównym polskim towarem eksportowym. Poznań był wówczas centrum handlu *czerwcem*. Stąd docierał on do najważniejszych ośrodków tekstylnych w Niemczech, Toskanii i Wenecji. Większość filologów uważa, że to właśnie od nazwy tego owada pochodzi nazwa miesiąca czerwiec; od niego wywodzi się też prawdopodobnie nazwa wsi Czerwonak.

Widok wieży, fot. Z. Schmidt

* Krajoznawca, Członek Wielkopolskiego Klubu Publicystów Krajoznawczych w Poznaniu

Panorama okolicy z wieży, fot. Z. Schmidt

Dziewicza Góra leży w obrębie Parku Krajobrazowego „Puszcza Zielonka”, 10 km od Poznania, po północno-wschodniej stronie wsi Czerwonak. U stóp góry znajduje się wygodny parking z polem biwakowym i wiatą. Stamtąd już tylko kilkanaście minut wędrówki pod górę drogą wyznaczoną drogowym znakiem umieszczonym na rosochatym pnium. Stoki Dziewiczej Góry są zalesione – w wyższych partiach są to bory sosnowe, w niższych lasy liściaste i mieszane. Występuje tu kilkaset gatunków roślin naczyniowych oraz kilkadziesiąt gatunków mchów i wątrobowców. Jest to popularny teren wycieczkowy. Na szczycie znajduje się jeden z węzłów szlaków turystycznych przebiegających przez Puszcze Zielonkę. Największą popularnością wśród turystów zwiedzających Puszczę, cieszą się szlaki rowerowe o łącznej długości 270 km, połączone z Transwielkopolską Trasą Rowerową i tzw. Pierścieniem wokół Poznania. Poznawanie najpiękniejszych terenów leśnych umożliwia również 8 szlaków pieszych. Przez Puszczę prowadzą też szlaki kulturowe: cysterski, Droga św. Jakuba oraz „Szlak kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka”, którego powstanie wsparła finansowo Unia Europejska.

W 2005 r., na szczycie Dziewiczej Góry, Nadleśnictwo Łopuchówko wybudowało wysoką, żelbetonową wieżę – tzw. dostrzegalnię, stanowiącą część systemu ochrony przeciwpożarowej obszarów leśnych. Kabina obserwatora wyposażona jest w urządzenia do lokalizacji pożaru i utrzymywania łączności z Nadleśnictwem i Strażą Pożarną. Całkowita wysokość wieży wynosi 40 metrów, a przekrój poprzeczny jest kołem o śr. 4 metrów. Udostępniony turystom taras widokowy położony jest 30 m nad ziemią i dotrzeć tam można po pokonaniu 172 stopni. U stóp wieży znajduje się miejsce na odpoczynek, a w wieży sklepik, w którym można nabyć widokówki i pamiątki z Dziewiczej Góry.

PAŁAC W GUŁTOWACH

Witold Gostyński

Gułtowy położone są 9 km na południowy wschód od Kostrzyna, przy drodze Siedlec–Giecz. Wieś znana była już od początku XIV wieku (wzmiankowana po raz pierwszy w 1311 roku). Do końca XV w. należała do rodu Grzymalitów, w XVI w. przeszła w posiadanie Leszczyków Gułtowskich. W XVIII w. dobrami gułtowskimi zarządzały kolejno rodziny Skaławskich i Słuckich a od 1776 r. Bnińskich. W połowie XIX w. majątek był na krótko własnością Seweryna Ostrowskiego i Emilii z Bnińskich. Po śmierci Seweryna, w 1862 roku Gułtowy powróciły we władanie Bnińskich i w posiadaniu tej rodziny pozostawały do 1939 roku. Ostatnim przedwojennym właścicielem wsi i pałacu był Adolf Rafał Bniński, wojewoda poznański. W okresie II wojny światowej w pałacu mieściła się szkoła, a w 1944 r. pałac zajęło wojsko niemieckie. W 1945 r. majątek został upaństwowiony i przeszedł pod zarząd PGR; w pałacu znajdowały się pomieszczenia dyrekcji, świetlica, przedszkole, mieszkania dla pracowników oraz restauracja „Kasztelanka”. W latach 60. XX w. pałac przeszedł remont, po 1990 r. został opuszczony a w 1995 r., decyzją spadkobierców, został przekazany Uniwersytetowi im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Od 2009 roku w pałacu i w otaczającym go parku prowadzone były prace renowacyjne, które miały na celu przekształcenie go w Dom Pracy Twórczej. Prace przerwał pożar, który wybuchł w pałacu w nocy z 3 na 4 września 2009 roku. Mimo spowodowanego pożarem opóźnienia, remont ukończono w czerwcu 2010 roku.

Widok ogólny pałacu, *fol. W. Gostyński*

Na posiedzeniu 5 lipca, senat UAM „wyraził zgodę na przeznaczenie obiektów w Gułtowach na cele konferencyjno-szkoleniowe jednostek organizacyjnych Uczelni, w tym dla Centrum Integracji Europejskiej”. W pałacu i odnowionej oficynie oprócz sal konferencyjnych, pomieszczeń do pracy naukowej i około 40 miejsc noclegowych powstanie także izba pamięci Rodziny Bnińskich. W podziemiach pałacu znajdzie się kuchnia i sala konsumpcyjna. Jeszcze w tym roku przewiduje się oddanie obiektu do użytku.

Pałac został zbudowany dla Bnińskich w latach 1779–1785, na miejscu dawnego dworu krytego strzechą. Pracami kierował starszy poznańskiego cechu murarskiego Wawrzyniec Richter, jednak niezadowolony z postępu prac Seweryn Bniński, już w następnym roku powierzył budowę uznanemu architektowi Ignacemu Graffowi. Niewielki piętrowy pałac, zwrócony frontem do położonego w parku stawu posiada cechy barokowe z elementami klasycyzmu. Na frontonie pałacu znajduje się herb Bnińskich – Łódzia w otoczeniu panoplii. Parter pałacu zajmowały pomieszczenia reprezentacyjne, piętro pokoje mieszkalne. Z bogatego niegdyś wystroju i wyposażenia przetrwały tylko nieliczne fragmenty, starannie odnowione w czasie zakończonego remontu. Dwukondygnacyjna sala balowa zdobiona jest iluzjonistycznymi malowidłami Antoniego Smuglewicza z początku XIX wieku. Do sali balowej przylegają pokoje tzw. traktu ogrodowego. Przywrócono im dawną urodę: sufity zdobią płaskorzeźby przedstawiające motywy roślinne, w sypialni znajdują się jońskie kolumny. Zachowała się pokryta szarym stiukiem „sala marmurowa”, a na piętro prowadzi drewniana klatka schodowa.

We wspomnieniach zamieszczonych w książce *Ziemiaństwo wielkopolskie. W kręgu arystokracji*¹ Stefan Stablewski², który odwiedził Gułtowy na tydzień przed wybuchem II wojny światowej napisał: „Kto znał Gułtowy i zarazem ich właściciela, dopatrzy się jakoby wspólnego im piękna: architektura pałacu tchnie harmonią linii klasycystycznej, zaś jego osobistość cechowało równie harmonijne połączenie prawości, obowiązkowości, życzliwości i niezrównanego taktu. Zespół tych cech pozyskiwał z biegiem lat dla niego ogromny kapitał zaufania, który sprawił, że w 1926 r. został jako ówczesny wojewoda poznański wysunięty na kandydata przy wyborach prezydenta RP”.

Na początku wojny Adolf Bniński pełnił funkcję delegata rządu emigracyjnego na Wielkopolskę. Aresztowany przez gestapo więziony był w Forcie VII w Poznaniu i został zamordowany przez Niemców w 1942 roku. Miejsce jego pochówku jest nieznane, na cmentarzu przy drewnianym kościele św. Kazimierza w Gułtowach, znajduje się jedynie jego symboliczny grób.

¹ Red. Andrzej Kwilecki, Poznań 2004.

² Powstaniec Wielkopolski, więzień oflagu w Woldenbergu, syn Karola, szambelana papieskiego, właściciela majątku Antoninek pod Poznaniem.

GOTYCKI KOŚCIÓŁ W TOMICACH

Witold Gostyński

Tomice to niewielka wieś położona w gminie Stęszew, nieopodal szosy ze Stęszewa do Buku. Przez wieś przebiega Pierścień Rowerowy dookoła Poznania. Nazwa wsi – Thomycze – pojawiła się w dokumentach już w 1388 roku. Wieś była własnością rodziny Tomickich. Kościół pod wezwaniem św. Barbary powstał przed 1463 r.; ufundował go Mikołaj z Tomic. Budowla zachowała swą późnogotycką bryłę chociaż wewnątrz przebudowano w stylu barokowym. Ze względu na swe walory, w 1932 r. kościół został wpisany do rejestru zabytków, a w 2007 r. do rejestru wpisano także jego wyposażenie i wystrój.

Kościół p.w. św. Barbary w Tomicach, *fol. Z. Schmidt*

W świątyni – zgodnie ze zwyczajem – pochowano fundatora kościoła, a na nagrobku z piaskowca, ufundowanym najprawdopodobniej przez jego żonę Annę z Szamotulskich Tomicką, umieszczony jest łaciński napis: „Hic iacet Generosvs Dominvs Nicolavs Thomiczki Vexillifer Posn(aniensis) Fundator hvjvs Ecclesiae Requiescat i(n) Pace¹”. Na płycie, oprócz przedstawienia chorążego w postaci stojącego rycerza, znajdują się także herby rodzinne: Łódzia (po ojcu), Nałęcz (po matce) oraz Leliwa i Jastrzębiec (po babkach). W kościele znajduje się także druga płyta nagrobna chorążego, przedstawiająca postać w pełnym uzbrojeniu, w płaszczu zarzuconym na zbroję, z chorągwią w ręku; u stóp leży hełm z pióropuszem. Płyta ta została wykonana na zamówienie Piotra Tomickiego – syna Mikołaja w Norymberdze, zapewne w słynnej odlewni Vischerów i uważana jest za jedno z najlepszych dzieł sztuki okresu renesansu w Wielkopolsce. Łaciński napis w tłumaczeniu głosi: „Mikołajowi Tomickiemu, chorążemu poznańskiemu, w pokoju i wojnie sławnemu, szczególnymi cnotami roztropności i pobożności, czystością życia, troską o chwałę Bożą i wiarę – znakomitemu, Piotr, biskup krakowski i poznański, podkanclerzy koronny, ojcu najlepszemu i dobrze zasłużonemu położył dnia 2 lipca 1524”. W Polsce znajduje się tylko kilka takich płyt: oprócz Tomic, m.in. cztery zdobią Katedrę Poznańską. Dla popularyzacji tego zabytku, obraz płyty nagrobnej, został przedstawiony na znaczku pocztowym wydanym z okazji Światowej Wystawy Filatelistycznej w 1973 roku.

Tablica upamiętniająca
Mikołaja Tomickiego,
fot. Z. Schmidt

Piotr Tomicki – najbardziej znany spośród kilkorga dzieci Mikołaja – był jednym z najwybitniejszych ludzi renesansu w Polsce; swoje zasługi, zgodnie ze zwyczajem, wspominał także na nagrobku ojca. Jego sylwetkę oraz dzieje rodziny przedstawiła Anna Odrzywolska-Kidawa w książkach: *Biskup Piotr Tomicki, kariera polityczna i kościelna* (Wydawnictwo Semper, 2004), *Podkanclerzy Piotr Tomicki (1515–1535). Polityk i humanista* (Wydawnictwo Semper, 2005).

W kościele znajduje się też pochodzący z XVI w. obraz, przedstawiający Matkę Boską z leżącym Dzieciątkiem, wzorowany na obrazie Albrechta Dürera. Przy ko-

¹ Tu spoczywa szlachetny pan Mikołaj Tomicki chorąży poznański fundator tego kościoła. Niech spoczywa w pokoju.

ściele synowie fundatora postawili dzwonnice z dzwonem o średnicy 68 cm, odlanym w 1541 roku. Nad drugim, mniejszym i młodszym z dzwonów umieszczona jest inskrypcja w języku polskim: „Przes Bossum [Bożą] pomoc uliał mnie Hanus Renagel, 1613”. Zdaniem Edmunda Nadolskiego² jest to być może najstarszy dzwon z polską inskrypcją.

Na cmentarzu tomickim, rodziny Powstańców Wielkopolskich w 2010 r. ufundowały kamień z płytą upamiętniającą tych, którzy *spoczęli w ziemi, o której wolność walczyli*.

Niedaleko od Tomic, na zachód od zasadniczej części Wielkopolskiego Parku Narodowego, znajduje się niewielka enklawa tego parku, obejmująca cenne z przyrodniczego punktu widzenia „Trzcielińskie Bagno”, a w odległości ok. 1,5 km (koło osady Żarnowiec) „Źródełko”, typu wywierzyiskowego z krystalicznie czystą wodą wypływającą ze stromego zbocza. W 1994 r. „Źródełko”, jako jedyne we Wielkopolsce, uznane zostało za pomnik przyrody. Powstał tu punkt widokowy, miejsce dla rozpalenia ogniska, a strumień wypływający ze źródła ujęto w kamienne koryto, tworząc kaskady.

Mimo wykonanych już prac remontowych (po części ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Powiatu Poznańskiego, Sejmiku Wielkopolskiego oraz Urzędu Miasta Gminy Stęszew) zabytkowy kościół wymaga dalszego remontu, a niewielka parafia nie jest w stanie udźwignąć jego kosztów. Stąd apel umieszczony na stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy w Stęszewie (www.steszew.pl): „Uratuj kościół – przejdiesz do historii”.

Pomnik Powstańców Wielkopolskich na cmentarzu w Tomicach, fot. Z. Schmidt

² „Kronika Wielkopolski”, nr 87/1998.

Z KART HISTORII

GENERAŁ WOJSK POLSKICH IGNACY PRĄDZYŃSKI (1792–1850) RODEM Z WIELKOPOLSKI, Z TERENU OBECNEGO POWIATU POZNAŃSKIEGO

Kazimierz Matysek*

IGNACY PRĄDZYŃSKI – generał, patriota, uczestnik wojen napoleońskich i powstania listopadowego, wybitny strateg wojskowy, inżynier, projektant i budowniczy Kanału Augustowskiego jest jedną z ważniejszych postaci w historii Polski.

Pantaleon Ignacy Prądyński, syn Stanisława i Marianny z Bronikowskich, urodził się 20 lipca 1792 roku w Sannikach koło Kostrzyna, ochrzczony został w parafii Pobiedziska. Rodzina Prądyńskich należała do średnio zamożnej szlachty wywodzącej się z rodu Grzymalitów osiadłego w Wielkopolsce m.in. w okolicach Iwna, Siedlca, Gułtów i Prądna (dziś Promna), od którego przodkowie wzięli nazwisko Prądyński.

Ojciec przyszłego generała był rejentem wschowskim i dzierżawcą majątku ziemskiego w Sannikach. W czasie insurekcji kościuszkowskiej, w 1794 roku, Stanisław Prądyński wziął udział w kampanii wiel-

Ignacy Prądyński,
w mundurze generał brygady
– portret P. Szynclera z 1831 r.,
ze zbiorów Muzeum Wojska Polskiego
w Warszawie, fot. M. Skocion

*wieloletni dyrektor Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Kostrzynie

Nieistniejący dziś, przebudowany w XX w. dworek w Sannikach, miejsce urodzenia Ignacego Prądzyńskiego, fot. B. Cynalewski

kopolskiej za co Prusacy zrabowali doszczętnie jego dom i całą wioskę. Matka cudem zdążyła schronić się z dziećmi w lesie, gdzie znalazła opiekę w domu gajowego. Nauki pobierane w patriotycznej atmosferze domu rodzinnego uzupełnił Prądzyński w Poznaniu, gdzie w 1800 roku trafił na pensję. Był uczniem zdolnym i pracowitym. Kolejny etap jego edukacji to 6-letni pobyt w Dreźnie pod opieką wychowawcy i nauczyciela ks. Franciszka Salezego Jezierskiego. Tam zgłębiał tajniki wiedzy wojskowej, geografii, historii, języków obcych a także jazdy konnej i fechtunku. W 1806 roku, w czasie wojen napoleońskich, ojciec zabrał go do Poznania i oddał do gimnazjum, skąd jako 14-letni ochotnik wstąpił do 11 Pułku Piechoty Wielkopolskiej. W 1807 roku, z błogosławieństwem rodziców, wyruszył pod Gdańsk, gdzie otrzymał chrzest bojowy. Dwa lata później został przyjęty do Szkoły Aplikacyjnej Artylerii i Inżynierów w Warszawie, gdzie awansował do stopnia podporucznika. W 1809 roku wziął udział w zwycięskiej wojnie polsko-austriackiej, wyróżniając się w działaniach inżynieryjnych. Kampanię 1812 roku w Rosji odbył, jako kapitan saperów, w dywizji generała Jana Henryka Dąbrowskiego, brał udział w walkach koło Bobrujska i w przeprawie przez Berezynę. Za kampanię rosyjską otrzymał złoty krzyż *Virtuti Militari*. Osłabiony ciężką chorobą przez Wilno wrócił do Warszawy. Na początku 1813 roku udał się na odpoczynek do rodziców w Poznańskim. Po powrocie do zdrowia stanął u boku księcia Józefa Poniatowskiego, walcząc pod jego rozkazami. Za męstwo okazane w bitwie pod Lipskiem wyróżniony został francuską Legią Honorową. Po pobycie we Francji, z resztkami armii polskiej, powrócił do kraju. Tu podjął się zbadania fortyfikacji twierdzy toruńskiej. W 1815 roku wstąpił Prądzyński do armii Królestwa Polskiego, otrzymując nominację na podpułkownika. Zajmował się pracami przy wytyczaniu granicy między Królestwem a Prusami. W tym czasie przebywając w Warszawie, założył w wojsku tajną organizację patriotyczną Związek Prawdziwych Polaków. Prowadząc prace demarkacyjne na granicy Prus i Królestwa Polskiego, często odbywał wycieczki do rodziny i przyjaciół

w Wielkopolsce. W 1818 roku organizował w Winnogórze uroczystości pogrzebowe Jana Henryka Dąbrowskiego. Był też w 1820 roku gościem generała Antoniego Amilkara Kosińskiego w Targowej Górcie, gdzie prowadził rozmowy o przyszłej walce o niepodległość. Przyczynił się do założenia w Poznaniu Związku Kosynierów mającego za godło popiersie Tadeusza Kościuszki. Wspólnie z działaczami Wolnomularstwa Narodowego w 1820 roku założył Towarzystwo Patriotyczne, którego program zakładał odzyskanie niepodległości. W latach 1823–1825 przebywał Prądyński w Augustowie, gdzie zajmował się projektowaniem i kierowaniem pracami przy budowie Kanału Augustowskiego łączącego dorzecze Wisły z Niemnem. Było to wielkie dzieło polskiej myśli inżynierskiej. W 1825 roku poślubił Emilię Rutkowską, z którą miał czworo dzieci: syna Stanisława oraz córki Helenę, Sylwię i Emilię. W lutym 1826 roku Prądyński, za działalność spiskową, został uwięziony na 3 lata w Warszawie. Potem wrócił ponownie do Augustowa.

Wybuch powstania listopadowego w 1830 roku przyjął z wielką nadzieją. Został powołany do sztabu Chłopickiego, a następnie wysłany na stanowisko komendanta Zamościa. W 1831 roku nowy wódz naczelny powołał go ponownie do sztabu. W lutym brał udział w bitwie pod Grochowem, prowadząc do boju kolumny powstańcze. Mianowany przez Skrzyneckiego kwatermistrzem generalnym, opracowywał wielkie plany strategiczne, które przyniosły Polakom zwycięstwa podczas kampanii wiosennej pod Wawrem i Dębem Wielkim. Jako generał brygady odniósł 10 kwietnia, świetne zwycięstwo nad wojskami rosyjskimi pod Iganiami zniweczone przez nieudolnego naczelnego wodza. W maju, wskutek niepowodzeń Polaków w bitwie pod Ostrołęką, Prądyński zażądał usunięcia Skrzyneckiego z funkcji naczelnego wodza. W sierpniu uległ naciskom i przyjął naczelne dowództwo upadającego powstania, jednak następnego dnia, wskutek nieporozumień z generałami, złożył rezygnację. Na początku września, jako generał dywizji przebywał w oblężonej przez Rosjan Warszawie, wypełniając powierzoną mu przez ostatniego wodza powstania Jana Krukowieckiego misję kapitulacyjną. Wywieziony do Rosji, w 1832 roku, jako jeniec cara Mikołaja I napisał dzieło *O wojnie w 1831 roku*. Odmówiwszy stanowczo służby w armii rosyjskiej, w 1833 roku został zwolniony z wojska i powrócił do kraju, osiadając w majątku koło Opatowa. W 1843 Prądyński przeniósł się na stałe do Krakowa, gdzie Ignacy przez 8 lat pisał dzieło swojego życia trzytomowe *Pamiętniki*. W 1845 roku wyjechał na dłuższy pobyt do Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Wówczas odwiedził matkę, siostrę Sylwię, krewnych i przyjaciół. Spotkał się wtedy z Tytusem Działyńskim w Kórniku i otrzymał od niego propozycję przeniesienia się tam z rodziną na stałe. W latach 1846–1850 powstała kolejna ważna praca Prądyńskiego *Czterej ostatni wodzowie polscy przed sądem historii*. W listopadzie 1848 roku opracował dla Ligi Polskiej memoriał, w którym zalecał aby Liga nie ograniczała swej działalności do Królestwa Polskiego, lecz rozszerzyła ją na Prusy Zachodnie, Wschodnie, na Śląsk Pruski i Austriacki, gdzie znajdowały

się jeszcze mniejsze lub większe skupiska ludności polskiej. W tym samym roku opracował też *Memoriał o wojnie z Rosją*.

Dla ratowania zdrowia, w 1850 roku wyjechał na należącą wówczas do Anglii wyspę Helgoland na Morzu Północnym. Przybył tam statkiem parowym z Hamburga. Gwałtowne kąpiele morskie przyspieszyły koniec zacnego męża, który wśród cierpień zmarł 4 sierpnia tego roku z dala od bliskich. Pochowany został na Helgolandzie, w obcej ziemi, na cmentarzu, który dziś już nie istnieje. Choć nie jest znane dokładne miejsce grobu generała, jego myśli i czyny następne pokolenia Polaków włączyły do skarbnicy narodowej tradycji. Z Ignacym Prądzyńskim wiek XIX pożegnał najwybitniejszego stratega jakiego wydał nasz kraj i jednego z najpojętniejszych uczniów Napoleona. Szkoda, że ten utalentowany i pracowity człowiek nie posiadał na tyle silnego charakteru, by do swych pomysłów przekonać przełożonych.

Pamięć o generale Ignacym Prądzyńskim podtrzymywana jest przez pokolenia Polaków. Po jego śmierci rodzina ufundowała mu, obok nagrobka rodziców, marmurowe epitafium w ścianie kościoła w Jarząbkowie koło Wrześni. W wielu miastach Polski znajdują się ulice i tablice pamiątkowe na jego cześć. Postać wybitnego Polaka upamiętniono w nazwach statków Żeglugi Augustowskiej (1955) i Polskiej Żeglugi Morskiej (1973), w nazwach szkół i hufców harcerzy w Augustowie i Kostrzynie a także na pomnikach w Iganiach koło Siedlec i Augustowie, gdzie w domku Prądzyńskiego czynne jest Muzeum Kanału Augustowskiego. Szczególnie pamięć generale podtrzymywana jest w Wielkopolsce. We wrześniu 1970 roku, staraniem Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Kostrzynie i Średzkiego Towarzystwa Kulturalnego, odsłonięto marmurową tablicę (obecnie w Izbie Muzealnej Ziemi Kostrzyńskiej) na istniejącym wówczas w Sannikach dworku, w którym urodził się Ignacy Prądzyński.

W czerwcu 1997 roku z inicjatywy Rady Kultury przy wojewodzie poznańskim Włodzimierzu Łęckim złożono w krypcie zasłużonych w kościele św. Wojciecha w Poznaniu urnę z ziemią z wyspy Helgoland, gdzie pochowany został gen. Prądzyński.

W święto 3 Maja w 2001 roku, staraniem Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Kostrzynie i Starostwa Powiatowego w Poznaniu, w obecności wicestarosty Marka Woźniaka, odsłonięto na murze otaczającym park w Sannikach, tablicę

Odsłonięcie tablicy upamiętniającej Ignacego Prądzyńskiego w Sannikach w 2001 r.,

fol. Wicher

Urna z ziemią z Helgolandu,
z miejsca grobu Ignacego
Prądzyńskiego, złożona w Krypcie
Zasłużonych przy kościele
św. Wojciecha w Poznaniu,
fot. J. Miecznikowski

Tablica poświęcona pamięci
Ignacego Prądzyńskiego
w Sannikach, *fot. R. Malczewski*

z brązu z portretem gen. Prądzyńskiego. Tablicę zaprojektował znany poznański artysta-rzeźbiarz Józef Stasiński.

Z inicjatywy Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa i z udziałem jej przewodniczącego ministra Andrzeja Przewoźnika, 4 sierpnia 2004 roku odsłonięto i poświęcono, nieopodal ratusza, na należącej dzisiaj do Niemiec wyspie Helgoland tablicę w języku polskim i niemieckim o następującej treści: „Na tej wyspie 4 sierpnia 1850 roku zmarł i został pochowany wielki patriota, dowódca i strateg, uczestnik wojen napoleońskich i powstania 1830–1831, wybitny inżynier, projektant nowych dróg wodnych generał Ignacy Prądzyński”.

Z okazji kolejnych rocznic, urodzin czy śmierci bohatera w Augustowie i Kostrzynie wybito medale upamiętniające tę postać. W latach 1982, 1992, 1997 w Urzędzie Pocztowym w Kostrzynie stosowano okolicznościowe stemple pocztowe.

Zmarły w wieku 58 lat wybitny Polak, nigdy nie uchybił w tym, co o sobie napisał: „Nie ograniczoną miłość Ojczyzny z mlekiem wyssałem, wpajano ją w dziecinny mój umysł, w niej żyję i umierać będę”. Bez przesady można powiedzieć, że czym w literaturze jest Mickiewicz a w muzyce Chopin, tym w naukach wojskowych i sztuce wojennej jest Prądzyński, który zasłużył na poczesne miejsce w tradycji oręza polskiego.

BIBLIOGRAFIA:

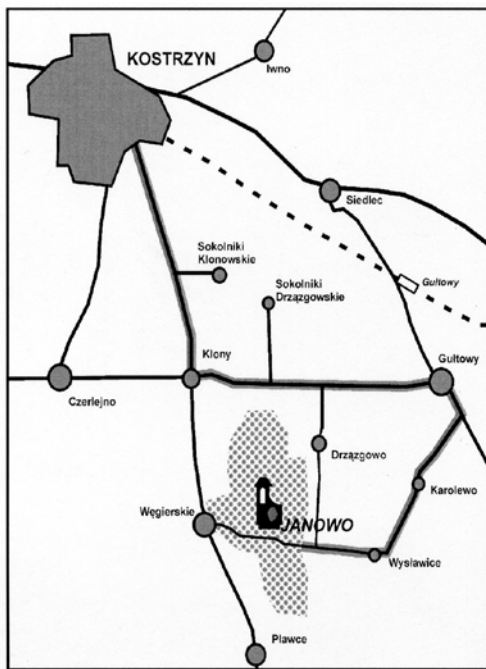
- K. Kołaczkowski, *Biografia generała Ignacego Prądzyńskiego*, Poznań 1851.
I. Prądzyński, *Pamiętniki*, tom I–IV, Kraków 1909.
Cz. Bloch, *Generał Ignacy Prądzyński 1792–1850*, Warszawa 1974.
J. Wysokiński, *Generał Ignacy Prądzyński*, Warszawa 1985.
W. Batura, *Augustów o generale Prądzyńskim*, Augustów 2004.
K. Matysek, *Znaki historii w Kostrzynie i okolicach*, Kostrzyn 2010.

AKCJA ZRZUTU BRONI POD JANOWEM DLA ARMII KRAJOWEJ

Kazimierz Matysek

Nie giną marnie bohaterów dzieła
Popiół ich święty, bo ma iskrę z nieba.
Na każdym polskich męczenników grobie,
Jest myśl: Jeszcze Polska nie zginęła.
(*Na mogile poległych w Książu 1848*, Władysław Syrokomla)

Alianckie lotnicze zrzućy zaopatrzeniowe w materiały bojowe dla Poznańskiego Okręgu AK, we wrześniu i październiku 1943 roku, w ramach ogólnokrajowej akcji *Riposta*, były jedną z form wspierania konspiracji wielkopolskiej. W jej szeregach działało 25 tys. żołnierzy przygotowanych do walki zbrojnej z okupantem hitlerowskim. W nocy z 14 na 15 września 1943 r. samoloty alianckie dokonały dwóch zrzućów na terenie Wielkopolski: koło wsi Tursko nieopodal Gochłowa oraz przy gajówce Janowo, leżącej ok. 2 km na wschód od wsi Węgierskie w połowie drogi z Kostrzyna do Środy. Trzecia z planowanych, w tym terminie, operacji nie powiodła się na skutek rozbicia się samolotu Halifax JD 156 w Skalmierzycach Nowych koło Kalisza. Miesiąc później 16 października, miały miejsce kolejne zrzućy, z których pomyślnie zakończyła się operacja na polach miejscowości Grab nad Prosną na wschód od Jarocina, natomiast niepowodzenie spotkało zrzuć dla placówki w Ołoboku na południowy wschód od Ostrowa.

Położenie miejsca pamięci w Janowie

Zrzutowisko w Janowie granczyło od północy z gajówką Janowo na terenie dóbr Adolfa Bnińskiego z Gułtów, od wschodu z wsią Wysławice a od południa i zachodu osłaniały je lasy ciągnące się od strony Pławiec do wsi Węgierskie. Placówką zapasową było pole przy młodniku, na północ od wsi Staniszewo. Przygotowaniem całej akcji kierował inspektor Średzkiego Inspektoratu Rejonowego AK porucznik Alfred Furmański (pseudonim *Maciej*), który rozpracował teren i opracował projekt przejęcia zrzutu. Jego zastępcą był gajowy sierżant Szczepan Rybak. Trzonem załogi zrzutowiska był oddział dowodzony przez plutonowego Wawrzyńca Chałupkę, jednocześnie kwatermistrza placówki. Grupę dla zrzutowiska zapasowego zorganizował Władysław Szymanowski z placówki nr 5 z Kostrzyna. Placówka w okolicy gajówki Janowo otrzymała kryptonim *Proso II*, natomiast placówkę zapasową oznaczono kryptonimem *Proso I*. Zadanie zatarcia śladów, w obrębie placówki odbiorczej poprzez bronowanie pola lub orkę, powierzono pracownikowi gospodarczemu majątku Wysławice Franciszkowi Grzesiakowi. Grupa robotników leśnych pod kierunkiem starszego sierżanta Szczepana Rybaka wykonała kilka schronów ziemnych.

W nocnej audycji BBC, 13 września nadana została piosenka *Piechota, ta szara piechota*, która była sygnałem dla wielkopolskich placówek odbiorczych i hasłem czuwania. Hasło to przekazał porucznikowi Furmańskiemu łącznik Lech Palinkiewicz ze Środy. Hasło czuwania otrzymali też dowódcy placówki Dominowo Stefan Olsztyński i Kazimierz Witkowski. Powtórzenie sygnału BBC 14 września o godz. 17.45 oznaczało, że zrzut nastąpi najbliższej nocy. Późnym wieczorem dowódcy drużyn zebrali się na skraju lasu na zachód od gajówki w miejscu zburzonej przez okupanta kapliczki przydrożnej, gdzie złożyli przysięgę żołnierską i ślubowali w razie szczęśliwego przebiegu akcji odbudowanie kapliczki. Mniej więcej w tym samym czasie z lotniska Tempsford pod Londynem wystartowało 11 samolotów, w tym skierowany do wykonania zrzutu dla średzkiego inspektoratu AK samolot Halifax 9/172 z załogą brytyjską dowodzony przez pilota nowozelandzkiego S/L Pitta. Operacja ta miała kryptonim *Flat 23*. Samolot po 5 godzinach lotu i przebyciu 1500 kilometrów nadleciał ok. godz. 1.00 w nocy od strony wsi Gułtowy. Na rozkaz dowódcy placówki porucznika Alfreda Furmańskiego pseudonim *Maciej*, rozstawiono białe-czerwone światła tzw. strzały sygnalizacyjnej, zapalono je dopiero wówczas gdy samolot po raz trzeci nadlatywał nad otoczone lasem pole. Na dwunastu spadochronach zrzuconych zostało 6 zasobników zawierających ok. pół tony broni i amunicji oraz 6 zasobników zawierających środki opatrunkowe, radiostacje i inny sprzęt. Cała operacja przejęcia i zamaskowania 11 spadochronów wraz z ładunkami trwała ok. 3 godzin. Ostatni ze spadochronów odnaleziono dopiero następnego dnia w pobliżu Pławiec i tam ukryli go bracia Chałupkowie.

W skład 36 osobowej załogi zrzutowiska *Proso II*, jak zdołano dotąd ustalić, wchodził m.in. z rejonu **Pławce–Janowo**: Alfred Furmański, Szczepan Rybak,

Wawrzyniec Chałupka, H. Schmidt, Stefan Chałupka, Stanisław Kajdan, Zygmunt Kubsz, Z. Kalwak, S. Raucht, Jan Chałupka, z **Bagrowa**: Szczepan Kmieciak, Adam Kurkowiak, Stanisław Szuba, Edmund i J. Waliszowie, Kazimierz Witkowski, z **Węgerskiego**: Władysław Detko, Wacław Kaczmarek, z **Brzeźna**: Bronisław Wiśniewski, z **Borzejewa**: Stefan Szczesniak, J. Tabaka, Franciszek Szczepański, Stanisław Cieplicki, z **Gablina**: Tadeusz Walczak, ze **Zdziechowic**: J. Radziejewski, Adam Wielgosz, z **Drążgowa**: Franciszek Kaczmarek, Józef Wichlacz, Józef Jóźwiak, z **Gułtów**: Szczepan Majewski, Zbigniew Kruppiak, z **Klon**: Henryk Słoma, z **Kostrzyna**: Julian Dąbrowski.

Wydawało się, że mający umożliwić działanie dziesięciu plutonom konspiracyjnym rzut – zestaw OW (*Ognisko walki*) został zdobyty i jest bezpieczny. Tymczasem następnego dnia policja i gestapo zaczęły wyjaśniać okoliczności przelotu nieznanego samolotu. Pierwsze meldunki do policji

wpłynęły od zawiadowcy stacji Gułtowy, od zarządcy majątku Drążgowo i innych Niemców. Zorganizowano obławę sądząc, że chodzi o skoczków spadochronowych. Grupy pościgowe wchodziły na pole, na którym zgodnie z planem pasły się stada owiec, celem zatarcia śladów nocnej pracy. Na skraju lasu, w południowej części rzutowiska, jeden z uczestników obławy potknął się i próbując oprzeć się o świeżo posadzony krzew leszczyny, przewrócił go. Doprowadziło to do odkrycia maskowania. Ten przypadek sprawił, że grupa poszukiwawcza złożona z żandarmów niemieckich i członków obrony krajowej natrafiła na zakopane w ziemi spadochrony, broń, amunicję, odbiorniki radiowe i materiały wybuchowe. W akcji poszukiwania rzutu brali udział Niemcy z okolicznych wsi, których dowódca SS i Policji Państwowej w Poznaniu nagroził nagrodami pieniężnymi od dwóch do tysiąca marek. W wyniku śledztwa aresztowano 12 robotników leśnych, wśród nich porucznika Furmańskiego, który zginął w Żabikowie. Podobny los spotkał ukrywającego się przez siedem miesięcy gajowego, sierżanta Szczepana Rybaka. Jeden z aresztowanych plutonowy Wawrzyniec Chałupka uciekł z obozu w Żabikowie. Po kilku miesiącach osaczony w stodole majątku Wysławice został zastrzelony 21 kwietnia 1944 roku w czasie próby ucieczki. Kolejna fala aresztowań nastąpiła wiosną 1944 roku.

Szczepan Rybak – z-ca oficera
rzutowego inspektoratu rejonowego
AK, zdjęcie z albumu rodzinnego

*Haftstrich
aus versch. Quellen*

Geh. Staatspolizei
Staatspolizeistelle Posen
- IV C 1 -

Posen, den 23. Oktober 1943

Sonderfahndungsblatt.

- Eilige Fahndung -

Der hier wegen Vorbereitung zum Hochverrat einsitzende Pole
Lorenz C h a l u p k a geb. 8.8.1913 in Klingenburg,
ledig, Waldarbeiter, zuletzt wohnhaft in Klingenburg Nr. 11
Krs. Schroda,

Persönlichkeitsbeschreibung:
Stwa 1,66 m groß, schlank, dunkelblondes, kurzgeschorenes
Haar, schmales Gesicht, bartlos, ohne besondere Kennzeichen.

Bekleidung:
Grünelblich lange Hose, blauen Rock, hellblaues Hemd ohne
Kragen, braune abgetragene hohe Schuhe, graue schmutzige
Sportmütze.

Ist am 23. Oktober 1943 gegen 8,00 Uhr von der Außerarbeit in Posen,
Klaus-Groth-Weg Nr. 17, geflüchtet.
Es handelt sich bei ihm um einen Funktionär der poln. Widerstands-
bewegung.

Im Auftrage:
gez. Achterberg

Geheim
Beglaubigt:
Kanzleiangestellte.

178

List gończy za L. Chalupką, z Archiwum Muzeum Martyrologicznego w Zabikowie

3 maja aresztowano czterech dowódców plutonów obwodu średzkiego m.in. plut. plut. Władysława Szymanowskiego i Bolesława Drzewieckiego z Kostrzyna i ppor. Klemensa Szczepańskiego z Nekli. 27 lipca 1944 roku gestapo rozbiło placówkę AK w Kostrzynie, aresztowano około 20 żołnierzy. Dalsze aresztowania objęły około 200 żołnierzy i oficerów ze Środy, Drążgowa, Sokolnik Drążgowskich, Gułtów, Węgierskiego, Nekli, Pławiec i innych miejscowości.

Dla uczczenia 40 rocznicy akcji Armii Krajowej pod Janowem, w marcu 1983 roku zawiązał się Komitet Obywatelski dla uczczenia akcji AK w Kostrzynie, który doprowadził do pobudowania przy trakcie leśnym z wsi Węgierskie do Janowa

Tajna Policja Państwowa
Komenda Policji Państwowej Poznań
- IV C 1 -

Poznań, 23 października 1943 r.

Specjalny list gończy
- ściganie w trybie pilnym –

Osadzony w tutejszym więzieniu z powodu przygotowywania
zdrady stanu Polak
Wawrzyniec Chałupka ur. 8.8.1913 r. w Płowcach, kawaler,
robotnik leśny, zamieszkały w Pławcach nr 11, pow. Środa.

Opis osoby:

Okolo 166 cm wzrostu, szczupły, ciemny blondyn, włosy krótko
ostrzyżone, twarz pociągła, bez brody, bez znaków szczególnych.

Ubranie:

Żółtozielone długie spodnie, niebieska marynarka, jasnoniebieska
koszula bez kołnierzyka, brązowe, schodzone wysokie buty, szara
brudna czapka sportowa.

23 października 1943 r. około 8.00 uciekł z miejsca pracy poza
więzieniem w Poznaniu, Droga Klaus-Groth nr 17.
Chodzi o funkcjonariusza polskiego ruchu oporu.

Tłumaczenie listu gończego

obelisku-kapliczki sławiącej akcję Armii Krajowej. W skład Komitetu, który odbył
swe pierwsze posiedzenie w Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury weszli działacze
społeczni i kombataneci: Stanisław Bandosz – członek Zarządu ZBoWiD w Kostrzy-
nie, Marian Forszpaniak – wiceprezes Kostrzyńskiego Towarzystwa Regionalnego,
Stefan Kamiński – kierownik Szkoły Podstawowej w Węgierskiem, Marcei Knop-
kiewicz – sekretarz ZBoWiD w Kostrzynie, Kazimierz Matysek – dyrektor Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Kostrzynie, Władysław Muszyński – prezes
koła ZBoWiD w Kostrzynie, Bolesław Pokrop – dyrektor kombinatu PGR Guł-
towy, Marian Surdyk – członek Zarządu ZBoWiD w Kostrzynie, Bogdan Rybak

Der Höhere H- und Polizeiführer
beim Reichsstatthalter in Posen
im Wehrkreis XXI
Der Befehlshaber der Ordnungspolizei
Tgb.Nr. Ia 7884/43

Posen, den 6. Oktober 1943

Tagesbefehl Nr. 96.

1.) Anerkennungen.

- a) Durch die Aufmerksamkeit von Gendarmen und Landwachtmännern wurden anlässlich einer Suchaktion nach Fallschirmspringern in einem Waldgebiet in der Nähe von Schroda mehrere Gruben ausfindig gemacht, in denen von Leindfliegern abgeworfene Lastenfallschirme, Waffen aller Art, Munition, Sprengstoff usw. in erheblichen Mengen sowie ein vollständiges Funkgerät vergraben waren.

Bei der Feststellung dieser Fundgruben haben sich folgende Gendarmen und Landwachtmänner besonders hervorgetan:

Bez.-Oberw.d.Gend.	Riegler, Gend.-Posten Ehenhausen, Kr. Schroda,
Anw.d.Gend.d.R.	Busse, Gend.-Posten Nekla, Kr. Schroda,
Landwachtmann	Karl Pfeiffer, Heimdorf-Hauland, Kr. Schroda,
"	Hugo Glasemann, " " "
"	Gustav Sonnenberg, Kleinberg, Kr. Schroda,
"	Friedrich Nachtigall, Gonsenheim, Kr. Schroda,
"	Johann Olke, Kleinbusch, Kr. Schroda,
"	Hermann Paul, Wilhelmshorst, Kr. Schroda,
"	Reinhold Sonnenberg, Bresche, Kr. Schroda,
"	Emil Weis, Adelsstätt, Kr. Schroda,
"	Bernhard Hübner, Adelsstätt, Kr. Schroda,
"	Kurt von Helm, Adelsstätt, Kr. Schroda,
"	Julius Grefreiter, Erlau, Kr. Schroda,
"	Sigismund Selent, Körber, Kr. Schroda,
"	Josef Ehret, Buchenhagen, Kr. Schroda.

Ich spreche den genannten Gendarmen und Landwachtmännern für ihre Umsicht und Aufmerksamkeit meine Anerkennung aus.

Darüber hinaus hat der Höhere H- und Polizeiführer nachstehend aufgeführten Gendarmen und Landwachtmännern, die die ersten Fundstellen entdeckt haben, im Auftrage des Gauleiters eine geldliche Belohnung zuerkannt:

Landwachtmann Karl Pfeiffer, Heimdorf-Hauland,	RM 2.000,--
welcher als erster die Entdeckung gemacht hat,	
Landwachtmann Hugo Glasemann, Heimdorf-Hauland	" 1.000,--
Landwachtmann Gustav Sonnenberg, Kleinberg,	" 1.000,--
Anw.d.Gend.d.Res. Ernst Busse, Gend.-Posten Nekla,	" 1.000,--

- b) Der Höhere H- und Polizeiführer in Posen hat folgende Anerkennung ausgesprochen:

" Dem Oberwachmeister der Gendarmerie Bruno Dreusicke und dem Wachmeister der Gendarmerie Rudolf Liebert des Gendarmeriepostens Spitzsahagen, Kr. Malisch, Reg.-Bez. Litzmannstadt, spreche ich für ihr entschlossenes Vorgehen, das die Unschädlichmachung des Mörders Stanislaus Kaleta herbeiführte, meine Anerkennung aus."

Rozkaz dzienny nr 96

- 1) Wyrazy uznania
- a) Dzięki spostrzegawczości żandarmerii i posterunkowych w trakcie akcji poszukiwawczej za skoczkami spadochronowymi znaleziono na obszarze lasów w okolicy Środy pewną liczbę dołów, w których były zakopane przez lotników wroga spadochrony towarowe, broń różnego rodzaju, amunicja, materiały wybuchowe itd. w znacznych ilościach, a także kompletny nadajnik radiowy.

Przy ustalaniu tych dołów wyróżnili się szczególnie następujący żandarmi i posterunkowi:

nadwachmistrz Okręgu Żandarmerii Riegler, posterunek żandarmerii Gowarzewo, pow. Środa, kandydat żandarmerii w rezerwie Busse, posterunek żandarmerii Nekla, pow. Środa,	
posterunkowy	Karl Pfeiffer, Siedleckie Olędry, pow. Środa
"	Hugo Glasermann " " "
"	Gustav Sonnenberg, Mała Górka, pow. Środa,
"	Friedrich Nachtigall, Gąsiorowo, pow. Środa,
"	Johann Ölke, Tanibórz, pow. Środa,
"	Hermann Puhl, Kleszczewo, pow. Środa,
"	Reinhold Sonnenberg, Brzezcie, pow. Środa,
"	Emil Wels, Szlachcin, pow. Środa,
"	Bernhard Hübner, Szlachcin, pow. Środa,
"	Kurt von Helm, Szlachcin, pow. Środa,
"	Julius Gefreiter, Olszewo, pow. Środa,
"	Sigismund Selent, Koszutry, pow. Środa,
"	Josef Ehret, Poklatki, pow. Środa.

Wyrażam moje uznanie wymienionym żandarmom i posterunkowym za ich rozwagę i spostrzegawczość. Ponadto Wyższy Dowódca SS i Policji, na polecenie Gauleitera, przyznał nagrodę pieniężną niżej wymienionym żandarmom i posterunkowym, którzy odkryli pierwsze znaleziska:

posterunkowy Karl Pfeiffer, Siedleckie Olędry,	
który jako pierwszy dokonał odkrycia	2000 marek
posterunkowy Hugo Glasermann, Siedleckie Olędry,	1000 marek
posterunkowy Gustav Sonnenberg	1000 marek
kandydat żandarmerii w rezerwie Ernst Busse, posterunek żandarmerii Nekla	1000 marek

- b) Wyższy Dowódca SS i Policji w Poznaniu wyraził następujące wyrazy uznania:
„Nadwachmistrzowi żandarmerii Bruno Dresicke i wachmistrzowi żandarmerii Rudolfowi Liebertowi z posterunku żandarmerii Szczytniki, pow. Kalisz, regencja Łódź, wyrażam moje uznanie za ich zdecydowane działanie, które doprowadziło do unieszkodliwienia mordercy Stanisława Kalety”.

Tłumaczył: prof.dr hab. Bolesław Suszka

Komentarz: miesięczny zarobek Polaka, robotnika budowlanego (wraz z dodatkiem za ciężką pracę) wynosił 90 marek.

Tłumaczenie listy nagrodzonych

– syn gajowego Szczepana Rybaka oraz dr Marian Woźniak – historyk konspiracji wojskowej w Wielkopolsce. Inicjatywa ta znalazła szerokie poparcie społeczne, pomoc naczelnika miasta i gminy Kryspina Malińskiego oraz wicewojewody Romualda Zysnarskiego.

Pomnik projektował mgr inż. Jan Kasiński. Model tablicy wykonał artysta rzeźbiarz Marian Banasiewicz. Odlew tablicy wykonano w zakładzie Janusza Jeziółkowskiego, a prace budowlane prowadziła brygada Kombinatoru PGR Gułtowy pod kierunkiem Bolesława Walczaka. Rzeźbę Chrystusa Frasobliwego wykonał Henryk Olejniczak z Kostrzyna.

Uroczystość odsłonięcia kapliczki-pomnika miała miejsce w sobotę 2 października 1983 roku na urokliwej polanie przy trakcie leśnym z wsi Węgierskie do Janowa. Zgromadziła ona kilkaset osób, głównie rodzin uczestników akcji, młodzieży z okolicznych szkół oraz harcerstwa. W okolicznościowym wystąpieniu rys historyczny akcji przedstawił dr Marian Woźniak, po czym odbyło się przyrzeczenie najmłodszych harcerzy, które odebrał komendant hufca ZHP w Kostrzynie Stefan Marciniak. W czasie tego aktu wartę honorową pełnili harcerze ze szczepu im. Andrzeja Małkowskiego z Gdańska Wrzeszcza na czele z harcmistrzem Witoldem Rusiniakiem. Aktu odsłonięcia tablicy pamiątkowej, przykrytej białą-czerwoną flagą, dokonał uczestnik akcji przejęcia zrzutu broni Stanisław Cieplicki z Kostrzyna, w asyście byłych żołnierzy Armii Krajowej: Janiny Rybakowej, Jana Sobczaka, Stefanii Tasiemskiej, Jana Chałupki, Eligiusza Królaka, Edmunda Waliszki i Wincentego Lecieja. Uroczystość zakończono odśpiewaniem *Roty*. Następnego dnia, w niedzielę, odbyła się część religijna uroczystości, w czasie której dla licznie zebranych wiernych polową mszę świętą odprawił dziekan kostrzyński ks. proboszcz Lech Ludwiczak w asyście proboszcza z Czerleja ks. Leszka Kierojczyka oraz ks. proboszcza Romana Białego. W trakcie uroczystości przypomniano tekst *Roty przysięgi AK*.

Od tego czasu corocznie wspólnymi siłami działaczy kultury, kombatanatów, duchowieństwa i władz gmin Kostrzyn, Dominowo oraz Nekla odbywają się w Janowie tradycyjne uroczystości gromadzące przed kapliczką upamiętniającą akcję żołnierzy AK, licznych mieszkańców okolicznych miejscowości a także gości

Janowo. Kapliczka-pomnik nieopodal miejsca zrzutu w trakcie uroczystości w 2003 r.,

fol. Wicher

ROTA PRZYSIĘGI ŻOŁNIERZY ARMII KRAJOWEJ

W obliczu Boga Wszechmogącego i Najświętszej Marii Panny, Królowej Korony Polskiej kładę rękę na ten Krzyż, znak męki i zbawienia i przysięgam: być wierny Ojczyźnie mej Rzeczypospolitej Polskiej, stać nieugięcie na straży Jej honoru, a o wyzwolenie z niewoli walczyć ze wszystkich sił, aż do ofiary mego życia.

Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, rozkazom Naczelnego Wodza i wyznaczonemu przezeń Dowódcy Armii Krajowej będę bezwzględnie posłuszny.

Powierzonych mi tajemnic niezłomnie dochowam bez względu na to cokolwiek by mnie spotkać miało.

Tak mi Panie Boże dopomóż !

z Wielkopolski, dla których to miejsce pamięci narodowej stanowi dowód ofiarności w służbie dla Ojczyzny naszych ojców i braci. W czasach okupacji hitlerowskiej, działalność konspiracyjna na tym terenie – gdzie po wysiedleniu ludności polskiej zamieszkiwało ok. 30% Niemców była szczególnie trudna i niebezpieczna. Historyczne tło wydarzeń podczas tych uroczystości wielokrotnie przedstawiali dr Marian Woźniak, por. Jerzy Gawroński oraz Kazimierz Matysek. Częstym gościem uroczystości był b. wojewoda poznański dr Włodzimierz Łęcki. Oprawę muzyczną uroczystości w postaci marszów i pieśni żołnierskich wykonywała orkiestra dęta Nekielskiego Ośrodka Kultury.

W roku 2003 organizatorami uroczystych obchodów 60-lecia zrzutu broni dla AK w Janowie były władze samorządowe gmin Kostrzyn, Dominowo i Nekla, a patronat honorowy nad tymi obchodami objął senator Włodzimierz Łęcki. W obchodach wzięli udział nie tylko mieszkańcy wspomnianych miejscowości, licznie przybyli goście ze Środy i Poznania wśród uczestników był także jedyny żyjący już wówczas uczestnik zrzutu Adam Kurkowiak oraz minister edukacji i sportu Krystyna Łybacka, wicewojewoda wielkopolski Waldemar Witkowski, wicemarszałek województwa wielkopolskiego Kazimierz Kościelny oraz attaché wojskowy Królestwa Wielkiej Brytanii w Polsce płk Tim Williams.

W uroczystościach udział wzięli lotnicy sił powietrznych Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych uczestniczący w manewrach na lotniskach w Krzesinach i Powidzu. Wojsko Polskie reprezentowali: komendant Centrum Szkolenia Wojsk Lotniczych w Poznaniu płk Stefan Filary wraz z kompanią honorową oraz płk Anatol Czaban dowódca II Brygady Lotnictwa. Obchody zaszczylił swą obecnością biskup Marek Jędraszewski. Polowa msza święta zakończyła się apelem poległych i oddaniem salw honorowych. Część oficjalną zakończono złożeniem wieńców i kwiatów oraz dośpiewaniem pieśni *Boże coś Polskę*.

Attaché Wielkiej Brytanii, konsul Wielkiej Brytanii w Poznaniu i lotnicy brytyjscy, w czasie składania wieńców w 2003 r., *fol. Wicher*

Uroczystości patriotyczne w Janowie 19 września 2004 roku miały specjalny akcent związany z poświęceniem Kamiennego Kręgu Pamięci Ruchu Oporu i Walki Wielkopolan w latach 1939–1945. Upamiętnia on niektóre ważne wydarzenia i osoby z tego okresu i jest hołdem dla bohaterów i przypomnieniem wkładu mieszkańców Wielkopolski w dzieło ruchu oporu i walki narodu polskiego. Projekt kręgu przygotowała Hanna Łęcka a oprawę kamieniarską wykonał Paweł Ratajczak. Zbudowano go w ciągu kilku tygodni wysiłkiem władz gminnych Kostrzyna, Dominowa i Nekli oraz Nadleśnictwa Czarniejewo przy wsparciu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Wszystkim, którzy przyczynili się do jego powstania na terenie obok kapliczki w Janowie a zwłaszcza burmistrzowi Kostrzyna Pawłowi Iwańskiemu i jego zastępcy Jerzemu Nowakowi, burmistrzowi Nekli Marianowi Balickiemu, wójtowi Dominowa Janowi Lubasowi oraz leśniczemu Stanisławowi Stefańskiemu podziękował inicjator tego przedsięwzięcia dr Włodzimierz Łęcki. Pośrodku kręgu stanął okazały głaz, na którym wykuto znak Polski Walczącej i fragment wiersza *Legenda o miłości ziemi ojczystej* autorstwa Władysława Bełzy, który był kluczem szyfru Okręgu Poznańskiego AK:

Ojców naszych ziemio święta
Ziemio wielkich cnót i czynów
Tyś na wskroś jest przesiąknięta
Krwią ofiarną swoich synów...

Wokół głazu centralnego ustawiono 12 mniejszych głazów, które upamiętniają najważniejsze wydarzenia i osoby ruchu oporu w Wielkopolsce lat 1939–45:

- obronę Klecka (8–9 IX 1939);

- księdza Mateusza Zabłockiego komendanta obrony Gniezna w 1939 roku;
- konspiracyjną organizację niepodległościową *Ojczyzna* działającą w Poznaniu (1939–1945);
- tajną polską organizację *Czarny Legion* założoną w Gostyniu (1940–1941);
- Adolfa Bnińskiego – głównego delegata rządu RP na ziemie polskie wcielone do Rzeszy;
- Franciszka Witaszka – lekarza poznańskiego szefa pionu Związku Odwetu ZWZ;

Janowo. Głaz centralny Kręgu Pamięci
fot. Wicher

- akcję zniszczenia magazynów portowych w Poznaniu o kryptonimie *Bollwerk*;
 - Marcina Rożka powstańca wielkopolskiego, patriotę i rzeźbiarza;
- okręg Poznański ZWZ – AK i jego komendantów;
- placówki wywiadu wojskowego AK *Lombard* i *Stragan*;
 - alianckie zrzuty powietrzne dla AK *Riposta*: Tursko, Janowo, Ołobok i Grab;
 - udział żołnierzy AK w wyzwoleniu w 1945 roku Ostrowa, Krotoszyna i Pleszewa.
- Krąg poświęcił i uroczystą mszę św. odprawił Arcybiskup Metropolita Poznański Stanisław Gądecki.

W trakcie uroczystości uczennica Gimnazjum im. Rady Europy w Kostrzynie Irmina Śmiałkowska wygłosiła wiersz poety Józefa Chojnackiego z Gułt pt: *Posłuchaj* – dedykowany żołnierzom Średzkiego Inspektoratu AK placówka Janowo:

Posłuchaj
Bór szumi jak dawniej
Jak dawniej
jesień na miedzach
czerwieni się głógiem
Gdy słowa przysięgi mówili Akowcy
słowa jak oni – na baczność –
stanęły przed Bogiem.
Tutaj był skrawek wolnej Ojczyzny
Orzeł Biały kołował nad borem
Oni przysięgali, że za Polskę
gdy trzeba
gotowi umrzeć z honorem

APEL POLEGŁYCH

w 60 rocznicę zrzutu broni i amunicji dla „AK” w Wielkopolsce dokonanego przez samolot brytyjski.

Wzywam do apelu poległych żołnierzy Armii Krajowej z Kostrzyna, Nekli, Dominowa i Środy
organizatorów i uczestników akcji pod Janowem, którzy oddali życie za Polskę.

Polegli ze sztabu Średzkiego Inspektoratu Rejonowego „AK”:

porucznik	Alfred Furmański	(pseud. Maciej)
kapitan	Edmund Kruppiak	
podporucznik	Stanisław Muszyński	
porucznik	Bolesław Dąbrowicz	
porucznik	Stefan Zawielak	
sierżant	Szczepan Rybak	
sierżant	Feliks Hołdys	
plutonowy	Lesław Palinkiewicz	
plutonowy	Wawrzyniec Chałupka	

Wzywam was do apelu!

Odp.: Polegli na polu chwały!

Wzywam do apelu poległych żołnierzy z placówki AK w Kostrzynie:

plutonowego	Bolesława Drzewieckiego
plutonowego	Władysława Szymanowskiego
szeregowych	Juliana Dąbrowskiego
	Bernarda Wiąza
	Leonarda Nowakowskiego
	Józefa Józwiaka
	Mariana Sochę
	Władysława Wojciechowskiego
	Stanisława Paulo
	Czesława Zebla
	Jana Schwachera
	Henryka Łuczaka
plutonowego	Józefa Wichłacza
kaprała	Franciszka Kaczmarka
plutonowego	Władysława Detkę

szeregowego	Wacława Kaczmarka
podchorążego	Stanisława Domachowskiego
podchorążego	Antoniego Tomczaka
podchorążego	Bolesława Niemiera

Wzywam was do apelu!

Odp. Polegli na polu chwały!

Wzywam do apelu poległych żołnierzy z placówek AK z gmin Dominowo i Nekla:

kaprała	Kazimierza Witkowskiego
szeregowych	Romana Radziejewskiego
	Stefana Szczęśniaka
	Adama Wielgosza
	Tadeusza Walczaka
	Stanisław Kajdana
	Stefana Chałupkę

Szczepana Kmieciaka

	Zygmunta Kupsia
	Jana Lechera
	Czesława Stanisławskiego
	Stefana Norka
	Antoniego Bartkowiaka
podchorążego	Zbigniewa Krupika
szeregowych	Bronisława Wiśniewskiego
	Józefa Derengowskiego
	Franciszka Chojnackiego

A także :

hr. **Adolfa Bnińskiego** – z Gułtów delegata Rządu Rzeczypospolitej dla Ziem Zachodnich zamordowanego w 1942 roku

Andrzeja Bylebyła – lotnika rodem z Sannik poległego w 1939 r. na Podlasiu

Józefa Prętkowskiego – lotnika rodem z Kostrzyna poległego w 1945 roku pod Amsterdamem

Wzywam was do apelu!

Odp. Polegli na polu chwały – cześć ich pamięci!

I odeszli na wieczną wartę
Dziś słowami biję jak na alarm
bo i słowa jak ich serca
niech będą uparte
Przewaliły się burze
Wspomnienie chodzi w czarnej szacie
i nową powieść pisze życie
Żołnierze AK
Znów Orzeł Biały nad nami
Ojczyzna jest wolna
Spocznijcie!

Poświęcenia kręgu dokonał ks. kanonik Lech Ludwiczak z Kostrzyna. Z tej okazji, staraniem Marszałka Województwa Wielkopolskiego i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, wydany został folder pt. *Janowo koło Kostrzyna* w ramach serii *Wielkopolska – miejsca pamięci narodowej*.

W następnych latach przy ścieżce prowadzącej do kręgu ustawiono jeszcze dwa kamienie: jeden dla uczczenia walki leśników wielkopolskich w latach okupacji a drugi postawiony w 2008 roku z inicjatywy burmistrza Środy dla upamiętnienia plutonowego Wawrzyńca Chałupki z Pławiec – jedyne go uczestnika zrzutu, który po ucieczce z więzienia ukrywał się i podczas obławy został zamordowany na pobliskim polu w kwietniu 1944 roku.

Leżące na styku granic trzech gmin Kostrzyna, Dominowa i Środy oraz na krańcach powiatów poznańskiego i średzkiego Janowo to miejsce pamięci narodowej zasługujące na szczególną uwagę. Od 27 lat położona w urokliwym miejscu kapliczka Chrystusa Frasobliwego upamiętniająca akcję AK, a także zbudowany przed 7 laty Krąg Pamięci Oporu i Walki Wielkopolan sprawiają, że jest ono często odwiedzane nie tylko z okazji uroczystych obchodów ale w ciągu całego roku. Przybywają tu wycieczki szkolne, indywidualni turyści na rowerach, biwakują w pobliskim lesie harcerze, przynoszą kwiaty pojedyncze osoby. Panująca tu cisza skłania do zadumy i refleksji. Miejsce to dla obecnych i przyszłych pokoleń stanowi prawdziwą lekcję patriotyzmu.

BIBLIOGRAFIA

- M. Woźniak, *Akcja zrzutu broni dla AK pod Janowem*, Kostrzyn 1983.
M. Woźniak, *Wielkopolska karta „Riposty”*. Materiały zrzutowe dla Poznańskiego Okręgu AK w 1943 roku [w:] *Biuletyn Informacyjny Światowego Związku Żołnierzy AK Okręg Wielkopolska numer 4*, Poznań 1990.
Dzieje Środy Wielkopolskiej i jej regionu, praca zbiorowa pod red. S. Nawrockiego, Środa Wielkopolska 1990.
Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej 1939–1945, pod red. M. Woźniaka, Poznań 1998.
K. Matysek, *W 60 rocznicę zrzutu broni pod Janowem*, Kostrzyn 2003.
H. Łęcka, K. Matysek, *Wielkopolska. Miejsce pamięci narodowej. Janowo koło Kostrzyna*, Poznań 2004.

VARIA

KRONIKA WYDARZEŃ W POWIECIE POZNAŃSKIM 1 LIPCA 2009–30 CZERWCA 2010

Andrzej Dudziak*

WYDARZENIA OGÓLNE

2009

W pierwszych dniach lipca na Warcie, Odrze, Haweli i Szprewie odbył się 10 Jubileuszowy Międzynarodowy Spływ Kajakowy „Warta TOUR 2009”.

1 lipca – 15 grudnia Poznańskie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe prowadziło zajęcia sportowo-rekreacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych z terenu powiatu poznańskiego.

1 lipca – 31 grudnia roku Szkolne Zrzeszenie Sportowe Powiatu Poznańskiego prowadziło Mistrzostwa dla Szkół Podstawowych, Gimnazjalnych i Ponadgimnazjalnych z powiatu poznańskiego w różnych dyscyplinach sportowych.

30 lipca w Starostwie Powiatowym w Poznaniu podpisano list intencyjny inaugurujący działalność „Klastra meblarzy swarzędzkich”.

Dzień z powiatem poznańskim,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

16 sierpnia na Starym Rynku w Poznaniu obchodzono „Dzień z powiatem poznańskim” w ramach Ogólnopolskiego Festiwalu Dobrego Smaku.

*Dział Informacji Bibliograficznej i Regionalnej WBPiCAK w Poznaniu

22–23 sierpnia na Jeziorze Kierskim przeprowadzono Regaty Żeglarskie o Puchar Starosty Poznańskiego.

31 sierpnia zainaugurowano VII edycję Konkursu o tytuł „Poznańskiego Lidera Przedsiębiorczości”, którego rozstrzygnięcie ogłoszono 7 grudnia.

Jesienią 2009 roku PTTK Oddział „Meblarz” organizował cykl imprez turystyczno-krajoznawczych o zasięgu powiatowym.

24–26 września powiat poznański wystąpił na XVII Międzynarodowych Targach Turystycznych TT Warsaw.

3 października odbył się Rajd Szlakami po dobrach hr. Władysława Zamoyskiego, organizowany przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział im. Cyryla Ratajskiego w Luboniu.

5–7 października powiat poznański promował swoje tereny inwestycyjne podczas Międzynarodowych Targów Nieruchomości Inwestycyjnych EXPO REAL 2009 w Monachium.

21–24 października powiat poznański promował atrakcje turystyczne podczas targów Tour Salon 2009 w Poznaniu.

30 października poznański oddział GDDKiA podpisała umowę z wykonawcami na budowę odcinka drogowego wchodzącego w skład Wschodniej Obwodnicy Poznania.

5–7 grudnia w Ośrodku dla Dzieci Niewidomych w Owińskach odbyła się konferencja „Bezpieczeństwo i wyrównywanie szans kierunkiem działań Unii Europejskiej w XXI wieku. Brajl – kluczem do wiedzy. Innowacje w edukacji

Regaty Żeglarskie o Puchar Starosty Poznańskiego, *fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu*

Stoisko powiatu poznańskiego podczas targów Tour Salon, *fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu*

niewidomych i słabo widzących” z udziałem Jerzego Buzka, przewodniczącego Parlamentu Europejskiego; Jerzego Woźniaka, marszałka województwa wielkopolskiego i Jana Grabkowskiego, starosty poznańskiego.

7 grudnia – gala finałowa VII edycji konkursu o tytuł Poznańskiego Lidera Przedsiębiorczości, której gospodarzem był powiat poznański, odbyła się w Sali sesyjnej Starostwa Powiatowego w Poznaniu, po raz pierwszy transmitowana na żywo w telewizji WTK; galę uświetnił występ grupy Strefa Zero.

Laureaci konkursu o tytuł Poznańskiego Lidera Przedsiębiorczości,
fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

17 grudnia powiat poznański otrzymał statuetkę Powiat Przyjazny Biznesowi 2009 wraz z dyplomem – wyróżnienie w konkursie „Samorząd Przyjazny Biznesowi”.

19 grudnia w Auli UAM odbyła się Wielka Gala Charytatywna Fundacji „Mam Marzenie”. Po raz kolejny powiat poznański wsparł organizację tego przedsięwzięcia.

29 grudnia – 2 stycznia trwało 32. Europejskie Spotkanie Młodych Taizé – Poznań 2009. Goście mieszkali również w gminach powiatu poznańskiego i brali udział w organizowanych tam modlitwach i spotkaniach.

2010

11 stycznia wręczono nagrody w konkursie dla wyróżniających się młodych sportowców, trenerów oraz działaczy sportowych z powiatu poznańskiego. Pierwsze nagrody otrzymali: Anna Jagaciak w kategorii junior; Barbara Jopek w kategorii młodzieżowiec; Jarosław Jagaciak wśród trenerów; Grzegorz Wasielewski w kategorii działacz.

Jan Grabkowski, Starosta Poznański z nagrodzonymi sportowcami, trenerami i działaczami, *fol. Starostwo Powiatowe w Poznaniu*

13 stycznia w Zespole Szkół w Bolechowie odbyła się sesja popularnonaukowa „Problemy klimatu w świetle wyników badań prowadzonych w szkole w ramach międzynarodowego programu GLOBE” z udziałem przedstawicieli Starostwa Powiatowego w Poznaniu.

25 stycznia powiat poznański, po raz kolejny zorganizował dla wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, nad którymi sprawuje pieczę, imprezę rekreacyjną pt. „Powiat-Dzieciom”.

1 lutego Starostwo Powiatowe w Poznaniu ogłosiło konkurs „W powiat z klasą” dla uczniów klas IV–VI szkół podstawowych.

1–5 lutego odbyła się impreza pod hasłem „Walka z tańcem”, skierowana do uczniów szkół ponadgimnazjalnych powiatu poznańskiego. To kolejny projekt realizowany przez powiat poznański w ramach współpracy z brazylijską Prefekturą São José dos Pinhais. Imprezę o charakterze warsztatowym poprowadził rodowity Brazylijczyk, mistrz capoeiry. Nauka odbywała się w 2 szkołach prowadzonych przez powiat – Liceum Ogólnokształcącym w Puszczykowie oraz Zespole Szkół w Mosinie.

10 lutego wójtowie pięciu gmin: Dopiewa, Komornik, Rokietnicy, Suchego Lasu, Tarnowa Podgórnego i starosta poznański podpisali porozumienie inaugurujące współpracę przy budowie Zachodniej Obwodnicy Poznania. Utworzono wspólny portal informacyjny www.zachodniaobwodnica.pl. Zgodnie z przyjętym harmonogramem prace mają trwać od maja 2010 do listopada 2011 roku.

26 lutego dyskutowano o strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej do 2020 roku. W spotkaniu udział wzięli: przedstawiciele Centrum Badań Metropolitalnych oraz władze Poznania, powiatu i gmin należących do aglomeracji.

8 marca minęło 20 lat od przyjęcia przez Sejm ustawy o samorządzie gminnym. W związku z tą rocznicą władze samorządowe powiatu poznańskiego organizowały uroczystości jubileuszowe często z udziałem wszystkich radnych, którzy brali udział w pracach samorządu w latach 1990–2010.

2 maja został zainaugurowany konkurs Telewizji Polskiej oddział w Poznaniu oraz powiatu poznańskiego, pod hasłem „Powiat poznański – możliwości dla aktywnych”.

8–15 maja biblioteki publiczne w powiecie poznańskim zorganizowały liczne imprezy i spotkania w ramach ogólnokrajowego Tygodnia Bibliotek.

10–19 maja w powiecie poznańskim odbyła się polsko-niemiecko-ukraińska wymiana młodzieży.

13 maja odbyło się spotkanie Rady Aglomeracji Poznańskiej, w skład której wchodzi prezydent Poznania, starosta poznański oraz wójtowie i burmistrzowie gmin powiatu poznańskiego, a także Śremu, Szamotuł i Skoków. Podczas spotkania zaprezentowano Zieloną Księgę Aglomeracji Poznańskiej z założeniami do Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej do 2020 roku.

16 maja odbyła się XL Nadzwyczajna Sesja Rady Powiatu w Poznaniu w sprawie uczczenia Pamięci Ofiar Katastrofy Lotniczej pod Smoleńskiem 10 kwietnia 2010 roku. Hołd ofiarom katastrofy, w której zginął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński i osoby towarzyszące, oddano także w miastach i gminach powiatu poznańskiego.

17–18 maja odbyło się III Forum Gospodarcze Aglomeracji Poznańskiej.

26 maja decyzją wojewody wielkopolskiego przyznano medale „Ad Perpetuam Rei Memoriam” (Na Wieczną Rzecz Pamiątkę). Nagrodzono m.in. Jana Grabkowskiego, starostę poznańskiego.

27 maja poziom Warty w Poznaniu i okolicach przekroczył stan alarmowy. W powiecie poznańskim najbardziej zagrożone przez powódź były miejscowości w okolicach Lubonia, Puszczykowa i Mosiny oraz tory kolejowe na trasie Poznań–Wrocław. Szczególnego zabezpieczenia wymagały: oczyszczalnia ścieków w Łęczycy oraz część Lubonia; Leśny Ośrodek Szkoleniowy w Puszczykowie, Zakole Warty i Osiedle Stara Niwka w Puszczykowie; Czapury i okolice Sowińca, z ujęciami wody dla Poznania, w gminie Mosina. Dzięki ofiarnej pracy mieszkańców, strażaków, żołnierzy i wolontariuszy udało się uniknąć większych podtopień. Urząd Miasta w Luboniu wydał ponad 30 tysięcy worków do budowy wałów przeciwpowodziowych.

30 czerwca Nafta Pila rozpoczęła prace przy drugim odwiercie gazu na pograniczu gmin Kleszczewo i Kostrzyn.

WYDARZENIA W GMINACH

BUK

9 lipca podczas finału IV edycji „Najwyższej Jakości” w Poznaniu wśród nagrodzonych znalazła się firma Lana Platinum z Buku.

24 lipca Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Buku zorganizował imprezę integracyjną dla osób niepełnosprawnych „Razem Rażniej”.

26 sierpnia wmurowano kamień węgielny pod budowę w Niepruszewie fabryki farb firmy Hempel.

26 sierpnia w Niepruszewie świętowano ośmiolecie firmy Wool Star i otwarcie wybudowanej hali magazynowej.

12 września przy pomniku ofiar hitlerowskiego terroru w lesie zakrzewskim odbyły się uroczystości zorganizowane w 70. rocznicę wybuchu II wojny światowej.

27 listopada w Strefie Aktywizacji Gospodarczej w Niepruszewie nastąpiło oficjalne otwarcie firmy TRANS-POZ S.A.

4 grudnia w Warszawie podczas gali finałowej konkursu „Gmina Fair Play” burmistrz Stanisław Filipiak otrzymał certyfikat „Gmina Fair Play” i honorowe wyróżnienie w kategorii miasteczek i małych miast.

15 grudnia zorganizowano spotkanie z okazji 25. lat Harcerskiego Kręgu Seniorów im. phm. Tadeusza Wojtczaka.

23 stycznia w kościele farnym w Buku odbyło się jubileuszowe „X Powiatowe Kolędowanie”. W imprezie wzięły udział zespoły z powiatu poznańskiego.

17 marca w ramach konkursu „Poznajemy Naszych Patronów” młodzież szkolna zapoznawała się z życiem i działalnością dr Wandy Błęńskiej.

Chór „Bel Canto” z Dopiewa podczas jubileuszowego „Powiatowego Kolędowania”,
fot. Starostwo Powiatowe w Poznaniu

11 maja w bukowskiej synagodze zorganizowano wieczór z kulturą żydowską i izraelską.

11–13 czerwca odbył się Festyn Junka z Buku z licznymi imprezami, turniejami i koncertami.

W czerwcu Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Buku zorganizował III Biesiadę Kapel Podwórkowych.

CZERWONAK

5 września w Owińskach odbył się III Piknik Cysterski – Konwencjonalia 2009.

4–5 lipca na terenie stancy „Marina nad Wartą” odbyły się Festiwal Rocko Go oraz parada motocykli.

21 września podsumowano cykl imprez w ramach projektu „Maksymalna Radość...” przeznaczonego dla mam. Na spotkaniach omawiano m.in. planowanie własnego rozwoju, zarządzanie czasem i komunikację interpersonalną.

24–27 czerwca na zbiorniku w Owińskach odbyły się zawody wędkarskie Cypriniada Wielkopolska 2010 z udziałem 41 zawodników z całej Polski.

DOPIEWO

24 października w Dopiewie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „PROMYK” z siedzibą w Komornikach zorganizowało VIII Powiatowy Turniej Bocci.

5 listopada odbył się VI Powiatowy Przegląd Piosenki Osób Niepełnosprawnych „Złoty Słowik” Dopiewiec 2009.

6 kwietnia Gminna Biblioteka Publiczna w Dopiewie rozpoczęła działalność w nowej siedzibie. Uroczyste otwarcie miało miejsce 19 kwietnia.

16 kwietnia Korporacja Producentów Żywności – Klub Promocji Jakości, P.W. „INTERFUND” Sp. z o.o. oraz Towarzystwo im. Hipolita Cegielskiego wyróżniło Gminę Dopiewo nagrodą „Summa cum laude” (Z najwyższą pochwałą) oraz statuetką „Laurus Aureus” (Złoty Laur), m.in. za dynamiczny rozwój budownictwa mieszkaniowego i aktywność gospodarczą.

1 maja odbył się IV Piknik Lotniczy w Zborowie – Majówka w chmurach.

11 maja GBP zdobyła drugą nagrodę w konkursie na najlepszą bibliotekę województwa wielkopolskiego pod hasłem „Jak cię widzą tak cię piszą”.

20 czerwca w Dopiewie odbył się I Turniej Służb Mundurowych pod patronatem starosty poznańskiego.

KLESZCZEWO

Brytyjska firma Aurelian Oil and Gas PLC prowadzi prace poszukiwawcze gazu m.in. na terenie gminy Kleszczewo. Sztandarowy projekt firmy nosi nazwę „Sie-
kierki”.

14 marca odbył się X Gminny Konkurs Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej.

23 maja Ochotnicza Straż Pożarna w Kleszczewie obchodziła 80. rocznicę utworzenia.

30 maja odbył się VII Międzypowiatowy Konkurs Piosenki Przedszkolnej.

25–27 czerwca obchodzono Dni Gminy Kleszczewo, z licznymi imprezami i koncertami gwiazd estrady, pod wspólnym hasłem „20 lat Samorządu Gminy Kleszczewo”.

KOMORNIKI

19 lipca w Plewiskach odbył się VII Powiatowy Przegląd Kapel Podwórkowych „Kapeljada”.

23–27 września obchodzono 45-lecie założenia Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie. Placówka była organizatorem licznych imprez.

12 listopada w Warszawie gminę nagrodzono tytułem Lidera Polskiej Ekologii 2009. Jako jedna z niewielu została w całości zwodociągowana i skanalizowana.

26–27 czerwca w muzeum w Szreniawie odbył się festyn z udziałem białoruskich zespołów folklorystycznych.

KOSTRZYN

15 listopada miał miejsce X Powiatowy Otwarty Festyn Szachowy Kostrzyn 2009 zorganizowany przez Uczniowski Klub Sportowy „Goniec” i Starostwo Powiatowe w Poznaniu.

21 listopada odbył się Rajd „Powiatowe zakończenie sezonu turystycznego”.

15 lutego rozpoczęto budowę drogi ekspresowej S5 od Czachurek do Kleszczewa.

15 marca w sali widowiskowej „Kostrzynianka” odbyła się XI Biesiada Kultury Żydowskiej.

2 i 3 maja podczas zawodów konnych „Błękitna Wstęga Wielkopolski” odbyły się Zawody Grand Prix o Puchar Starosty Poznańskiego – najważniejsza konkurencja zawodów odbywających się na Hipodromie Stadniny Koni w Iwnie.

22–23 maja zorganizowano XXXII Kurdesz Kasztelański, tradycyjną zabawę z licznymi imprezami.

1 czerwca odbył się IV Przegląd Chórów i Zespołów Śpiewaczych „Piosenka Biesiadna”.

KÓRNIK

11 listopada w Święto Niepodległości miał miejsce Koncert Finałowy IX Powiatowego Konkursu Recytatorskiego „Wpisani w historię”.

6 marca Kórnicki Ośrodek Kultury zorganizował VIII Festiwal Piosenki Dziecięcej.

27 marca Przedszkole nr 2 w Kórniku-Bninie zorganizowało Gminny Festiwal Piosenki Dziecięcej WIERSZOWISKO.

13, 15 kwietnia w szkołach w Radzewie i Szczodrzykowie zorganizowano uroczystości dla uczczenia 70. rocznicy zbrodni katyńskiej. Oddano również cześć ofiarom katastrofy pod Smoleńskiem – prezydentowi RP Lechowi Kaczyńskiemu i osobom towarzyszącym.

24 kwietnia Kórnicki Ośrodek Kultury zorganizował VIII Festiwal Młodych Muzyków.

W ramach „Majowych weekendów w Bibliotece Kórnickiej” księżnica udostępnia swe zbiory m.in. dokumenty związane z Fryderykiem Chopinem.

7–26 maja wystawa plenerowa „Wielkopolska u drzwi II Rzeczypospolitej – między traktatami pokojowymi wielkich mocarstw 11 listopada 1918 – 28 czerwca 1919” prezentowana na podzamczu Zamku Kórnickiego.

29–30 maja odbyły się XVII Kórnickie Spotkania z Białą Damą 2010.

LUBOŃ

7 października odbyły się uroczystości związane z 55-leciem nadania Lubonowi praw miejskich. Po mszy św. i uroczystej Sesji Rady Miasta zaprezentowano spektakl Polskiego Teatru Tańca „Walka karnawału z postem”.

11 października ogłoszono rezultaty konkursu „Lubońskie inspiracje” zorganizowanego przez Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe FORUM LUBOŃSKIE.

13 października podczas finału konkursu Nauczyciel Roku 2009 Anna Plumińska-Mieloch, dyrektor Gimnazjum nr 1, odebrała dyplom oraz certyfikat „Szkoła na medal”.

26 października w Bibliotece Miejskiej w Galerii na Regale „wystąpił Teatr Promyk ze spektaklem „Legendy Wielkopolskie”.

30 października Sekcja Historyczna Towarzystwa Miłośników Miasta Lubonia w ramach cyklu 55 wydarzeń na 55-lecie miasta zorganizowała 17. Wieczór Historyczny. Wykład „Z historii Lubonia. W 55-lecie uzyskania praw miejskich” zaprezentował prof. Janusz Karwat.

11 listopada w ramach obchodów 55-lecia miasta, w kościele p.w. św. Jana Bosco z koncertem wystąpiła Orkiestra Polskiego Radia „Amadeus”.

2 kwietnia, dla uczczenia 5. rocznicy śmierci Jana Pawła II, zorganizowano Dzień Papieski.

3 maja zorganizowano II Kiermasz kwiatów i roślin zielonych „Niech się święci 3 Maja”.

8 maja przeprowadzono Turniej Tańca Towarzyskiego.

18–20 czerwca obchodzono Dni Lubonia z licznymi imprezami kulturalnymi.

MOSINA

1–4 października odbyły się III Ogólnopolskie Dni Artystyczne z Gitarą.

27 października przeprowadzono IV Powiatowy Turniej Rzeźbiarski dla dzieci i młodzieży połączony z warsztatami tematycznymi – Mosina 2009.

W marcu w Izbie Muzealnej w Mosinie otwarto wystawę z cyklu „Co nam zostało z tych lat”. Obchodzono również 25. rocznicę utworzenia Izby.

13 marca Mosiński Ośrodek Kultury rozpoczął Przegląd Kapel Gitarowych Mosina 2010.

22–25 kwietnia zorganizowano kolejne IV Ogólnopolskie Dni Artystyczne z Gitarą.

21–23 maja Dni Mosiny – obchody Święta Gminy z licznymi imprezami i koncertami znanych zespołów.

22 maja Medale Rzeczypospolitej Mosińskiej otrzymali: Lucyna Smok i, pośmiertnie, Wincenty Różański.

26 czerwca rozpoczęły się imprezy pod wspólną nazwą Mosińskie Lato 2010 „Pola Grunwaldu”.

28 czerwca nastąpiła inauguracja Programu Muzycznej Aktywizacji Dzieci i Młodzieży – w 200. rocznicę urodzin Fryderyka Chopina.

MUROWANA GOŚLINA

25 lipca zorganizowano po raz siódmy Jarmark św. Jakuba. Tym razem pod hasłem „Wojenko, wojenko...”. Imprezę połączono z V Światowym Zjazdem Gośliniaków.

1 sierpnia w Długiej Goślinie odbył się VII Letni Festiwal Muzyczny „Musica sacra, musica profana”.

23 sierpnia w Nieszawie zorganizowano VII Światowe Spotkania z Kulturą Romską – Biesiada Rodzinna.

28 sierpnia rozpoczął się III Międzynarodowy Plener Rzeźbiarski „Puszcza Zielonka” w Murowanej Goślinie zorganizowany przez Komitet Partnerski Ziemi Goślińskiej. Wzięło w nim udział 12 artystów z Polski i zagranicy.

5 września na terenie Puszczy Zielonki odbył się VI Rajd Pieszo-Rowerowy „Puszcza Wpuszcza”.

14 maja rozpoczął się III Międzynarodowy Festiwal Chóralny im. księdza Edmunda Szymańskiego zorganizowany przez Miejsko Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji w Murowanej Goślinie.

6 czerwca Miejsko Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji zorganizował XXIX Mały Gośliński Maraton Weteranów – XIV Mistrzostwa Polski Weteranów w Półmaratonie.

12 czerwca w Boduszewie odbył się X Targ Wiejski.

26 czerwca w Długiej Goślinie odbył się VIII Letni Festiwal Muzyczny „Musica sacra, musica profana”.

POBIEDZISKA

20 września odbył się VI Festiwal Kapel Podwórkowych – Pobiedziska 2009.

26 września w Wierzenicy przeprowadzono XVI Wielkopolski Rajd „Witamy jesień u Augusta Cieszkowskiego”.

10–11 października odbył się Piknik Ekologiczny, promujący region i popularyzujący wiedzę o przyrodzie, z udziałem drużyn 24 gmin z całej Polski.

22 października zorganizowano VII Przegląd Piosenki Biesiadnej Chórów i Zespołów Śpiewaczych – Seniorów z Wielkopolski – Pobiedziska 2009.

18–19 grudnia odbył się Powiatowy Przegląd Zespołów Kolędniczych i Jasełkowych.

24 kwietnia w Ośrodku Kultury w Pobiedziskach miał miejsce finał Przeglądu Talentów z gmin: Kiszkowo, Kostrzyn, Łubowo, Murowana Goślina, Pobiedziska.

PUSZCZYKOWO

16 października w Bibliotece Miejskiej otwarto Centrum Animacji Kultury.

15 lutego nastąpiła inauguracja zajęć w Akademii Seniora zorganizowanej przez Bibliotekę Miejską Centrum Animacji Kultury w Puszczykowie.

W czerwcu w Muzeum–Pracowni Literackiej Arkadego Fiedlera rozpoczęto imprezy „Świat mnie wabił – opowieści o ciekawych zakątkach globu”.

18 czerwca w Muzeum–Pracowni Literackiej Arkadego Fiedlera odbył się Powiatowy Przegląd Piosenki Szantowej.

ROKIETNICA

26 września w Napachaniu odbył się I Powiatowy Turniej Piłki Nożnej Osób Niepełnosprawnych o puchar starosty poznańskiego.

6 grudnia w Gimnazjum w Napachaniu odbył się koncert Orkiestry Kameralnej Polskiego Radia Amadeus, pod batutą Agnieszki Duczmal, połączony ze spektaklem w wykonaniu uczniów Ogólnokształcącej Szkoły Baletowej w Poznaniu.

28 marca w Klubie Soleckim Mrowino-Cerekwica odbył się II Wielkopolski Konkurs Koszy Wielkanocnych.

15 maja przeprowadzono XI Wielkopolski, IV Powiatowy, I Gminny Rajd Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych Cerekwica 2010. Zwycięzcą we wszystkich kategoriach została Ochotnicza Straż pożarna w Mrowinie.

24 maja została podpisana umowa na budowę Gimnazjum w Rokietnicy.

22 czerwca w Urzędzie Gminy w Rokietnicy odbyła się sesja z okazji dwudziestolecia samorządu terytorialnego. Gmina realizuje w ten sposób projekt pod nazwą „Święto Młodego Demokraty”.

STĘSZEW

27 listopada Gmina Stęszew otrzymała Kryształowy Puchar Polski oraz Złoty Medal dla najlepszej gminy rolniczej w Polsce. Wyróżnienie to zostało przyznane przez Stowarzyszenie Ruch Regionalny Wielkopolan.

3 grudnia odbyło się oficjalne otwarcie rozbudowanej oczyszczalni ścieków w Strykowie.

5 czerwca ogłoszono rezultaty konkursu „XX lat samorządu lokalnego” zorganizowanego przez Urząd Miasta i Gminy na prace multimedialne (dla gimnazjalistów) i plastyczne (dla uczniów szkół podstawowych).

SUCHY LAS

31 sierpnia w Urzędzie Gminy otwarto wystawę „Sowieckie piekło 1939–1956”.

18 października odbył się Rajd turystyczno-rekreacyjny „Turystyka na zmęczenie Suchy Las 2009”.

24 października oddano do użytku sztuczne lodowisko zlokalizowane obok pływalni.

18 grudnia w Złotnikach nastąpiło otwarcie obiektu, w którym działalność rozpoczęła firma Atrem.

8 stycznia w Gołęczewie odbył się VI Przegląd Jasełek.

25 stycznia w Warszawie podczas uroczystej gali firma Nikel Technology Park Poznań w Złotnikach otrzymała tytuł „Ten, który zmienia polski przemysł” przyznany przez Grupę PTWP, redakcję miesięcznika gospodarczego „Nowy Przemysł” i portal gospodarczy WNP.

19 marca na deskach Teatru na Palecie zaprezentowano dwa spektakle: *Pamiętnik Ewy* i *W beczce chowany*.

7–9 kwietnia obchodzono Dni Gminy Suchy Las, m.in. z udziałem zespołu Boney M.

9 kwietnia Ośrodek Kultury w Suchym Lesie zorganizował koncert *Tryptyk Rzymski* w wykonaniu Stanisława Sojki z zespołem – dla uczczenia 5. rocznicy śmierci Jana Pawła II.

25 kwietnia pary taneczne z Polski i zagranicy walczyły podczas Międzynarodowego Turnieju Sportowego Tańca Towarzyskiego Wiosna 2010 o Puchar Wójta Gminy Suchy Las. W zmaganiach udział wzięło 100 par.

25 kwietnia odbył się V Festiwal Muzyki Sakralnej z udziałem chórów z powiatu poznańskiego.

19–22 maja podczas Ogólnopolskiego Kongresu Regionów ogłoszono Ranking Najatrakcyjniejszych Miast dla Biznesu opracowany przez miesięcznik „Forbes”. W kategorii miejscowości do 50 tys. mieszkańców piąte miejsce zajął Suchy Las, Złotniki.

SWARZĘDZ

4 lipca w Gruszczyńie zostały przeprowadzone VIII Powiatowe Igrzyska Sprawnych Inaczej połączone z Plenerem Malarskim.

30 sierpnia podczas „miodowego festynu” w sąsiedztwie Skansenu Pszczelarskiego otwarto plac zabaw i mini-zoo.

14 grudnia odbyła się uroczysta promocja pierwszego numeru „Zeszytów Swarzędzkich”, rocznika regionalnego wydawanego nakładem władz samorządowych.

12 marca w Swarzędzu nadano jednej z głównych ulic imię Bronisława Geremka, profesora, działacza politycznego, ministra spraw zagranicznych.

19–21 marca obchodzono Święto Patrona Miasta, św. Józefa pod hasłem Józefinki 2010.

29 marca Andrzej Arentowski, swarzędzki przedsiębiorca, właściciel Przedsiębiorstwa Handlowego „Cybina”, podczas Gali „XX-lecie przemian gospodarczych w Polsce” otrzymał zaszczytny Certyfikat „Wielkopolskiego Przedsiębiorcy XX-lecia”.

10 kwietnia odbyły się Swarzędzkie Spotkania Flażoletowe.

24 kwietnia zorganizowano Festyn Country i dokonano inauguracji Sezonu Motocyklowego.

30 kwietnia odbyły się w Swarzędzu XV Gminne Igrzyska Sportowe dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej.

11 maja Biblioteka Publiczna w Swarzędzu zdobyła drugą nagrodę w konkursie na najlepszą bibliotekę województwa wielkopolskiego pod hasłem „Jak cię widzą tak cię piszą”.

19–22 maja podczas Ogólnopolskiego Kongresu Regionów ogłoszono Ranking Najatrakcyjniejszych Miast dla Biznesu opracowany przez miesięcznik „Forbes”. W kategorii miejscowości do 50 tys. mieszkańców czwarte miejsce zajął Swarzędz, Janikowo.

12–13 czerwca imprezami sportowymi i wydarzeniami kulturalnymi uczczono Dni Swarzędza.

26 czerwca Ośrodek Kultury w Swarzędzu zorganizował „Noc Świętojańską”.

TARNOWO PODGÓRNE

13 lipca zainaugurowano zajęcia w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

30 sierpnia odbył się X Jubileuszowy Powiatowy Przegląd Zespołów Folklorystycznych „Dożynki u księdza za płotem”.

14 września w Sadach rozpoczęła produkcję fabryka amerykańskiego koncernu „Kimball Electronics”, wytwarzająca komponenty do podzespołów samochodowych i glukometry dla diabetyków.

24–27 listopada Gmina wzięła udział w targach Gmina połączonych z Salonem Investfield.

3 grudnia Gmina otrzymała Nagrodę Satysfakcji Biznesu 2009.

15 grudnia przy gazecie gminnej „Sąsiadka – Czytaj” ukazała się płyta z tekstami i piosenkami z motywem lwa (element gminnego herbu).

18 stycznia w Bibliotece Publicznej Gminy z czytelnikami spotkała się aktorka Emilia Krakowska.

27 lutego na inaugurację Roku Chopinowskiego wystąpili Grażyna Barszczewska i Włodzimierz Nahorny.

5–7 marca w kręgielni VECTOR odbyły się I Mistrzostwa Polski Amatorów w Kręglach.

23–24 kwietnia w Dni Przeźmierowa zorganizowano liczne imprezy m.in. IX Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego i Festiwal Tańca Dyskotekowego.

24 kwietnia w Lusowie uczczono 70. Rocznicę Mordu Katyńskiego.

24 kwietnia w CK Zamek w Poznaniu miał miejsce finał projektu „Teatr w każdej wiosce” realizowanego przez Gminny Ośrodek Kultury „Sezam” w Tarnowie Podgórnym.

17–21 maja w Szkole Podstawowej w Przeźmierowie odbył się Tydzień Bardzo Kulturalny, w czasie którego wyłoniono Mistrza Kulturalnego Zachowania.

28–30 maja świętowano Dni Gminy Tarnowo Podgórne z udziałem Zespołu Bajm.

29 maja trzem rondom w Tarnowie Podgórnym nadano imiona Jacka Kuronia (na ulicy Nowa), Tadeusza Mazowieckiego (na ulicy 23 Października) i Lecha Wałęsy (skrzyżowanie z drogą krajową 92 – dawna A2).

25–27 czerwca w Lusowie odbył się Turniej Rycerski zwany „XIII-stką w Jankowicach” zorganizowany przez Stowarzyszenie Bractwo Rycerskie Chorągiew Tarnowska.

29 czerwca Gmina Tarnowo Podgórne została laureatem w rankingu „Europejska Gmina – Europejskie Miasto” przygotowanym przez „Gazetę Prawną”.

PRZEGLĄD NOWOŚCI WYDAWNICZYCH O POWIECIE POZNAŃSKIM

Witold Gostyński

Aeroklub Poznański 1919–2009, red. Barbara Grześkowiak-Bocian, Izabella Wałkowska, Plastwil, Poznań 2009, 336 s.

„Aeroklub Polski w Poznaniu” – pierwszy w niepodległej Polsce – założony został w październiku 1919 r. Od 1945 r. Aeroklub prowadzi swą działalność na lotnisku Kobylnica, na terenie gminy Swarzędz. Obecnie skupia sportowców działających w 7 sekcjach: balonowej, modelarskiej, paralotniowej, samolotowej, spadochronowej, szybowcowej i mikrolotowej. Przy Aeroklubie działa też Klub Seniorów Lotnictwa. 90. rocznica powstania Aeroklubu stała się okazją do opracowania albumu dedykowanego przez redaktorki swym klubowym koleżankom i kolegom. Bogata historia Aeroklubu ilustrowana jest setkami archiwalnych zdjęć.

Aglomeracja Poznańska, profile miast, gmin i powiatu, praca zbiorowa pod red. Tomasz Kaczmarka i Łukasza Mikuły, Centrum Badań Metropolitalnych UAM, Poznań 2010, 62 s.

Aglomeracja Poznańska obejmuje blisko 600-tysięczne miasto Poznań oraz otaczające go mniejsze miasta i gminy, w większości należące do powiatu poznańskiego. Publikacja stanowi syntetyczną charakterystykę aglomeracji, przedstawia środowisko przyrodnicze, gospodarkę oraz życie społeczne. W oddzielnych rozdziałach, bogato ilustrowanej publikacji, przedstawiono aglomerację na tle Polski i Europy, zwrócono także uwagę na promocję i zagraniczne partnerstwa samorządów oraz wizję aglomeracji w 2020 roku.

Baza noclegowa powiatu poznańskiego, oprac. Wydział Promocji Starostwa Powiatowego, Starostwo Powiatowe w Poznaniu, Poznań 2009, 27 s.

Informator dla odwiedzających Wielkopolskę przedstawia bazę noclegową powiatu poznańskiego w układzie gminnym. Informacje o obiektach przedstawiono w czytelnej dla gości postaci, publikacja zawiera liczne fotografie i piktogramy.

Krzysztof Borkowski, *Wielkopolskie drzewa*, Dalpo, Poznań 2009, 352 s.

Album zawiera kilkaset fotograficznych portretów drzew rosnących na terenie Wielkopolski. Zdjęciom towarzyszą krótkie opisy na temat rozmiarów i lokalizacji przedstawianych drzew. W rozdziale 2 przedstawiono drzewa rosnące w okolicach Poznania, w tym 24 miejsca z terenu powiatu poznańskiego. Osobny, obszerny rozdział poświęcono „przyrodniczej ikonie Wielkopolski” – dębom rogalińskim. Uzupełnieniem publikacji jest skorowidz liczący około 350 nazw miast, wsi, leśnictw i parków.

Witold Celichowski – *pierwszy Wojewoda Poznański II Rzeczypospolitej, 1919–1923*, red. Barbara Wysocka, Biblioteka Kórnicka PAN, Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu, Poznań 2004, 66 s.

Witold Celichowski urodził się w Bninie, dzieciństwo spędził w Kórniku, gdzie jego ojciec zarządzał dobrami Jana Działyńskiego i Władysława Zamoyskiego. W związku z rocznicą powołania Witolda Celichowskiego na stanowisko pierwszego wojewody poznańskiego II Rzeczypospolitej, przygotowano drugie wydanie publikacji wydanej po raz pierwszy w 2004 roku. Publikacja zawiera artykuły przedstawiające zarys biografii, dom rodzinny, a także Celichowskiego jako wojewodę i administratora a także adwokata i notariusza. Oprócz archiwalnych zdjęć rodzinnych publikację ilustrują grupowe zdjęcia pracowników starostw powiatowych oraz wydziałów Urzędu Wojewódzkiego z czasów wojewody Celichowskiego. Publikację rozpoczyna przedmowa obecnego wojewody – Piotra Floraka.

Edukacja dla demokracji. 20 lat demokracji w Gminie Suchy Las, wybór, oprac., red. zbioru Maria Bajer, Stowarzyszenie Gołęczewian, Gołęczewo 2009, 80 s.

Publikacja przedstawia działania inicjowane w ramach projektu Edukacja dla demokracji, który był realizowany w Zespole Szkół im. o. Mariana Żelazka w Chludowie. Ponadto publikacja zawiera referaty wygłoszone w czasie zorganizowanego w szkole „Święta Demokracji”; wśród nich przedstawiające postaci związane z gminą: Romana Dmowskiego i Franciszka Jaśkowiaka oraz organizacje społeczne działające na terenie gminy. Publikacja została wydana jako nr 4 „Arkusza Gołęczewskiego”.

Kalendarium wydarzeń, Luboń 1954–2009, oprac. Zespół Biblioteki Miejskiej w Luboniu, Biblioteka Miejska w Luboniu, Luboń 2009, 14 s.

Kalendarium rozpoczyna się 7 października 1954 r., kiedy to Luboń otrzymał prawa miejskie. Uzupełnieniem prezentacji wydarzeń jest wykaz radnych, naczelników i burmistrzów miasta oraz wiersz *Lubię Luboń* autorstwa Włodzimierza Ścisłowskiego.

Milena Kuleczka, *Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2009, 132 s.

Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka położony na północy wschód od Poznania, między: Murowaną Gośliną, Skokami, Kiszkowem i Pobiedziskami utworzony został w celu zachowania i ochrony największego i najbardziej zbliżonego do naturalnego kompleksu leśnego środkowej Wielkopolski. Album wydany na zlecenie i z inicjatywy Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego zawiera kilkaset zdjęć przedstawiających faunę, florę oraz obiekty kultury. Teksty tłumaczone są także na język angielski i niemiecki.

Lubonianie w Powstaniu Wielkopolskim, praca zbiorowa pod red. Piotra Pawła Ruszkowskiego przy współpracy Janusza Karwata, Forum Lubońskie 2009, 320 s.

Książka opisuje 320 lokalnych uczestników powstania. Biogramy zaopatrzone bogatym materiałem ikonograficznym – ponad 450 zdjęć. Biogramy poprzedzone są artykułami przedstawiającymi *Luboń w dobie Powstania*, *Organizacje skupiające uczestników Powstania*, oraz sylwetkę *Józefa Thomasa – patriotyczną osobowość Żabikowa na przełomie XIX i XX w.*

Przemysław Maćkowiak, *Luboń w dawnych pocztówkach*, Towarzystwo Miłośników miasta Lubonia, Luboń 2009, 14 s.

W albumie przygotowanym z okazji 55-lecia uzyskania przez Luboń praw miejskich zamieszczono pocztówki ze zbiorów autora. Szacuje się, że wydano około 40–50 pocztówek dotyczących obecnego Lubonia, a najstarsza z nich pochodzi z 1903 roku.

Anna Plenzler, *Szlak kultury żydowskiej w Wielkopolsce*, Wielkopolska Organizacja Turystyczna, Poznań 2009, 32 s.

W Wielkopolsce Żydzi żyli wraz z Polakami ponad 800 lat. W informatorze przedstawiono ślady pobytu ludności żydowskiej w Poznaniu i okolicach, na ziemi leszczyńskiej, kaliskiej, konińskiej oraz w północno-zachodniej Wielkopolsce. Z miejscowości powiatu poznańskiego omówiono: Żabikowo, Mosinę, Kórnik, Pobiedziska, Murowaną Goślinę i Uzarzewo. Publikacja zawiera także informacje o cyklicznych imprezach związanych z kulturą żydowską. Uzupełnieniem jest mapa z zaznaczonymi trasami.

Anna Plenzler, *Wielkopolska wybitnych europejczyków*, Wielkopolska Organizacja Turystyczna, Poznań 2010, 32 s.

Wśród znanych osób o cudzoziemskich korzeniach, którzy związani byli z Wielkopolską wielu osiedlało się też w obecnym powiecie poznańskim. W informatorze przedstawiono ich biogramy według narodowości a także ślady pobytu m.in. w Buku, Kórniku, Owińskach. Publikacja zawiera także informacje przydatne turystom. Uzupełnieniem jest mapa z zaznaczonymi trasami.

Powiat poznański aktywnie, autorzy tekstów: Justyna Siepietowska-Jarzyńska, Jan Mazurczak, Starostwo Powiatowe w Poznaniu, Poznań 2009, 15 s.

Bogato ilustrowany informator przedstawia możliwości aktywnego spędzenia czasu w powiecie poznańskim: szlaki piesze i rowerowe, turystykę wodną, jeździectwo oraz inne, takie jak: wspinaczka, sporty lotnicze czy quady i off-road.

Powiat poznański. Broszura budżetowa na rok 2010, Starostwo Powiatowe w Poznaniu, Poznań 2009, 17 s.

Broszura w przejrzysty sposób przedstawia podstawową wiedzę na temat potencjału ekonomicznego powiatu oraz plan finansowy: dochody, wydatki, przychody i rozchody.

Edward Raczyński, *Pani Róża z domu Potocka, synowa Zygmunta Krasińskiego, potem Edwardowa Raczyńska*, Wydawnictwo LTW, Łomianki 2009, 192 s.

Róża Raczyńska (1849–1937) żona starszego syna Zygmunta Krasińskiego, po jego śmierci poślubiła Edwarda Aleksandra Raczyńskiego, z tego małżeństwa miała dwóch synów Edwarda Bernarda i Rogera Raczyńskich. Była działaczką społeczną i kulturalną ciesząc się ogromnym autorytetem współczesnych. Znała i przyjaźniła się z niemal wszystkimi wielkimi artystami i myślicielami jej czasów. Książka zawiera wspomnienia autora (prezydenta RP na Uchodźstwie) o matce, uzupełnione o fragmenty jej zapisków dotyczących czasów dzieciństwa oraz wypowiedzi przyjaciół rodziny.

Z dziejów Kórnik i Bnina, studia i materiały, t. I i II, red. Jerzy Fogel, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2007, 2009, tom 1 – 500 s., tom 2 – 200 s.

Publikacja obejmuje dzieje „dwumiasta” – Kórnik i Bnina (niegdyś dwóch oddzielnych miast, od 1961 roku starszy metryką Bnin włączono administracyjnie do Kórnik) od czasów najdawniejszych do współczesnych. Oprócz opracowań przekrojowych takich jak: środowisko geograficzne, świat roślin, świat zwierząt, archeologia, średniowiecze i renesans itd., przedstawiono m.in. dzieje parafii bnińskiej i kórnickiej, architekturę i sztukę, nazewnictwo, wybitne postaci. Materiał ilustracyjny książki stanowią kolorowe i czarno białe zdjęcia. Załączono także liczne tabele, zestawienia, drzewa genealogiczne oraz aneksy (np. właścicieli, spis burmistrzów, proboszczów, ludności z 1809 roku). Uzupełnieniem jest bibliografia historyczna Kórnik i Bnina oraz indeks osób i miejscowości.

Zbigniew Szmidt, *Campingi w Wielkopolsce*, Wielkopolska Organizacja Turystyczna, Poznań 2009, 21 s.

Publikacja przedstawia 16 wielkopolskich campingów, wśród nich dwa w powiecie poznańskim: Kórnik i Baranowo. Oprócz prezentacji wyposażenia campingów i możliwości wypoczynku autor przedstawia też atrakcje turystyczne. Bogato ilustrowany informator uzupełniają mapy oraz baza adresowa.

Zeszyty Swarzędzkie, red. naczelny Arkadiusz Małyszka, Urząd Miasta i Gminy Swarzędz, Swarzędz 2009, 232 s.

Pierwszy numer regionalnego czasopisma popularnonaukowego koncentruje się głównie na dwudziestowiecznej przeszłości ziemi swarzędzkiej. Wśród artykułów znaleźć można: *Referendum 1946 r. i wybory 1947 r. w gminie Swarzędz* (autor Piotr Orzechowski), *Swarzędzkie Fabryki Mebli. Przemiany i drogi rozwoju* (Ryszard Karolczak) czy *Komitet Obywatelski „Solidarność” w Swarzędzu w 1989 roku* (Arkadiusz Małyszka). Wśród ciekawych *Variów* przeczytać można: o *Perle na szlaku kościołów drewnianych wokół Puszczy Zielonka* (Małgorzata Okupnik), czy o *Udziale mieszkańców Kobylnicy w walce z zaborcami* (Ewa Tomaszewska). Uzupełnieniem publikacji jest *Vademecum Gminy Swarzędz* oraz *Kronika* za okres IX 2008–VIII 2009.

2000-2010 - 10 lat współpracy powiatu poznańskiego i regionu Hanower. 10 Jahre Partnerschaft zwischen dem Landkreis Posen und der Region Hannover, red. Tomasz Morawski, Joanna Michalska, Katarzyna Ksenicz, Poznań 2010, 64 s.

Dwujęzyczna publikacja wydana pod patronatem Starosty Poznańskiego, Jana Grabkowskiego oraz Prezydenta Regionu Hanower, Hauke Jagau przedstawia wspólne dokonania partnerskich samorządów. Uzupełnieniem albumu są zdjęcia prezentujące najważniejsze z dotychczasowych osiągnięć na płaszczyźnie współpracy regionalnej.